

DOM in SVET

LEPOSLOVJU - ZNANSTVU

LJUBLJANA

Leto XIX.

1906.

Štev. 9.

VSEBINA.

	Stran
Fr. S. Finžgar: Pod svobodnim solncem. Povest davnih dedov. (Dalje)	513
Ivan Lah: Gospod Ravbar. Pesem. (Dalje)	523
Lea Fatur: Vilemir. Romantiška povest izza turških bojev. (Dalje)	527
Anton Medved: Slovenska govorica	540
Anton Medved: Molitev	540
Ivan Podlesnik: Telovadba in športi	541
Anton Medved: Prepozno	544
Svetosl. Premrou: Dvojno knjigovodstvo in njegove oblike	545
Dr. M. Opeka: Bratu novomašniku	550
Jos. Lavtižar: Onstran Baltiškega morja. Popotni zapiski. (Dalje)	551
J. K.: Rodbinski priimki iz rastlinskih imen. (Dalje)	562
Književnost	564
To in ono	569

SLIKE.

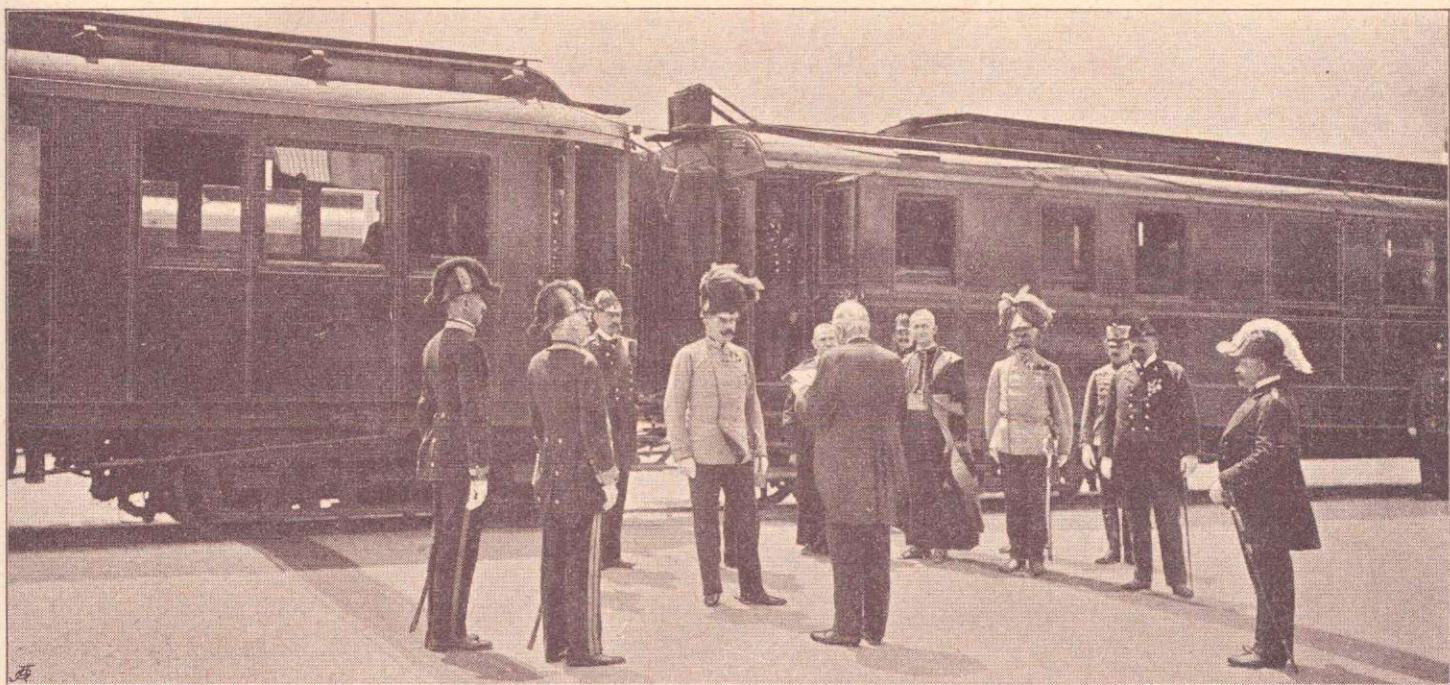
Otvoritev bohinske železnice: Deželni glavar kranjski Oton pl. Detela pozdravlja nadvojvoda Frana Ferdinanda na Jesenicah. — Bojarska svatba. S. B. Lebedev. — Admontska knjižnica. — Iz admontske knjižnice: Sodba. — Nebesa. — Admont. — Iz admontske knjižnice: Pekel. — Smrt. — Pogled na Kristijanijo izpred kraljevega gradu. — Holmenkollen. — Z nove železnice: Solkanski most. — Valparaiso. — Odkritje Vilharjevega spomenika v Postojni. — Vilharjev spomenik v Postojni. — Vegov spomenik v Moravčah. Iv. Zajec. — Rojstni hiši dr. L. Tomana in M. Langusa v Kamni gorici. — Vilhar v ječi. — Rembrandt Harmensz van Ryn. — Izumitelj „volapūka“ Schleyer. — Smodnišnica na ljubljanskem polju razstreljena.

Na ovitku: Ena prau lejpa in kunštna peisem.

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: dr. Mihael Opeka za leposlovje, dr. Evgen Lampe za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: „Marijanišče“. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 25 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravlništvo v „Marijanišču“.

OTVORITEV BOHINJSKE ŽELEZNICE: DEŽELNI GLAVAR KRANJSKI OTON PL. DETELA POZDRAVLJA NADVOJVODA FRANA FERDINANDA NA JESENICAH.

FR. S. FINŽGAR:

POD SVOBODNIM SOLNCEM.

POVEST DAVNIH DEDOV.

XVII.

(DALJE.)

Stotniji, ki sta igrali pred Teodoro, sta se gostili ob vinu. Iztok pa ni okusil pijače, bežal je pred hrupom iz vojašnice, zasedel konja in odjezdil domov.

Zamišljen je sedel na majhnem vrancu. Hiše so plule mimo njega, s forov so se mu klanjali visoki obeliski, izmed šetajoče množice je vzklikal glas: „Iztokos! Iztokos!“ Obstala je gruča šetalcev in ga pozdravljala, po vsem Bizancu znanega zmagavca iz hipodroma. Toda Iztok je jezdil in ni slišal vzklikov in ni videl prijaznih oči. Z njim je plul duh Irenin in njene oči so se mu smehljale, kakor so se mu zažarile, ko je v slovo smel poljubiti njeno roko.

„Kako te ljubim, Irena!“ je zašepetal slovenski, ko se je sklonil s kodrasto glavo do njene bele roke. In čutil je, kako je

rahlo vzdrhtela roka, ko se je doteknil s kipečimi ustnicami in razumel je v duši, da bi mu sredi bogov onstran Donave Irena naslonila glavo na prsi in prisluškala njegovi pesmi o tistem klasju, po katerem hodi lepa Devana. Toda tukaj, sredi tiranske družbe, kjer se barbaru stopa na tilnik, kjer verujejo na druge bogove, kjer se radujejo okov in verig na rokah starejšin — tukaj ne sme Irena na njegove prsi.

Ali tedaj se mu je zjasnilo v duši. Kako preprosta misel — in še nikdar je ni mislil!

„Ko odide odtod — mora Irena z njim!“

Samemu sebi se je začudil. Ni poznal njenega rodu, videl jo je ob strani despojne že tretjič, a vendar ni trenutka dvomil, da mora Irena z njim v gradišče Slovenov, da te jasne oči ne sodijo drugam, kakor pod sinje, svobodno nebo, odkoder je zasijala vanje ob rojstvu nebeška modrina.

Mlad in ognjevit, ni pomišljal več, ali bi hotela nežna dvorjanka na konja in bi bežala z njim preko nevarnega Hema, spala ponoči pod milim nebom, kjer bi namesto šepetajoče Proponte tulili volcje in krulili neresci nočno uspavanko. Ni pomišljal. Kakor je bil gotov njegov sklep, da se vrne domov in da se povrne s svojci pred Bizanc, tako je bil prepričan, da privede seboj k ognjišču Ljubinice in očeta Svaruna dvorjanko Ireno.

Stisnil je konjiča, ostreje so udarile podkve v granit, in kmalu je prijahal na dvorišče Epafroditovega doma.

Suženj je prijel brzde, Iztok se je vesel nameril proti stanovanju.

Sredi vrta je naenkrat ugledal Epafrodita, ki se je v svileni gugalnici, razpeti med dvema sočnima terebintama z otoka Kios, zadovoljno hladil v večernem vetru, ki je pihal z morja.

Iztok je krenil naravnost proti njemu. Oddaljen za pet korakov je upognil koleno in glavo, pozdravil ga grški, kakor ga je naučil Kasander.

Ko bi bil motil kdo drugi Epafrodita v snovanju novih kupčijskih načrtov, odtirali bi ga bili sužnji, ki so stali skriti za cvetočimi akacijami v polkrogu. Toda Iztoka je Grk ljubil. Pravi trgovec, z dušo in telesom, pa ni pozabil, da bi se sedajle gugal kdo drugi na njegovem vrtu, štel kdo drugi njegove zlate, ko ne bi bil Iztok prekrižal načrta Tunjušu.

Grkove drobne oči so se zasvetile v mesečini in se vzradovale nad lepim stotnikom.

„Zdravstvuj, Iztoče! Kaj novega, centurio?“

Iztok se je približal na zeleno trato, sedel na travo k Epafroditovim nogam in mu gledal zaupljivo kakor sin v lice.

„Jasni moj gospod, danes sem zopet zmagal Azbada!“

Grku se je čelo nekoliko omračilo, nagnil se je naprej z vratom in mu rekel:

„Azbada — on je magister equitum — kako si prišel z njim v tekmo?“

Iztok mu je z navdušeno radostjo mladega zmagavca povedal vse.

Grku se ni zvedrilo čelo. Vedno globlje gube so se črtale vanje, oko se je čedalje bolj umikalo pod košate obrvi, misli so se mu križale kakor tkalcu pisane niti. Izkušeni lisjak je gledal dalje nego preprosti barbar, ki bi toisto govoril v nizki krčmi na suženjskem trgu ob Zlatem rogu.

„Prokleta! Igra se, da se nasiti, kakor nekdanj v areni, potem ga pa pahne od sebe in uniči — nedolžnega. Prokleta — dekla satanova!“

Med zobmi je mrmral Epafrodit te besede, ko je dokončal Iztok navdušeno svojo povest. Oba sta nato molčala. S tenkimi prsti si je stiskal Grk visoko čelo, Iztok ga je gledal začudeno. Po vrtu je bilo tiho, da so se slišali z morja udarci vesel, ki so gnala ladjo. Na terebinti je cicikal skržat.

Dolgo je Iztok čakal pohvale iz Epafroditovih ust. A ni je pričakal. Gospodu je glava čedalje bolj lezla nazaj, prsti so nemirno trepetali po čelu, včasih se je pritisnila na čelo dlan in se zopet odmeknila, in zopet so prsti po zgubanih brazdah iskali novih misli.

Iztok ni razumel Grkovega vedenja. Pomislil je dobro, če ni izgovoril neprevidne besede in užalil gospoda. Trdno je upal, da mu napravi veliko veselje — pa ga je navdala njegova povest s skrbjo in molkom. Ni se mogel premagati in prekinil je molk.

„Gospod, kajne da pojde Irena z menoj, ko zapustim Bizanc?“

Epafrodit ni odmeknil roke s čela — še hitreje so zatrepetali prsti.

„Ljubim jo, tako jo ljubim, da bi zanjo poklal celo Azijo, morje bi preplaval in z zvermi bi se boril.“

Gospod v gugalnici se ni genil in ni odgovoril.

„Tvoje veličastvo misli, da me Irena ne ljubi? Ljubi me, tudi ona me ljubi. Roka se ji je stresla in zardela je, ko sem jo poljubil. Pojde, jaz vem, da pojde z menoj...“

„V pogibel!“

Epafrudit je rezko posegel Iztoku v besedo. Vzravnal se je, njegovo lice je bilo temno kakor oblak in ponovil je resno in svečano:

„V pogibel greš ti in gre s teboj ona!“

Iztok je osupnil in prašal skoro v strahu:

„V pogibel — jaz — v pogibel — ona? Ne govori tako, gospod!“

„Sedi bliže, sin nesreče! Poslej govoriva šepetaje. Sicer je zid visok krog mojega vrta, ali v Bizancu so ušesa vohunov natknjena tudi tukaj gori — v terebintinih vrhovih.“

„Gospod, na foru upam zakričati, da jo ljubim. Sloveni ljubimo glasno!“

„Sloveni ljubite glasno — — —. Zato me poslušaj. Pomni: Bolj kot Irena te ljubi — despojna!“...

Iztok je onemel.

„In njena ljubezen je — tvoja pogibel in pogibel Irene!“

„Despojna — verolomna žena? Ha! Sloveni obesimo sramotno znamenje na dom verolomnice. Kdor gre mimo take hiše, se obrne proč in pljune. In jaz sem Sloven, gospod!“

„Zato nisi drevo, ki bi pognalo korenine v naši zemlji. Drago mi je tvoje življenje, kakor je drago tvojemu očetu. Zato ti pravim: lezi in počij. Opolnoči te čaka najboljši konj — osedlan in nakrmljen. Težko mošnjo zlata ti poda suženj Numida in v srebrni cevi podpis samega Uprave. Svoobodna ti pot skozi mestna vrata — in klanjali se ti bodo gori do Donave. Otmi se — in beži domov. Tako ti svetuje on, ki te ljubi!“

Ko bi bil rekel Epafrudit Iztoku, naj plane v morje in potopi ladjico, ki se je zibala na valovih, planil bi bil brez pomisleka. Ko mu je pa velel, naj beži, preden je prišel do ciljev, katere pokloni domovini, naj beži, preden je dosegel njo, katero ljubi z vso strastjo — naj beži — prazen domov, prazen — brez nje — tedaj se je uprlo v njem z vso silo. Pest je skrčil, oči so se mu zabliskale, ponosno je dvignil čelado in odgovoril odločno:

„Ne, gospod, nikoli — brez nje!“

Grk je umolknil. Naslonil se je zopet na svilen preprogo in ponavljal polglasno Evripidove stihe:

„Kdor ljubi, je blazen ... ne otmó ga bogovi ...“

Po dolgem molku se dvigne Epafrudit in mu veli skrivnostno in odločno:

„Centurio, Epafrudit odpušča mladi krvi. Toda molči kakor zid! Čuvaj se Azbada, čuvaj despojne! Dal Kristus, da ne bi bilo treba, da vrača Epafrudit tebi toisto, kar si mu storil ti! Pojdi!“

Iztok se je poklonil in odšel. V sencih mu je kovalo, pred očmi se je dvigalo resno lice Epafruditovo — njegove besede so trkale kakor kladivo na njegovo dušo — čutil je silne udarce — ponavljal je „Azbada — despojna — pogibel“ — in zdelo se mu je, da so Irenine oči vse solzne in da kričijo na pomoč...

Epafrudit je takoj tlesknil z rokami. Izza akacij so se pojavili sužnji, odpeli gugalnico od terebint in ga odnesli v vilo.

Toda ni šel v spalnico. Sedel je k mizi, vzel pergament in pisal pismo prvemu evnuhu v caričini palači.

„Epafrudit, najponižnejši hlapec despojne, posestnik prstana njene svetosti, vzgaja velikemu despotu v prid vrlega barbara Iztoka. Ker je pa barbar — barbar, naj pazi tvoja nedosežna vrlina v službi; če slišiš o Iztoku govor na dvoru, iz katerega bi sklepal, da se je vedel nevedoma nepravilno in tako žalil sveti dvor, naj naznani tvoje bistrumje nemudoma toisto semkaj, da ga posvarim, poučim in tudi strogo kaznujem. Za to prijazno uslugo ti pošilja vrečico bizantincev — a za vsako sporočilo jih dá še enkrat toliko

Epafrudit.“

Zapečatil je pismo, pripravil cekine in naročil sužnju, da zjutraj zarana odnese pismo in denar v carsko palača evnuhu Spiridionu.

Nato se je Epafrudit odpravil v spalnico. Ko se je slačil, je klel Teodoro:

„Prokleta! Igra se, da se nasiti, dekla satanova! ... V areno naj gre, v spelunke — ne pa na tron ... Prokleta!“

— — — — —
Brzjadernica je priplula tistega jutra iz Italije s poslanstvom Amalasunte, matere umrlega gotskega kralja Atalariha. Ker se je mati kraljica zamerila Gotom, je izkušala pridobiti Upravdo zase. Justinijanu je bilo poslanstvo kakor nalašč. Njegova nenasitna želja po novi zemlji — zlasti po Italiji — je po tem poslanstvu dobila kosti in mozg. Občeval je sam s poslanci, hlinil največje simpatije do preganjane Amalasunte in obljubil izdatno pomoč. In tako se je pridružila skrbi za denar, ki ga je trošil za bogate stavbe, nova skrb, kako čimprej zbere in založi vojsko, da jo pošlje v Italijo. Njegovi kabineti so bili poslej kar nepristopni za vsako uro zabave in kratkočasje. Prihajala sta Belizar in Mudus, prva vojskovodja, stavbenika Antemij in Izidor, tajni svetniki in zaupniki carjevi v palačo. Utrujeni so se vračali iz palače — a truden ni bil nikoli Upravda. Ko je napočila noč, je sedel in skladal himne, nato zadremal komaj eno uro in takoj po polnoči je že reševal vse važnejše sodne akte sam. Narava je združila v njem silno telesno moč divjega barbara in duhovitost velikega genija, ki je objemal in vladal vse stroke tedanje znanosti, vodil vse državne posle, reševal vse pravde, pa zraven bil sam arhitekt, pesnik, filozof in bogoslovec.

To pa je bilo Teodori neizmerno ugoden veter v jadra njene lahkožive barčice. Včasih se je ob takih prilikah celo dolgočasila. In tedaj je posvetila ves čas lepoti svojega telesa. Spanje, dehteče kopeli, najboljša jedila, izprehodi ob morju — mir in sladko brezdelje je zabrisalo vse sledove njenega prostakega življenja, da je cvela kakor dekle v najlepši dōbi. Ali sedaj so ji dali Azbad, Irena in Iztok zadosti snovi, da se naigra in naspletkari, v tem ko se Justinijan trudi za kupi pergamentnih odlokov.

Ko se je po izletu ob Zlatem rogu, kjer se je veselila sramežljive rdečice na licih Irene, pritajene jeze Azbadove in barbarsko-

preprostega koprnjenja Iztokovega, je bila prva njena misel, kako bi ji ta trojica napravila novo zabavo. Na belem laktu je slonela dolgo njena glava, napol zaprte oči so strmele v bagdadsko zaveso, kamor se je prikradel tenek solnčni žarek, kakor bi potegnil s črtalom zlato nitko preko umetnih arabesk na zastoru.

Živo se je domislila Iztoka: njegovega slikovito vzornega telesa v hipodromu, njegovih kodrov in jasnih velikih oči, ki jih je uprl v Ireno, njegovega izbornega vojevanja, njegove nedotaknjene moške sile, ki je stala pred njo, kakor utrgana včeraj iz srede mogočnega pragozda. Vzbudilo se je v njej bolj kot sicer vse, kar je uspaval nimb in purpur. Vedela je dobro, kako je Justinijan zakopan v delo; štirinajst dni ne bo utegnil niti misliti nanjo — in štirinajst dni je dosti dolga dōba, da se približa Iztoku, da dovoli duška tisti divji naravi, kateri je tron nadel brzde — samo brzde, a zadušil je ni. Ob tem pohlepu so se tudi snovali kovarni načrti v njeni glavi, kakor bi tkalska snovalnica begala med nitmi snutka. Načrt je bil gotov, srebrni glas je pozval sužnje — zaveso so se zgenile, in šestero deklic je dvignilo z belimi rokami despojno v nosilnico in odšlo z njo po mozaiku v kopalnico...

Na večer so se zbirali gostje v razkošni dvorani nimf. Teodora je priredila večer in povabila največje junake — v salonu — in najlepše dvorjanice. Azbadu je velela, da straži palačo stotnija Iztokova.

Strop te dvorane je bil okrašen s kopajočimi se nimfami. Kandelabre so nosili Neptuni, delfini in somi — vlti iz korintске kovine. Kroginkrog so kipele svilene blazine na dragih otomanah. Tla so bila vložena v obliki razpenjenih morskih valov, med katerimi so se igrale zlate ribice.

Teodora je določila, da je večer ,raj mladih nimf“. Zato so prihajale dvorjanice odete v prozorni bisus in mrežasto svilo — kakor bi pokrivalo njih telesa bele, prozorne vodne pene. Častniki so si nadeli luskinaste, zelenkaste oklepke iz mehkega, dehtečega usnja — da so posnemali ribe.

Ko je vstopila Teodora, so padli vsi pred kraljico na tla in jo počastili s tem, da so povrsti poljubili ahate na njenih sandalih. Nato so sužnji prinesli v dvorano velikanškega lesenega delfina, ki je bil ves obložen z majhnimi koški, v katerih so bile same izbrane delikatese: sikomore, granatna jabolka, dateljni, gorka pavova jajca, špargelni, gobe, ostrige in polži.

Večerja se je pričela. Zašumelo in zasmejalo se je vse v razkošni blaznosti — odzadaj skozi zaveso so donele piščali in cimbale — v dvorani so pršeli pikantni, dvoumni dovtipi. Dvorjani so se nagibali k licom krasnih družic, narda je dišala, rože so venele po mizi, po tleh, v vročih laseh, na razburjenih prsih. Vino se je penilo v srebrnih čašah, razgreta kri se je še bolj razgrevala, aromatični vzduh je zamamljal živce, predala se je družba trenutku, nasladi in razkošju.

Teodora je z bistrim očesom motrila goste. Smejala se je glasno, preslišala ni nobenega dovtipa — a vendar se je pasla njena škodoželjnost na hrepenečih pogledih razdruženih parov. Določila je vsem take prostore, da so bili oni, ki so se skrivaj ljubili in ljubkovali — razdruženi. Dokler jih ni razgrela vino, so se zatajevali. Ali kasneje so hiteli pogledi preko mize, gori in doli, oči so iskale oči.

Prav na koncu na desni strani mize je sedela osamljena Irena. Edina ni prišla odeta v pohotno razgaljeno tuniko. Čutila je pikajoče poglede tovarišic, ki so jo prezirale in zaničevale. Odlikovanje despojne pri izletu prejšnjega dne se je raztrosilo hipoma po palači. Sklenile so vse, da jo prezirajo, da se ji ognejo. Tudi to ni ušlo Teodori. Njih jeza in zavist jo je veselila. Ozrla se je pogosto preko mize na Ireno. V njenem licu je bilo nekaj slovesnega in veličastnega. Še sence bridkosti in žalosti ni mogla zapaziti Teodora. Sedela je zamišljeno, noben dovtip ji ni privabil smeha na lice, njene ustnice se niso doteknile kozarca, iz oči se ji je poznalo, da hodi in plava njena duša daleč od teh bučnih orgij.

Ko je Teodora večkrat pogledala Ireno, se je za trenotek zgrozila, kakor bi jo zapekla vest. Spomnila se je, kako pojde drugi dan z vsemi navzočimi dvorjanicami, obdana z nimbom svetosti, v cerkev Naše Ljube Gospe, kako bodo vse povešale oči v največi sramežljivi nedolžnosti in se kropile z blagoslovljeno vodo ter zažigale dišeče kadilo pred ciborijem. Zgrozila se je in vest jo je zapekla. Ali to je bil samo trenotek — kakor se skrči tatu srce, ko seže v skrinjo po denar, pa počí debeli pokrov. Strese se, ozre — in seže potem še z večjo predrznostjo prav do dna.

Teodora je bila naglo zopet dobre volje. Da bi pa podražila dvorjanke in Ireno zano, je dvignila zlato čašo in vzkliknila:

„Velika despojna, kraljica nimf, pozdravlja nocoj prvega tistega, ki ni delfin in ne Posejdon in ni nimfa — ne mož ne ženska —, ampak sveti menih sredi kipečega življenja. — Mnoga leta Ireni!“ Piščali in bobenčki so zadoneli, vsa družba je morala navdušeno klicati: Πολλοὶ χρόνοι — mnoga leta Ireni — menihu. Od vseh prezirana, je bila naenkrat od vseh čaščena. Kosali so se, kdo hitreje izpije na njeno zdravje — in vino je poplakovalo kletve zavisti, ki so kipele v grla iz zločestih src.

Irena se je dvignila in se prišla zahvalit Teodori. Pripognila se je do tal, carica ji je ponudila roko, katero je Irena poljubila, in šepetala:

„Velika despojna, menih bo prosil Krista za tvojo srečo!“

Teodora je družbo prisilila, ker je počastila Ireno, da so morali govoriti o njej.

„Če izve patriarh za našega meniha, otme nam ga in ga naredi za diakona!“

Tako je govoril Azbad svoji tovarišici, pa dosti glasno, da ga je čula Teodora.

„Episkop, vreden episkop bi bil menihič! Evangelije zna bolje kot dvorni pridigar Dioniz, in psalter prebira vsako noč!“

Tako je odgovorila Teodora Azbadu — vendar obrnjena proti najmlajšemu in najbogatejšemu patriciju v Bizancu, ki je sedel ob njeni desnici.

Ker se je smelo govoriti ob taki priliki le šepetaje, so razumeli vsi odgovor carice. Zato je pogledala strupeno preko rame silno gizdava pa malo lepa družica tenkega častnika na Ireno in rekla:

„Prebira psalter, med verzi se pa smučejo kodri lepega barbara! Poznamo se, menišič!“

Irena je segla po dateljnu in ni odgovorila zabavljici. Poprijela je besedo iznova nelepa gizdalinka in govorila častniku:

„Kako pohujšanje za sveto vero! Krščénica — dvorjanka ljubi pogana!“

Tedaj je v Ireni zakipelo. Boj, ki je stiskal njeno srce ves večer, je pehnil v njeno lice rdečico, ustnice so se ji stresle in odgovorila je glasno:

„Boljše je njegovo poganstvo — nego tvoje krščanstvo.“ Začutila je v tem trenutku naenkrat v sebi moč, da bi se dvignila in spletila bič kakor Zveličar ter zamahnila po omizju: Pobeljeni grobovi, gadja zalega — vun — proč, hinavci — proč od Krista... Tresla se je, rdečica je izginila, v gorečnosti so ji ustnice pobledle — — — Stisnila jih je krčevito — da je zadušila, kar je vrelo na dan iz duše. Tresoča se je približala Teodori in prosila:

„Odpusti, despojna, ‚menih‘ je bolan. Naj gre!“

Teodora se je začudila — ali dehtenje Ireninega života, blede lice jo je prestrašilo.

„Pojdi, počij — pokliči zdravnika! Kristus s teboj...“ Izginila je brezslušno. Družba je pa čutila, da je umolknil nemi pridigar in prsi, polne strasti so se oddehnile...

Azbad pa se je nagnil k Teodori, ugriznil se v ustnico pa mirno in sladko izpregovoril:

„Despojna, ti si velela, da nadzira nocoj centurio Iztok stražo... Lepo in prijetno bo, ko ga pokratkočasi ‚menih‘ s psalmi...“

Teodori so se zabliskale oči in zmračilo lepo čelo.

XVIII.

Iz bliskajočih oči in z mračnega čela je razbral Azbad včinek svoje opazke. Pretkan in spletk vaje, izboren poznavatelj Teodore, je sklepal že v hipodromu, da carica ni

ravnodušna napram Iztoku. Zavriskala je torej njegova duša, ko je rahlo zaslutil, da se dvigne v despojni ljubosumje. Prepričan je bil, če se mu posreči to vzbuditi, potem sta izgubljena oba — Irena in Iztok — on pa doseže največjo milost in neomejeno zaupanje.

Teodora je bila resnično vzburljena. Ni še docela dozorel v njej sklep, da bi zaljubila Iztoka. Ali tako daleč jo je že gnala sla, da vsaj drugi ne bi nobeni privoščila njegove čiste ljubezni, ki bi vrela iz tega divjega srca, kakor studenček iz skale sredi gozda. Razžaljena je bila tudi njena oholost. Da bi jo ‚menih‘ tako varal, ta ‚menišič‘, katerega čednost in pobožnost je v skritem kotu srca visoko cenila, dasi se je šalila in norčevala z Ireno! Da bi znala Irena tako vzorno nositi krinko pred carico samo zato, da se sestane z Iztokom — to jo je osupnilo in njen oholi žolč je vzkipel.

Za kratek čas se je zamislila in ni pazila na goste. Senca ni izginila z njenega čela. Azbad jo je skrivaj motril in v srcu je občutil neizmerno veselje.

Kar se okrene Teodora in pošepeta na uho evnuhu Spiridionu tajno naročilo. Takoj se je oddaljil in izginil iz sobane. Tudi tega ni prezrl Azbad. Dobro je poznal Spiridiona, kateri je spletal in stikal nitke največjih caričnih skrivnosti.

Spiridion se je kmalu vrnil. Stopil je k carici in sporočil:

„Menihu‘ bere Pavlova pisma sužnja Cirila.“

Senca je ugasnila na Teodorinem čelu, pričela je vnovič s pogovorom in Azbada je zadel njen pogled z očitanjem:

„Lažeš, obrekuješ!“ Stresel se je pred njim magister equitum in pogledal v tla. Toda to so bili samo skrivnostni, daljni bliski. Družba jih ni videla in ni čutila. Valovje slé in strasti je plulo više in više...

Ko je Irena prišla s sužnjo Cirilo v svojo sobo, ji je velela prižgati svetilko. Vsa trudna, razburjena, žalostna in otožna se je naslonila ob okno in se zagledala v jasno nebo. Kako so se ji dvigale prsi, ko je vsrkavala čisti

nočni vzduh! Kakor bi se otela iz dna umazanega jezera in zagledala naenkrat nad seboj nebo — tako svobodno se ji je zdelo srce, tako lehkokrila ji je bila duša. Slonela je dolgo brez misli, v sami jasni zavesti, da je oteta iz kaluže, da je ne mori tisti grozni, aromatični duh, ki stiska srce, mrači misli in zamamlja v omotico. Proč je bila od ljudi, ki so kričali na ulici in v cerkvi: „Gospod — Gospod“ — ali njih srce je bilo zaklano malikom in dano na oltar viharju strasti.

S pogledi so jo pehnili izmed sebe; z besedami so jo bičali; tudi umazani valovi vržejo biser na prod, in Učenika so tudi bičali. Njena duša se je razžalostila. Nocoj je prvič občutila, da ji dvorna služba kuje verige na roke. Doslej se je radovala urojena ženska nečimernost, ko so se klanjala ljudstva pred despojno, s katero je hodila, ko se je grela tudi ona v solncu zlatega nimba. Večkrat je že pretreslo njeno dušo, ko je videla kako pljujejo v obraz resnici, kako teptajo za ozidjem Gospodov evangelij — na ulici pa hodijo z Njegovim križem in sipljejo timijan v zlate kadilnice. Toda vselej se je iznebila neprijetnih misli — odpuščala je, kakor je odpuščal Kristus, sodila ni, da ne bi bila sama sojena. Nocoj pa je prišlo z drugačno, z mogočno silo. Spoznala je, da padajo nanjo zanke, da se zadržujejo, da jo vlečejo k tlom — in da ne bo mogla dolgo obstati: če se upre gnilemu dvoru — je izgubljena, če jo objame in omami pohotni vzduh dvora — je propala, tuja Kristu... Še bolj se ji je stisnilo srce in obraz je zakrila z rokami. Ali more nazaj? V Taperos, sredi barbarov, ona, dvorna krasotica? Kaj poreče stric, ki si je toliko prizadejal, da ji je odprl vrata na dvor? Ali naj ostane, naj se vda Azbadu, ki ga sovraži, Azbadu, da se poigra in odide, kakor delajo vsi dvorjani? Proč bi šla, tjakaj v Malo Azijo, kjer so votline, kjer so puščave, ki skrivajo svetnike, proč — — —

Domislila se je, da stoji še Cirila za vratmi in čaka njenega povelja. Stopila je od okna in segla na stojalo, kjer so bili zviti pergamenti. Vzela je, odprla knjigo in dala Cirili.

„Beri mi, Cirila!“

Sužnja je stopila k svetilki, razgrnila pergament in začela sredi poglavja. Bil je list do Rimljanov:

„Modrost mesa je smrt, modrost duha pa je življenje in mir . . . Kateri so pa v mesu, Bogu ne morejo dopasti . . . Kdor nima Kristovega duha, ta ni njegov . . .“

Skoro šepetaje je brala Cirila dalje. Irena je sedla na mehek stolček, naslonila se na okno in se zagledala v noč. Čist je bil glas sužnje. Rahlo so tekale besede z njenih ustnic — Irena jih ni več slišala. Prvi stavki so jo pretresli — in ponavljala je: „Ni njegov, niso njegovi, ker nimajo duha Kristovega . . .“

Zamislila se je v Pavla, apostola narodov. Naenkrat se ji je rodilo vprašanje, zakaj da je ženska? Zakaj ni mož, da bi šla na dvore, kakor Pavel, in bi zaklicala: Ne smete! Šla bi z evangelijem na forum in bi govorila o ljubezni in odpuščanju. Šla bi k Zlatemu rogu, kjer taboré sužnji pa bi jim oznanila blagovest . . . Njeno navdušenje je kipelo, domišljija se ji je vznemirila, hodila je pusta pota med divjimi narodi in širila blagovest. In privedla jo je pot v domovino njene matere — do Slovenov. Tja bi šla, v gradišča in sela, in plemenita srca bi sprejela evangelij — plemenite duše — kakor žejna zemlja rosne kaplje — duše kakor je — Iztokova . . . Ob tem imenu je zadrhtela. Njene misli so se ustavile, kakor bi po dolgem potu prišle do cilja. Iztok! O, nisem Pavel, nisem mož, toda njega pridobim, njemu razženem temo. Čutila je s prvim dnem tiho nagnjenje do lepega barbara, a bala se je in morila je misli nanj. Sedaj se ji je naenkrat zasvetila nova luč. Sedaj je občutila v sebi pravico in dolžnost do njega. Sedaj mu ne pojde več s pota. Iskala ga bo — pastirček izgubljeno ovco — dokler je ne privede v hlev Gospodov. Nič več ni pomislila, kaj poreče dvor; še nalašč jo je mikalo, da kljubuje vsem, gorečnica . . .

„Dosti, Cirila! Poglej, če so vrtovi prazni. Glava mi je težka. Izprehodim se, preden ležem.“

Cirila se je skoro vrnila in povedala, da razen straže ni žive duše na vrtu. Iz dvorane nimf se čuje glasba. Vsi so še pri večerji.

Irena je ogrnila temno stolo, zavila glavo v kapuco in odšla tiho po marmornatih stopnicah. Kakor senca jo je sledila sužnja.

Ireni je nova ideja prevzela vso dušo. Zamislila se je v apostolski posel, gledala Iztoka, kako žejno bere evangelij, kako hvaležno ji gleda v lice, ker mu je pregnala temo malikov. Vesele sape so dehnile v njeno valovito obleko, mirte so šumele, pinije so šepetale v mračnih vrhovih, in Irena je spela po belih stezah vsa vesela in navdušena. Njeno srce je objel sladek nemir in duša se je že pogovarjala z Iztokom. Razgrnila je temno stolo, kapuca ji je zdrknila z glave, kodri so se vsuli na čelo in na rame. Vetrovi so se igrali z njimi — Irena je pa šetala — in sanjala lepe sanje.

Naenkrat stopi izza temnega oljkega grma visoka postava v svetlem oklepu in ji zastavi pot.

Irena je vztrepetala in kriknila. Cirila je prihitela in prestregla stolo, ki je zdrknila z njenih ramen.

„Irena, Irena — ne boj se, jaz sem — Iztok — ki te ljubi ...“

Irena se je obrnila in hotela zbežati. Toda Iztok jo je prijel rahlo za roko in koprneče zaprosil.

„Bogovi so me čuli, ne zaničuj me ti! Ko sem zvedel, da grem na dvor s stražo, sem obljubil Devani žrtev, če vidim samo en trenotek tvoje oči. In božica me je uslišala in privedla tvoje korake do mene. Irena, bogovi se veselé najine ljubezni!“

Srce je vtripalo v prsih Ireni, ves strah je izginil, moč, da bi bežala, je pešala, in vleklo jo je k Iztoku s čudovito silo. Odmaknila mu je roko, Cirila ji je zavila razburjeno telo v stolo, in obstala je pred njim, visokim in mogočnim v tem blesku luninih žarkov.

„Iztok, nocoj sem mislila na te!“

„Kako sem ti hvaležen, Irena! Samo zato, da si enkrat name mislila, samo zato dam življenje zate.“

„Zares sem mislila, še sedajle, ko sem te srečala, in smilil si se mi, Iztok!“

„Kakor božica si; tudi bogovom se je smilila moja ljubezen!“

„Iztok, pojdi za mano. Kamenita klop je v senci pinij. Razodenem ti veliko resnico. — Cirila, ti ostani ob meni!“

„Preko morja grem za tabo, Irena. Zakaj brez tebe ne morem in nočem biti — brez tebe je smrt.“

Sedla sta na marmorno klop, Cirila se je stisnila k nogam Irene in se skrbno ozirala naokrog. Pogovora ni razumela, ker ji je bil neznan jezik Slovenov.

„Smilil si se mi, Iztok!“

„Bogovi so ti ganili srce, Irena!“ Iskal je njene roke, ki je bila tesno zavita pod stolo.

„Iztok, ti se motiš, ker veruješ na — bogove. Tvoji bogovi so laž — en Bog je, in en Kristus — Rešitelj.“

Iztok se je odmaknil nekoliko, začudil in gledal v ognjevite oči Irenine, na katere je skozi vrhove pinije lila mesečina.

„Irena — če bi rekel, da so tvoji bogovi — laž, bi te razžalil. Veš pa sama, da so naši bogovi boljši od vaših. Bogovi, ki učé Upravdo moriti nedolžne, prelivati kri — o — bogovi despojne — verolomnice — o, molči mi o teh bogovih, Iztok jih zaničuje, kakor zaničuje one, ki vanje verujejo.“

„Glej, Iztok, ti si dober, ti si praveden — dasi tvoji bogovi niso resnica. Ali je zato Kristus laž, če mu oni, ki bi mu morali služiti, ne služijo, ki bi ga morali slušati — ne slušajo.“

„Ne govoriva, Irena, o bogovih. Če ti rečeš: Glej, pinija nad nama je božanstvo, Iztok ji bo postavil žrtvenik in daroval. Če ti rečeš: Glej, ribica, ki je plusnila iz morja, je božica — Iztok ti veruje in ji vlije vina v morje v daritev — ne govoriva, Irena, o bogovih!“

„Iztok, ti ne boš veroval meni, veroval boš resnici. Še bova govorila o Bogu, in tvoje srce bo polno radosti. In če bi ti ne hotel govoriti nikoli več o tem, bi Irena ne govorila več s teboj. Mislila bi nate in molila

BOJARSKA SVATBA.

S. B. LEBEDEV.

bi Kristusa zate, a mojih oči ti ne bi uzrl nikoli — Iztoče!“

„Torej govori, poslušal bom, za tvojimi besedami pojdem kakor za glasom slavčka.“

„Nocoj se morava ločiti. Jutri ti pošljem blagovest. Grško že govoriš in bereš. Izpoznaš resnico in najdeš ljubezen.“

„Le pošlji, Irena, tisočkrat bom bral, česar so se doteknile tvoje roke. Na srcu bom nosil pod oklepom.“

„Iztok, ti si dober, in luč pride v tvoje srce. Ti bivaš pri Epafroditu?“

„Pri njem, ljubica!“

„Ob morju je njegova vila.“

„Vrtovi, kakor tukaj, se igrajo z valovi.“

„Ko prebereš blagovest, pridem v čolnu ponoči in ti jo razložim.“

„O bogovi, kaj vam dam, da me tako ljubite!“

Iztok je razprostrl roke in objel Ireno, ki je dehtela v neizmerni razburjenosti. Odskočila bi, pa je že gorel poljub na njenih očeh.

Tedaj se je dotaknila Cirila Irene.

„Presvetla, bliža se nam senca! Za grm je utonila!“

Irena je zbežala po stezi proti palači. Visoko gori je utihnila dvorana nimf — skrivnostni pari so begali po vrtovih. Gostje so šli pod milo nebo uživati bakanal ...

Trepetaje na vsem telesu je dospela Irena v sobo.

„Kaka senca je bila, Cirila? Govori! Ti nisi bila pozorna dovolj!“

„Presvetla gospodarica, naj umrem, če sem en trenotek zatisnila oči. Ali senca je prišla nenadoma — kakor iz tal.“

„In je nisi spoznala?“

„Rekla bi, da je bila despojna. Njen je prostorček pod pinijo. Da bi se motila!“

„Da bi se motila, nesrečnica! Ume li despojna jezik Slovenov?“

„Ume, kakor Upravda. Naučila se ga je v areni.“

Irena ji je dala znamenje, naj odide. Nato se je ozrla v ikono Kristusa in šepetala:

„Ti veš, da sem čista; ljubim ga, saj ga ljubiš tudi ti ...“

V jutro je prejel Epafrodit od evnuha Spiridiona sledeče pismo:

„Najponižnejši sluga javlja tvoji brezmejni dobrotljivosti, da se je snoči tvoj varovanec centurio Iztok sestal z dvorjano Ireno na carskem vrtu.“

Despojna je čula pogovor. Jaz ga nisem razumel, ker sta govorila barbarski. Despojna razume — in zato je njeno lice danes mračno. Naj ti pove, kaj je govoril.

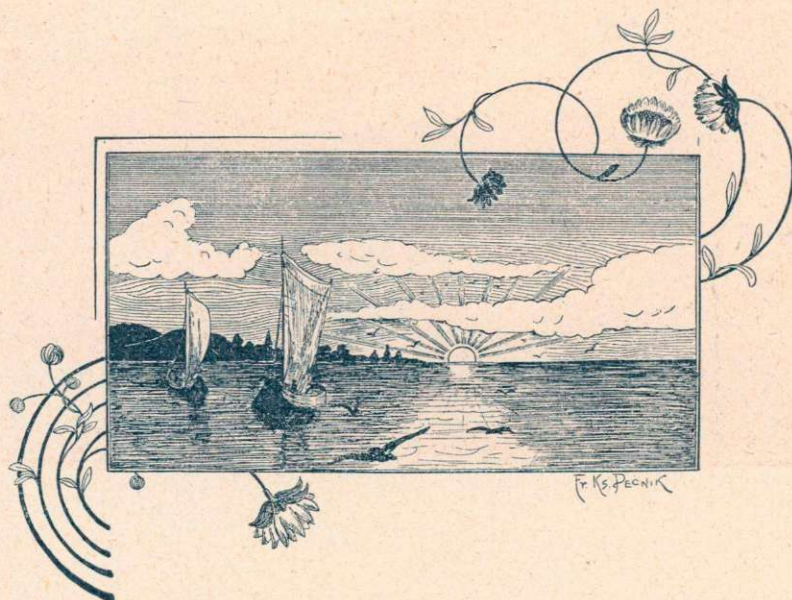
Tvoje svetlosti ponižni sluga

Spiridion.“

Epafrodit je dal sužnju, ki mu je izročil pismo, takoj mošnjiček zlatov za evnuha. Na njegovo lice je pa legla globoka skrb. Prebral je še enkrat pismo in mrmral:

„V pogibel gresta — ona in on. Uniči ju — oba — uniči — prokleta!“

(DALJE).

IVAN LAH:

GOSPOD RAVBAR.

PESEM.

V.

Ostoja.

Drugo pesem si zapojmo,
 drugo pesem bolj veselo,
 da si ne kalimo sreče,
 bratje dràgi, ko usoda
 kratke le nam dnove voli.
 Pesem drugo si zapojmo,
 vina v kupo natočimo,
 da veselje nas premoti,
 pa pozabi naj, kdor more,
 težkega življenja dnove,
 da nas žalost ne objame,
 kupe praznimo do roba,
 pozabljivost sladko pijmo.
 Pesem drugo si zapojmo,
 pesem od veselih svatov,
 ali od pijanih gostov,
 ali od sveta lepote,
 ali od oči krasote,
 pesem drugo, bratje moji,
 ker da to bi dalje peli,
 bi točili bridke solze,
 vse bi žalost nas objela,
 radost vso iz srca vzela,
 da bi smrti si želeli.
 Pesem drugo si zapojmo
 pa na žalost pozabimo,
 saj zgoditi se ne more,
 da bi se izpremenilo,
 kar je že od nekdanj bilo,
 da nesreča z nami hodi,
 smrt pa zalezuje pota.
 In zato je pesem dana,
 da nesrečo nam premoti,
 da sladi življenja dnove,
 da veselje v srce trosi.
 Strune nove si napnimo,
 trude težke pozabimo,
 ki jih nam nesreča nosi,

tiho se razveselimo,
 lahko nam življenje bodi;
 pesem pojmo, bratje moji,
 od mamljivih vinskih sodov,
 ali od veselih svatov,
 da nam pesem ne umolkne,
 da bo radost nam po volji,
 da se misel nam premoti,
 da ne misli kdo na tugo,
 ki jo gospod Ravbar nosi
 sabo v srcu v zemlji turški,
 zdaj po zapuščeni Bosni,
 zdaj ob Donavi šumeči,
 zdaj po Turčiji globoki,
 koder s svojo četo hodi:
 ali po visoki gori,
 ali po širokem polju,
 ali ob globoki vodi.

A kako nam, bratje moji,
 težka dana je usoda,
 da nam zdaj vesele pèsmi
 več zapeti ni mogoče,
 da bi žalost si zmotili,
 ker ni pozabiti moči,
 kar bi radi pozabili,
 ko prenašamo po svetu
 dni prestanih težke boli
 in najlepših dni spomine.
 Pa si pesem dalje pojmo,
 srca žalost tolažimo,
 up sladak si v srce vlijmo
 na vesele dni bodoče,
 v dneh nesrečnih, neveselih
 boljše sreče si želimo.
 Saj tako nam sreča voli,
 da je žalost iz veselja,
 iz nesreče radost pride.

Gospod Ravbar vojsko vodi
 po globoki turški zemlji,

(DALJE.)

po globoki in široki
 zemlji daljni in sovražni.
 Išče vrage Martaloze
 in Ostojo, glavo zvito.
 Urna četa je njegova,
 a je urnejši Ostoja,
 in njegovi Martalozi
 urni so kot gladni volki,
 skriti kot ponočni vrani.
 A najurnejši med njimi
 hrabri je junak Ostoja,
 kadar belo golobico
 v varno svojo zemljo vodi.
 Pa ga nima siva gora,
 nima ga široko polje,
 nima reka ga globoka,
 da ga vidi gospod Ravbar,
 da mu zvito glavo zrobi,
 da pobije Martaloze,
 da jim vzame skriti biser
 drago golobico svojo.
 Kaka pač je to sramota
 za junaka, da izvodi
 iz objema vrag Ostoja
 golobico njemu drago,
 da v naročju sabo nosi
 jo v globoko zemljo turško.
 Ej, junače gospod Ravbar,
 ti obranil si deželo,
 nisi bal se trdih bojev
 in napolnil si z mrličmi
 okrog sebe bojno polje.
 Bila znana tvoja slava
 je nadaleč naokoli,
 tebi pevci prepevali
 so bogate pesmi bojne.
 Pojdi urno na pohode,
 da povečaš svojo slavo,
 da si rešiš svojo drago,
 da boš žalost preveliko
 Turkom maščeval krvavo.

Ne gradov zidovje močno
 niti mirna vas vabljiva
 čete hrabre ne premoti,
 se ne vstavi, ne počije
 gospod Ravbar, na vsi poti
 boje le krvave bije,

koder Turkov roj zaloti
 v krvi maščevanje pije.

So zbežali Turki v Bosno
 pa tako so govorili:
 „Bíti z Ravbarjem zdaj boje
 ni igrača niti šala,
 huda je njegova jeza,
 hujši roka je postala,
 hujši je kot prejšnje čase,
 kar se vrnil je na boje.
 Vsa dežela ga je polna
 in nikjer ne prízanaša.“

Vodi, vodi gospod Ravbar
 brez miru noči in dnove
 četo svojo neutrudno
 Martalozom na sledove.
 Ni mu mira ne pokoja,
 dokler da dobi Ostoje,
 da zdrobi mu glupo glavo,
 da si reši svojo drago.
 Misel težka se ga loti,
 če jo najde še enako,
 kot je bila prejšnje dnove,
 če ni beli golobici,
 vran izpil krvi, izkljuval
 jasnih zvezd, očesi dvoje.
 Hodi, hodi gospod Ravbar,
 koder pot najbližja vodi —
 ni več vragov niti bojev:
 v gore Turki so zbežali,
 zemlja prazna je postala,
 ni ga srcu več hladila,
 da pozabi boli svoje,
 ko ležati v srcu mora
 drugim skrito maščevanje,
 ko na zemlji ni Ostoje
 niti vragov Martalozov,
 da jim glupe glave robí,
 da jim vzame svojo drago.

Dalje jaše gospod Ravbar,
 bol srca se težka loti,
 hodi po visoki gori,
 gospod Ravbar goro vpraša:
 „Gora, oj visoka gora
 ti povej, če tod je hodil

svojo pot junak Ostoja
in njegova urna četa,
ti povej, če nosil sabo
lepo, belo golobico
je na nebrzdanem konju,
ti povej, če skrivaš v sebi
jasni biser od zahoda,
ki se sveti kakor solnce
nad visokimi bregovi ...“

Pa odmevajo bregovi
le vprašanje za odgovor —
in molči visoka gora
pod strmečimi vrhovi.
Prileti mu drobna ptica,
pa mu ptica pevka poje:

„Kaj vprašuješ, moj junače,
gluha je visoka gora,
skalni njeni so bregovi
in molčeči nje vrhovi.
Da je biser na tej gori,
gora vsa bi se svetila,
kakor kadar sije solnce,
vsa bi v njem se zažarila,
ptica vsaka bi ti pela
o njem svojo pesem drobno.
A je varen vrag Ostoja,
kar ukrade, dobro nosi,
nihče videti ne more,
niti z neba božje solnce.
Da je nesel golobico,
golobica bi zletela,
ne bi vjela jo puščica,
ker je urna golobica.
A je uren vrag Ostoja,
dobro mu puščica proži,
hujši je ko sokol sivi,
kadar nad gorami kroži ...“

Drobna ptica je zapela,
je odpela, odletela ...

Dalje jaše gospod Ravbar,
na široko daljno polje,
poprašuje v daljno polje:
„Polje, oj široko polje,
ali v tebi kje se skriva
zviti poglavar Ostoja,

vodja silnih Martalozov?
Oj povej, če sabo nosi
belo golobico mojo,
oj povej, če v tebi skriva
jasni biser, ki se sveti
kot na nebu božje solnce.“

Pa molči široko polje
glas izginja čez daljave, ...
Veter zašumi čez polje
pa zaziblje lahne trave,
zašumé dreves vrhovi,
tiho veter šepeta mu:

„Da je tu junak Ostoja,
da so njega Martalozi
se spustili v ravno polje,
vse bi polje pokončali,
razpustili urne konje,
lepo travo bi popasli,
suho žito bi požgali.
Divji so ti Martalozi,
kadar so na ravnem polju,
ne bojé se božje kazni,
niti Turka niti vraga,
najmočnejši so ti v boju
in na begu najhitrejši.
A je zvit junak Ostoja,
na širokem ravnem polju
on šatorov ne razpenja,
dalje čez dežele bega,
urnejši kot veter v polji
s četo jaše on po volji,
kamor božja zemlja sega.“

Dalje vodi gospod Ravbar
četo hrabrih hlapcev svojih
k reki Donavi globoki.
In na bregu četo vstavi,
vpraša Donave valove:
„Donav, reka ti globoka,
šumni tvoji so valovi,
lepi tvoji so bregovi,
nuj, zašumi reka moja,
ki oddaleč pot te vodi
iz domače zemlje kranjske,
čez hrvaško zemljo tužno
proti zapuščeni Bosni

tja do Turčije globoke,
 oj povej, če na bregovih
 kje je stal junak Ostoja
 in njegovi Martalozi!
 Nima ga visoka gora,
 nima polje ga široko —
 morda da ob bregu tvojem
 bele je razpel šatore,
 ki v njih hrani biser jasni,
 lepo belo golobico,
 mojo ljubo, mojo drago.
 Morda da v valovih tvojih
 kopal čile je konjiče,
 z vodo tvojo jih napajal,
 v zemljo ogrsko preplaval.
 Reka, oj široka reka,
 in šumeči vali tvoji,
 govorite, ah povejte,
 kje je zdaj junak Ostoja
 in njegova silna četa?"

Šumno vali zašumijo,
 dalje dalje odhitijo,
 zašumijo ob bregove,
 govorijo mu valovi:
 „Kaj vprašuješ nas, junače,
 nič ne vejo ti valovi,
 ve nad nami božje solnce,
 ki po jasnem nebu plôve.
 Nismo videli Ostoje,
 niti silnih Martalozov,
 niti belih njih šatorov,
 niti njih konjičev čilih.
 A da bili bi razpeli
 si šatore na bregovih,
 bila reka bi krvava,
 ki bi jo s krvi potoki
 Martalozi pordečili,
 ko maščujejo nad vrage
 rane pridobljene v bojih;
 da so konje tu pojili,
 reko celo bi popili,
 da so plavali čez reko,
 celo reko bi skalili.
 Koder šumni Donav teče,
 hodil je junak Ostoja,
 opustošil je bregove

in požgal je lepa polja,
 a izgine kot valovi,
 kadar potopé se v morje.“

So valovi zašumeli,
 zašumeli, odhiteli...

Obstoji ob šumni vodi
 reke Donave globoke
 gospod Ravbar, misli težke
 misli po nesreči svoji.
 Meč iz nožnice potegne
 in na roč roke nasloni,
 zre z nemirnimi pogledi
 vode Donave globoke,
 srce mu obup napolni
 in premišlja misli težke.
 Trudna četa je postala,
 kar po dolgih potih hodi,
 kar po Turškem bîje boje —
 a nikjer ga ni Ostoje
 niti Martalozov silnih,
 da zdrobi jim glupe glave,
 da jim vzame golobico,
 ki podobo nje globoko
 v srcu svojem skrito nosi.
 Dolga pota so njegova,
 a zaman so težki trudi
 in zaman krvavi boji,
 nje dobiti ni mogoče...
 Vso Turčijo je prebrodil,
 vso globoko turško Bosno,
 vso hrvaško zemljo tužno,
 iskal je zastanj povsodi.
 Kot da Martalozov silnih
 črna zemlja več ne nosi,
 kot da njih junak Ostoja
 na pohode več ne hodi.

Misli take si premišlja
 gospod Ravbar in presoja
 težkega življenja dnove:
 malo je sijalo solnce,
 bojev je prebil nemalo,
 slabo sreča neprijazna
 trude težke je plačala.

(DALJE.)

LEA FATUR:

VILEMIR.

ROMANTIŠKA POVEST IZZA TURŠKIH BOJEV.

VI.

(DALJE.)

ovo življenje je zašumelo v tihem gradu. Rog je često oznanjal goste. Spremljani od oprod in slug so prihajali plemiči iz Dornberga, Stanjela, Komna, Vipave, Gorice, sv. Križa in z drugih gradov. V neokretnih kočijah so se vozile, na vilovitih konjih so prihajale lepe gospe in gospice. Prelivala se je svila, bleščali dragi kameni, valovili so kodri, modre, sive, črne in rjave oči so žarele od radosti, krasna lica so rdela, bele roke trepetale pri pozdravu svidenja... Vrnili se je ljubljani, občudovani vitezi, sam se je vrnil, ni ga zvalila v svet ljubezen do ženske. Srečna, kateri hrani svoje zvesto srce!

Nasta in Roža sta oblačili Romano v šumečo svilo, ji ovijali labodji vratak z lepoticjem, prepletali ji zlate lase z biseri in natikali svetle obročke na prste in zapestja. Sprejemala je goste.

Ob njeni postavitvi, ob junaški osebi Vladimiroviča, se je javljala visoka, vitka rast Vilemirja. Nepobitna podobnost vseh treh v licu in kretanju pa je zavajala ponosne plemiče, lepe gospe, da so pozdravljali mladeniča kot uda rodbine Rihenberžanove. Vladimirovič se je smehljaj, ni potrjeval, ni oporekal — in gostje so mislili, da vlada tu neka skrivnost. Zato ni vpraševala beseda, marveč le pogled...

Gostje so sedeli krog dolge mize v dvorani, pili iz srebrnih kup „na veselo svidenje“, spraševali o dogodkih pri Brežicah, o turških nakanah, o splošni bedi in nemirih, ki so pretresali svet. Radivoj jim je pravil o nasilju Turkov, o sramotnem porazu, o trpljenju kristjanov ob mejah. Drugi so pripovedovali novice z goriških brd. Pogovarjali

so se, kako steguje nenasitni beneški lev ostre kremplje po posestvih goriškega grofa, kako pada kos za kosom velike grofovine v tuje roke, kako gine moč in slava pijanca Lenarta, ki se zabava v Liencu in prepušča vse „zvestim rokam“. Omenjali so tudi lepe Katarine, sestre Lenartove, ki se razvija vedno bujneje, čara na veselica in turnirjih, a odbiva vztrajno vsakega snubca. Ob takem govoru se je vznemirjala Romana in pogledovala strica. Ta je stiskal ustnice, bledeel v lice. Tedaj je deklica navadno namignila sivolasemu godcu, da je zasviral, zapel stare junaške pesmi — in oživel je lice Vladimiroviču ob spominu na slavne dede, izginil je mrak s čela, in omizje je poslušalo živi tok govora, občudovalo besedo, plam očesa, izraz lica... Ali pa je zapela Romana sama sladko pesem o daljnih, lepših krajih in dneh, o visoki Prenj-planini, o srebropeni Rami, ki prodira bučeč skozi skalovje, o bistri Uni, deroči Drini, o vilovitih dvorih, o divnih očeh lepe Vidoslave... o bratovski zvesti ljubezni... Vilemir je sedel ob njenih nogah, jo spremljal s tenkim zvokom gosli in prilagal z mehkim glasom. Lepo je bilo eterično bitje v valovih bele svile, v blestečem okrasju, nežni obrazek, izginjajoč v bujnih laseh, odsev tožnih zvokov na licu, hrepenenje v globokih očeh... Lep je bil mladenič ob njenih nogah. Plavi lasje so mu padali po belem ovratniku, otožnost na mlado, plemenito lice... Isti izraz, isto hrepenenje v očeh, ista pesem iz daljnih logov je živela v srcu obeh. Spogledovali so se gostje nad lepo dvojico. Ne zakriješ očesu: brat in sestra... Zakaj skriva Rihenberžan, kar je očito tako samo po sebi? Kaj neki hoče ta rodbinska skrivnost...

ADMONTSKA KNJIŽNICA

Roko v svetli, črni bradi, je gledal Vladimirovič mlado dvojico, smehljalo se mu je lice in oko. Ne bratu in sestri — saj se je skrivalo njemu, kar so videli drugi... Gostje so videli jasni obraz sicer tako mrkega viteza in se radovali njegove sreče. Veseli so bili in vsakdo v gradu se je moral udeležiti veselja. Nuta je morala priti z lepimi hčerami in praviti gostom o čudni kači muljavi, ki ima otroško, z zlato krono ovenčano glavo, o možu zagovorniku, na čigar žvižg prihitijo vse hišne, poljske in gozdne kače k njemu, o bajnih zakladih, o divnih vilah. Tudi učeni Grk je moral zapustiti svoj tihi stan ter zabavati goste s povestmi o njega čarobni domovini, dokler ni vino omamilo možake in je Romana z damami odšla na vrt ali v svoje prostore.

Tudi v „hiši“ je vladalo šumno veselje. Družina tujcev se je zabavala z domačo. Pili so in nagajali grajskim deklam. Vsak je hotel prekričati drugega, vsak je hvalil pogum in bogastvo svojega gospoda, lepoto svoje gospodarice in njeno pokoljenje. Vse pa je preglasil rihenberški Tone, ki je povzdigoval vrline Vladimiroviča in Vilemirja.

Bučno je bilo veselje v dvorani in v „hiši“, ni pa prihajalo do omrežene linice visokega stolpa. Ob njej, v tesni ječi, je stal mladi beg Amra. Videl je vstajati solnce nad gorami, videl letati orla proti solncu, videl plavati jastreba iz oblaka. In tudi njegov duh se je dvignil. Kot veter je preletel nekdanje zlate dnove, visoke časti, ki mu jih je obetalo materino kraljevo pokoljenje. Zdaj je jetnik... Ne teže ga verige, ne tare ga muka ne glad. Viteška mu je ječa, gosposka postrežba. Večkrat ga pohaja mladi gjaur, večkrat zašumi svilen krilo pred trdnim zapahom, rožno ušesce posluša vzdih, sočutno srce pomiluje njegovo usodo — vendar je jetnik. Kje so od solnca ljubljene, divne obmorske krajine? Pesem lepote, Carigrad, kje so tvoje zlate strehe, vrtovi z gaji in vodometi, kje so polja dehtečih rož... Kje gibanje vitkih jadrnikov, pozdrav v daljo hitečih belih jader? Sanje večnosti, morje, kje je tvoja svetla, prelivajoča se gladina...

O domovina, polna sijaja in lepote, kjer kliče resni glas vernike z vitkih minaretov k proslavi Allaha... Kjer se blešči sveti polumesec na visokih stolpih mošej, kjer se klanjajo jezera ljudi proti sv. Meki... O domovina, ti pesem slave in kreposti, dom resnih kadijev, ponosnih paš, vnetih hožd, pobožnih dervišev, učenih ulem, zaprtih haremov, čistih žen... V tebi vstaja vsak dan mogočnejša država preroka in koraka zmagalno nad glavami nevernikov... Trese se svet, klanja se Allahu in Mohamedu... O domovina, dom ljubezni! Temne smreke, divje jelke, nad njimi gole skale gleda osirotelo, tvojih lepot vajeno oko... Vidi može brez časti, žene brez sramu... Uho sliši glas zvona, ki jih kliče, da malikujejo, se klanjajo sramotnemu križu. Sliši rezget zlato-grivca, ki nosi drugega...

Čakaš me mati v žalosti, oziraš se po posineku... Drugi so prihajali v spremstvu trombe, v slavju, z robi in plenom... Jaz sem jetnik... Dolga je pot do belohišega Stambula, še daljši se dnovi v ječi. —

V šumu posetov in družih nujnih poslov ni zabil Radivoj svojih načrtov za prihodnjost. Dolge ure je sedel Vilemir pri Zenonu. Široko obzorje se je odpiralo mladeniču, duh je dobival krila. Učil se je tujih jezikov, običajev in vsega družega, kar je dosegala veda tistega časa. Vmes se je moral vaditi v viteškem orožju. Radivoj sam mu je bil učitelj. Kmalu je znal sukati brežiški tlačan meč in čakan, metati spretno sulico in toporico. Dostikrat pa sta sedela z nekdanjim vrhovnim sodnikom Bosne pri starih listinah. Radivoj mu je razlagal pravo. Govoril mu je o preprostem, iz zakonov srca izvirajočem, tisti dobi skoraj pozabljenem slovanskem pravu, ki je osvobodilo tujega sužnja, kadar je stopil na slovanska tla, ki ni poznalo ječe, ne smrtne kazni. In vselej, kadar je govoril Vilemir umno o zakonih, je počivalo oko moža zaljubljeno na mladeniču.

Potem je prišel čas odmora. V tem času so vračali posete. Ne belem konju Romana, njej na desni stric, na levi Vilemir. Konji so

skakali objestno, perjanice jezdecev so se zibale, plašči in lasje vihrali. Za njimi se je oglašal udar težkega kopita, po bregeh je valovala pesem spremljajočih hlapcev. Iz kamenitih, malih sel so hitele v barvani mezlan oblečene ženske, otroci po dvoriščih so puščali lesene igračice, na okencih so se prikazovale od bujnih kit obvite glavice. Svetla očesca so gledala zavidljivo na Romano, ki je jezdila med tako lepima vitezoma. Objestni grajski hlapci so kimali deklicam — po polju in po pašah so pozdravljali zagoreli možje v sivi bukovini ljubljene gradnika.

Tako so hodili na posete drugam. Nihče, najmanj pa Romana ni videla jeznih pogledov, ki so sikali iz suhih obrazov podložnikov drugih graščin. Stiskali so pesti: Gospoda goduje vsak dan, se vozi, jezdari... tlačanu pa raste davek, kobilice mu pokončujejo setev, bolezen, glad, Turek, ropar pritiska tlačana, a gospoda: Daj, daj...

Minil je čas odmora. Rane so se vitezu zacelile. Napravil se je v močno irhovino, opasal meč, vzel sulico in jahal z oprodo in s hlapci na lov v visoke gore, šumne gozde. Ne na divjo zverjad po duplih in brlogih — na človeka, ki se je bratil ž njo. Že več let se je potikala roparska četa po kraških gozdih. Zbrana je bila iz ubeglih tlačanov, revnih plemičev in iz kmetov, katerim je požgal Turek imetje. Ti in oni so si postavili svoboden dom v zeleni šumi. Tu ni bilo tlake, ne skrbi, kako boš ugodil gospodarju. Mesa, zelenjave in sadja jim je nudil gozd. Vina so jim pripeljali trgovci po glavnih cestah ali pritovorili kmetje čez brda. Bilo ga je tudi po graščinskih hramih. Denarja so naropali od potnikov. Pri sebi so imeli žensko, ki jim je kuhala, čistila perilo, obvezovala rane. Bila je tlačanka malega goriškega plemiča. Njeno kot oglje črno oko, živordeča usta, blesteči zobje, vitko, krepko telo — vsa lepota sveže mladosti je bila dopadla njenemu gospodarju, odurnemu staremu pijancu. Visoko je nebo in daleč pravica za roba. Ni bilo roke, da brani jastrebu golobico... Ušla je v dom svo-

bode -- v gozd. Lepa, mlada, je živela vendar varno med zaničevalci postave.

Zapah ni branil vhoda v njeno kolibico, pa čuvalo jo je mnogo ljubosumno oko. Vsakateri je pazil nanjo; dan, ob katerem bi pokazala posebno naklonjenost do koga, bi bil dan njene pogube.

To je vedela lepa Žeža. Ogibala se je vsake zaupnosti do mlajših roparjev in se oklenila z žensko usmiljenostjo nesrečnega glavarja družbe, že priletnega Čiča. To je bil mož, o katerem je govoril s srdom plemič pri vrču in s praznovrnim strahom tlačan pri ognjišču. Že dvanajst let je stanoval po gozdih. Pravili so, da je doma izpod Učke. Njegov gospodar ga je bil zamenjal za goriškega tlačana, ker je imel Čič nevesto, ki je dopadla gospodarju. Toda Čič ni prestal na Goriškem. Hrepenel je po črni Kati, po domu... Plazil je po strmih brdih, hodil po ostrem trnju in kamenju. Nesrečna je bila Kata, in on je vzdignil roko, da jo maščuje. Privlekli so ga nazaj na Goriško. Spadal je pod rihenberško gosposko in tu so ga sodili. Vžgali so mu sramotno znamenje v lice. In ker je govoril o krivici, mu je izdril rabelj jezik.

Visok je stolp Straža, dva sežnja širok njegov zid. Globoko v dnu je grozna podzemna ječa. Do nje ni oken ne vrat. Na vrvi spustijo jetnika v temno dno, grozni duh stoletne vlage ga omami...

Dolga leta je bil ta stolp dom Čiča. Polska golazen mu je bila družba, otep gnile slame postelja, rožljanje težkih verig na rokah in nogah edina pesem. Na vrvi je dobival po kosih kruha in vrčih vode. A ne vsak dan. Dan? Kaj je vedel v tmuni od dneva! Ne za pomlad, ne za poletje, ne za jesen in zimo ni vedel.

Otrpnilo je vse v njem, tudi razum. Ždel, čemel je, kakor zver v svojem brlogu. — Le za hipe se je vračala zavest. Tedaj je trgal v divjem obupu verige, poizkušal utrgati se od zidu, izkopati si z nohti prehod skozi kamenje. Debele so bile verige, dva sežnja širok zid... Verige so se posmehovale poizkusom trudnih rok, nohti se

lomili ob zidu ... Obupan je obrnil nohte vase, se praskal in grizel — dokler ni omagal in padel v navadno mrtvičje.

Tako je ždel nesrečni, na dosmrtno ječo obsojeni človek med golaznijo, v smradu in nesnagi. Pa prišel je novi gradnik v Rihenberk. Pravica mu je kraljevala na čelu, milost sevala iz očesa. Odprle so se ječe. Polmrtve so znesli jetnike na čisti zrak. Tudi on je bil prost. A dolgo ni mogel okrevati. Ubogi mutec, hudodelec iz ljubezni, je bil predmet posebnega usmiljenja gradnikovega. Dobil je v gradu kót in lahko delo; gradnik se je prepričeval osebno, če se ne godi revežu krivica od objestnih hlapcev.

Čič se je jokalo od miline, da je gospod tako dober zaznamovanemu kaznjencu. Pa Bog ve, če se je zavedal, spominjal, zakaj ga je bila zagrnila mladeniča ječa, iz katere je prišel brezmočni mož. Kaj so vedele njegove izpite oči o mladostnem žaru ... Menili so, da je otopel popolnoma. Brezčutni hlapci so govorili pred njim o njegovi usodi, imenovali črno Kato ... Strmel je vanje z osteklelim očesom ... Stresel se je — zatulil — zajokal ...

In izginil je iz gradu. Črez leto se je raznesla govorica o umoru plemiča v daljni Kastavščini, o roparjih, ki se potikajo po kraških gozdih pod mutastim glavarjem. Rihenberku se niso bližali. Morda je bilo Čiča sram ropati v bližini tistega, ki mu je bil preskrbel mirno življenje. Raznesla se je govorica, da je padel Rihenberžan v boju s Turki; gnan od usode se je bližal Čič Rihenberku, se ustanovil v graščinskih gozdih. Varno je bilo skrivališče, ne bi ga zasail ne lovec ne logar, pa porodila se je ljubosumnost med roparji. Zavidali so mutastemu, sivolasemu glavarju sočuten pogled Žeže. Njenemu gospodarju je prišla vest, kod se skriva Žeža. Prišel je v Rihenberk in zahteval od gradnika, da mu pomaga poloviti roparje, da dobi svojo sužnjo. Ponosno mu je odgovoril vitez: „Ne potrebujem vaše pomoči. Polovim roparje o svojem času, sužnjih, žensk ne lovi vitez.“ Polovil je roparje. Ime Rihenberžana je prestrašilo gla-

varja, zmedlo družbo; kratek je bil njih upor. Brez vsake brambe se je vdal Čič. Ko je slišal gromoviti glas nekdanjega dobrotnika, ki mu bo zdaj sodnik, je padel na kolena, iztegnil roki in zatulil grozno. — Vitez se je odvrnil od žalne podobe. Hlapci so poglavarja roparjev zvezali. Iz kolibice so pripeljali prestrašeno Žežo. Hoteli so zvezati tudi njo — tresla se je ko trepetljika.

„Pustite jo“, je rekel nevoljen Vilemir in vitez je ukazal: „Posadite jo na konja“.

Od sirovih hlapcev je pogledala deklica na gospoda.

Minil jo je ves strah, skočila je na konja. — Roparje so vlekli pred sodbo.

Šumela je lipa. Bila je prastaro, mogočno drevo. Šest mož jo je komaj objelo. V njenih obsežnih vejah je bila klop za godca, kadar je rajala pod njo vesela mladina. Danes ni dan rajanja, dan pravde je.

V sredi je sedel gradnik Radivoj, na desni oskrbnik, na levi župan z okovano palico. Na mizi je stalo sv. razpelo, listina, meč, dve bački — in nova vrv. Okrog nekkih tujih mož in zvezanih roparjev se je gnetla radovedna množica. Lica vseh so bila resna. — Nova vrv na mizi je naznanjala smrtno obsodbo. Samo eno?

Vitek in visok je slonel ob lipi Vilemir. Gledal je mogočni grad v krilu gor, pod njim tabor s stolpi in stolpiči, slišal grgranje zelene Branice. Okrog njega so čakali ljudje smrtne obsodbe svojih bratov ...

Željno so gledali roparji na gore ... Po divjih, bradatih, obledelih licih so tekale debele solze.

Pa tudi Vilemirju se je zameglil pogled. Smilili so se mu izgubljeni siromaki. Ozrl se je v viteza. Na le-tega plemenitem licu ni bilo sledu dvoma. Pred njim je ležal meč pravice, nanj je bil prisegel, da bo branil varnost dežele. Sveta je pravica in greh zahteva zadoščenja.

„V imenu presvete Trojice in deželne kneza“, je začel gradnik pravdo. Pristopali so tuji možje, pristopali domači in tožili. Sodnik je izpraševal, obtoženci so odgovarjali, oskrbnik pisal. Dolgo se je vlekla pravda

mного je bilo tožbâ. Razen poglavarja ni bil nihče obdolžen umora. Poglavar pa je bil obtožen, da je umoril plemiča svojega nekdanjega gospodarja in vodil neštivilne rope. Sodnikovo jasno oko je iskalo poglavarja, ki se je skrival za hrbtom sodrugov. Hlapci so ga sunili naprej — sivi mutec je stal trepetaje pred nekdanjim svojim dobrotnikom. Pogled sodnikov se je zameglil. Zaznamovanega lica, zmršenih las, sključen, je stal mutec pred njim. Vprašal je sodnik — sivi mutec je padel na kolena, kimal z glavo, obračal ostanek jezika... Morda bi bil povedal rad, kako ga je skelela nesreča ljubljene Kate, kako ga je podila krvava senca iz mirnega gradu, kako ga je opominjala vest dobrete gradnikove... Pa le nerazumni glasi so prihajali iz pohabljenih ust... Roke so razjasnjevale njih pomen, tolkle ob prsi. Verige so rožljale, debele solze kapale — priznaval — obžaloval je mutec...

Šepet usmiljenja med moškimi — krik groze iz ženskih ust...

Radivoj je položil roko na meč. Prisegel je bil, tu ni smelo govoriti usmiljenje. Oster je bil zakon: glavo za glavo. — Težka môra je legla na srca vseh. Sodnik je vstal. Daleč je segal krepki, slovesni glas, vse glave so se sklonile, ker sveta je beseda pravice. Po besedah zakona so bili smrti vredni vsi. Vendar z ozirom na mladost roparjev, na težavne čase, v katerih je potrebna vsaka roka v obrambo dežele, naj živijo in čakajo ugodnega časa ob katerem lahko operejo svoj greh. Le mutec — poglavar naj zadosti s smrtjo...

Mignil je sodnik — rabelj je vzel vrv in jo vrgel obsojencu za vrat. Bil mu je zapadel.

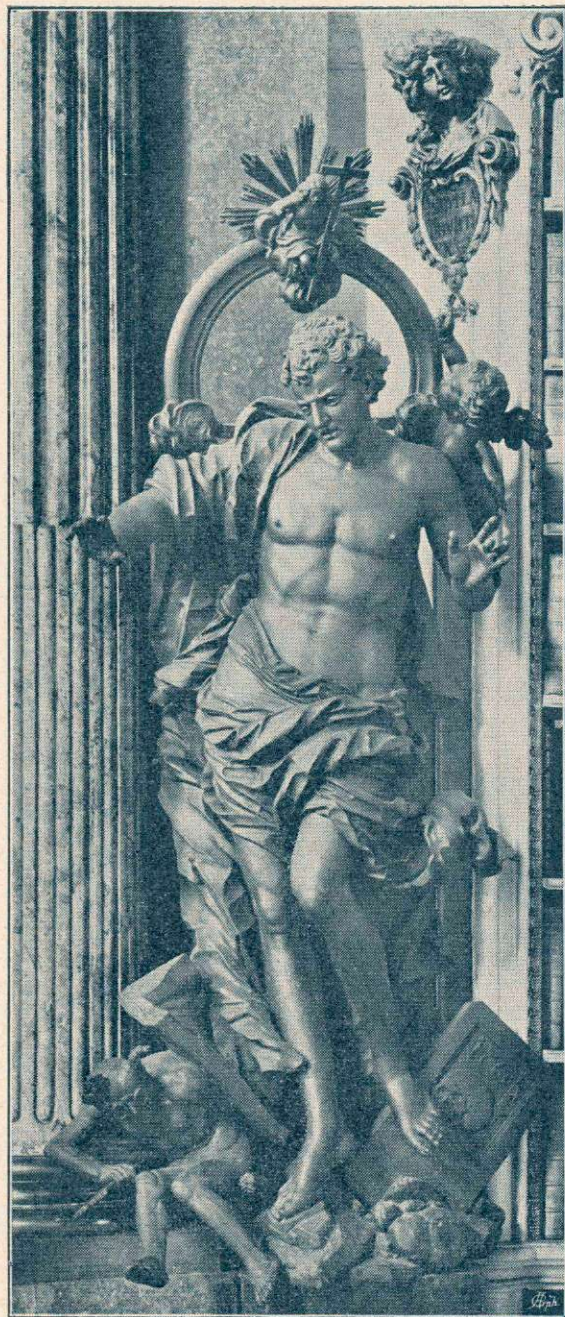
Po molku pričakovanja je nastal splošen šum odobravanja. Skozi šumečo množico se je preril sivolas, zgrbljen mož v plemiški obleki do gradnika. Hreščeč glas je vpil:

„Pravda! Jaz zahtevam svojo sužnjo, nemudoma mi jo vrnite, vitez!“

Zabliskalo se je v očesu gradnikovem — senca nasmeha se je zazibala po obrazu, ko je odgovoril:

„Obžalujem, Brdski, saj veste, da je dolžnost viteza, streči ženam. Deklica se je dopadla moji nečakinji in daroval sem jo nji. Kar pa vitez reče, ne oporeče.“

Osupel je bil Brdski. Na velem obrazu so igrale strasti, jezna beseda je silila na dan; toda silen je bil junak, pred katerim je stal, in obdan od vdane mu množice. Oproda

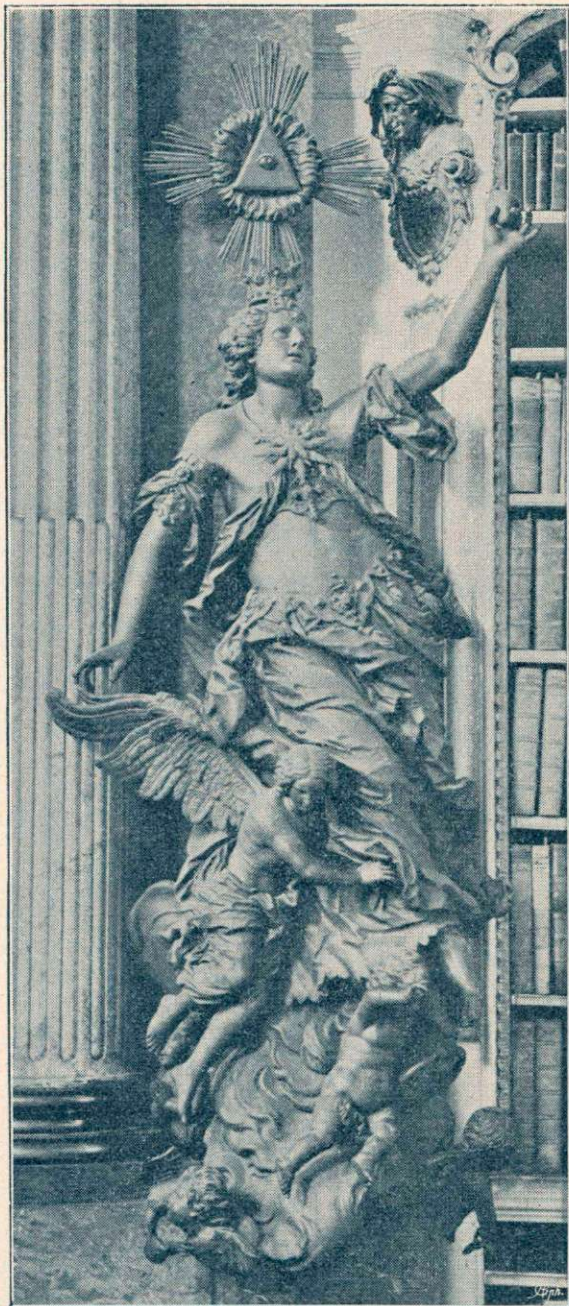

IZ ADMONTSKE KNJIŽNICE: SODBA.

mu je opasoval meč, župan mu podajal čelado, tožitelji in obsojenci, vsi so gledali s spoštovanjem na njega, s posmehom na zaljubljenega starca.

Odhajal je vitez, spremljan od šumeče družbe in odhajaje je rekel Brdskemu: „Pri meni najde tudi tlačan pravico.“

Prah je vel po cesti. „Rabelj! rabelj!“ so vpili otroci. Ljudje so prihiteli, da vidijo na konja privezanega mutca, o katerem je šel tako čuden glas po deželi Medla, uničena je sedela groza njihovih sanj na konju, usmiljenja, ne strahu vredna podoba. In pred takim so se tresli! Vzdignilo se je razžaljeno samoljubje, roka je segla po kamenu, jezik

IZ ADMONTSKE KNJIŽNICE: NEBESA.

je psoval... Tolpa mož se je zbrala pod Dornberško graščino, vsaka roka svoj kamen, vsak jezik svojo kletev... Pa glej, upadle so roke, zajecali jeziki. Srditega pogleda je privihral med tolpo viteški branitelji slabih, mladi Vilemir. Jahal je z oskrbnikom v Gorico, da izroči k smrti obsojenega ka-

pitanu. Res da je imela tudi rihenberška gosposčina „krvavi sod“, toda Radivoj ni hotel žaliti nežnega čuta svoje nečakinje. Rajši nego z oskrbnikom bi bil jezdil Vilemir z ljubljanim vitezom. Saj je bil ta tudi namenjen v Gorico — pa bogve kako zdelo mu je prestriglo pot.

Dan poprej je bilo. Rog je zatrobil, v grad so pridrvili urni jezdec. Mož sivih lasih, živega, zagorelega lica je posetil Radivoja.

„Z menoj, z menoj, prijatelj, kaj samevaš tukaj?“

„Kam te nese vihra, Kamenski?“ je vprašal Radivoj.

„K solncu lepote. Izšlo je nad Gorico... Katarina je tu, prijatelj, Katarina, in jaz starec hitim, da si ogrejem srce ob njeni lepoti. — Kaki dnovi, Radivoj, kaki dnovi. Se jih še spominjaš?“

Izpil je veliko kupo, vihal brke in obračal navdušeno oči. Radivoj pa je bil blede, zelo blede. Roka, ki je nagnila vrč, se je tresla. Mignil je Vilemirju, naj odide — in mu rekel drugi dan, da ne gre on sam v Gorico, marveč da pojde z njim Pero. Otožne so bile oči vitezove pri teh besedah, otožne kakor tistega, ki pošilja druge iz tesne ječe, a sam ostaja v tmini...

Bila je neka skrivnost, nekaj je osenčilo vitezu življenje, pa se je skrivalo Vilemirju. Molčala je Romana, molčal je Zenon o tem, le včasih je pričal vzdih iz ust nečakinje ali strica o tajni boli...

Sivo je bilo nebo, prah se je dvigal v oblakih in zagrinjal rablja, hlapce, mutca. Listje grmovja ob cesti se je skrivalo pod belim prahom in viselo poparjeno, drevesa so stala upognjena, zamišljena. Leno je tekla Vipavščica, kakor da sanja o nečem, kar je bilo, potuhnjeno, kakor da skriva globoko tajnost v zelenem dnu...

Kaj sanjaš, kaj skrivaš Vipavščica? Ali sanjaš o divjih rojih, ki so hiteli skozi tvojo lepo dolino? Ali skrivaš spomine preteklosti teptanega naroda?

Hitro so puščala urna kopita pot za seboj. Stolpi stolice goriških grofov so prihajali vedno bliže. Središče življenja v de-

želi, ponos lastnikov, kras pokrajine, se je širila krog prijaznega griča, od globokega jarka opasana, od trdega zidu obdana, solnčna Gorica pred Vilemirjem. Le-ta se je potem domislil Katarine, o kateri je govoril Kamenski, in burno je zaplala kri po mladem srcu. Morda vidi lepotico... Jezdili so do edinega vhoda na vzhodni strani. Most se je spustil čez jarek, se dvignil, užitinar je prihitel, a ko je videl ljudi Rihenberškega in mladega plemiča, je pozdravil in se vrnil v stolp.

Po tesni ulici mimo prostornih hiš dvornikov Goričanov je vodil oskrbnik Vilemirja. Na obeh straneh ceste so se odpirala mala okna, iz nizkih prodajalen, iz mesnic in kruharen so sledili zvedavi pogledi, so hitele noge radovednežev za mladeničem.

Mesto se je delilo v gorenje in dolenje mesto. V spodnjem je razkazal Pero farno cerkev, kapelico, pokopališče, občinsko hišo in že dvesto let staro bolnišnico ubogih. Kazal mu je služabniške hišice goriških dvornikov, ki so se stiskale in rastle iz mestnega zidu. Pravil mu je o prejšnjem šumnem življenju v Gorici, o sijajnih turnirjih na dvoru grofov, o njih moči in slavi, ki je propadala, izginjala v potomcih. — V gorenjem mestu je budilo Vilemirjevo pozornost samo obširno grajsko poslopje.

Gledal je na zagrinjala visokih oken: morda se pokaže bela roka, morda zablesti oko...

Res se je zagibalo pri oknu, pa Vilemir ni videl — že je stopal konj po tlaku iz hrastovih kolcev.

Prijazno je sprejel Febo della Torre mladeniča. Prašal ga je, v katerem kolenu je soroden z Rihenberškim in si odgovarjal sam, da bržkone v bližnjem, ker bi ne bil sicer tako podoben Romani. Vilemir je izročil naročila gradnikova. Febo je kimal. Mutca bodo obglavili z drugimi takoj, ko odide Goričanka.

Prašal ni, zakaj ni prišel Rihenberški sam. Naročil je Vilemirju novice o novi predrznosti Benečanov in da naj bodo pripravljeni, ako bo potreba.

Pri teh naročilih ga je zmotil dolgolasi deček v dragi opravi Katarininih dvorjanov. Poklonil se je kapitanu in izročil ukaz grofice, naj pride Rihenberški k njej.

Rdečica je stopila na lice Vilemirju, nasmeš se je zazibal krog ust kapitana. Mignil mu je: „Prva dolžnost viteza je, da ustreže plemenitim gospem.“

V prednji sobi so postajali Katarinini dvorniki in plemstvo iz okolice, ki je prihitelo in čakalo njenega pogleda. Vsi so se zavistno ozrli v pozvanega mladeniča.

Zavesa se je vzdignila, sladek vzduh rož je zavel, Vilemir je stal omamljen pred Katarino. Baržun temne barve, kakor vino kraških brd, je ovijal bujno telo in se širil krog naslanjača. Bele čipke so skrivale divni vrat, lepe roke. Tenka verižica je visela na vratu, drag kamen se je svetil v kostanjevih laseh, ki so venčali ponosno čelo Goričanke.

Lepo je bilo prebelo, z nežno barvo breskev nadahnjeno lice, lepa mala usta, najlepše so bile velike, rjave oči. Bilo je nekaj solnčnega v njih — srečen, komur so se nasmehljale. Lepotica je ljubila lepoto. Morda je bil le odsev njene, ki je valovil krog dečkov pri njenih nogah, na glavicah dvorjank pri oknu, po dragem pohištvu dvorane.

Dečka sta udarjala s kladivom po tonovih tipkah nekega godala, kakršnega ni še videl Vilemir, in izvabljala lepo ubrane glasove. Dame pri oknu so vezle in gledale nagajivo osuplega mladeniča. Mignila je Katarina, zašumela so svilena krila, umolknila godba, nasmehnile so se oči, iztegnila se je desnica lepote. Vilemir se je spustil na koleno in poljubil roko. Bilo je prvikrat, da je klonil brežiški tlačan po viteškem običaju koleno pred žensko, pa Katarinina zmagovita lepota je zahtevala to. Na kolenih so se ji približevali vsi, le eden ne... Zato je njeno življenje vedno hrepenenje po tistem edinem, ponosnem... Zato jo je privel veter, jesensko ptičico, v bližino njegovega gnezda. O Radivoj!...

Vilemir je sedel pri njenih nogah in poslušal očaran njen sladko zveneči glas.

„Veseli me, da vidim sorodnika Rihemberškega. Čula sem že o tebi mladenič. Krasno je to, da te je našel naš hrabri vitez. Gotovo se čuti sedaj srečnega... Pa govôri mi o njem. Je li zdrav? Vesel? Povej mi vse, vse...“

Vilemir ni oporekal govoru grofice o njegovi osebi — a vedel ni, s kom ga zamenjuje. Govoril je dolgo, pravil vse, kar je vedel o vitez, iz njegovih besed je gorela ljubezen, občudovanje... Katarina je slonela na stolu, sklenila roke in poslušala zvesto. Ko je končal, je vstala. Ponosna, visoka, je stala pred mladeničem, še nikoli ni videl tako lepe žene; pa vlažne so bile krasne oči, globoka žalost je bila legla na čelo... Vilemirja je zbolelo srce...

Daleč ga je spremil rosní pogled solnčnih oči, dolgo je čutil rahli stisk njene roke, in nekaj neizmerno bolestnega je slišal trepetati v besedah:

„Izroči mu pozdrav od Katarine!“

VII.

Bilo je tisti čas, ko stikajo ženice glave, ko se snujejo in razdirajo ženitve.

O pustu je bilo. Zemlja se je pripravljala k veseli svatbi, burno je krožil sok po koreninah in deblih — rajanja željna drevesa so klicala za skalami spečega godca. Prebudil se je stari godec-vihar, stresel je sivo brado in zasviral, zažvižgal... Zarajal je po skalah Goleca in vabil s silnim glasom gozde in grmovja na ples v širno dvorano. In jelke, smreke in hrasti, gabri in bukve po Čuku, Čavnu in Skopicah so divje zaplesali.

Lepo je bilo za debelim zidom v varnem gradu. V pritličju so brnela vretena. Nuta je sedela sredi dekel na klopi pri peči in pela. V orožarni so se vadili hlapci v basanju, zažiganju in proženju težkih, neokretnih pušk, katerih je bil poslal grof Lenart na vsak svoj grad nekaj; vsi so kleli nerodno novo orožje.

Tiho je bilo v nadstropju. Mehke preproge iz vzhodnih krajin so pokrivalo tla hodnikov in sob, pisane zaveso so zagrinjale vrata in stene. V tem kraju nepoznano

bogastvo vezenin in blazin, sladkih dišav, je spominjalo, da cvete tu nagelj iz družega vrta. — Pred kaminom je sedel knez Radivoj. Bela halja, mehki šolni na nogah so kazali, da ne misli silni vitez na pohode, da ga ne zmami vihar na ples, najsi žvižga še tako rezko. Prijetno je bilo v gornjici. Sivina neba ni prodirala skozi barvana stekla oken, šumenje narave se je odbijalo ob debelem zidu. Nihalo lesene, na visokem stojalu stoječe ure se je pregibalo enokomerno, debela očesa začrnelih slik na steni so gledala na negibno zaveso pri vratih. Čakala so, da jih dvigne v prednji sobi čakajoči deček in naznani kaj ljubega...

Predal s srebrom vdelanega pisalnika je bil odprt. Po njem in po tleh so ležale pol odvite listine. Na široki mizi raztegnjen, zarjavel pergament. Na njem je bilo naslikano mnogovejno drevo, na vejah se je zibal plemeniti sad — ponosna imena Vladimirovičev. Dolga vrsta vitezov, državnikov, med njimi škofje, opati. Ženske - krepостne matere, svete opatice, znane lepotice. Žlahtali so se s kralji in vladarji, pridobili si velika bogastva v teku let. Ne za svetli denar, ne po zapuščinah. Podeljena so bila od vladarjev dežele za zasluge junakom tega rodu. Neretva, Tjalja, Veljak, Klobuk, Plin, Zvireče, Struge, Borovec, Bročno, Ljubuško, Imosko, Sladinec, Tesanj, Vis, Komotin, Gračar, Melida in mnogo drugih gradov je pripadalo Vladimirovičem. „Vukotin — 990. Dobil je listino plemstva od Petra Kandiana, imel je več gradov v Hercegovini...“

Vrstila so se imena — vsakemu se je družila slava. „Vilemir — 1446... Škof Krešovja, veliki kancelar Stipana Tomaževića in znani učenjak.“ — „Radivoj — sodnik in pečatnik Bosne.“ Tu je pripomnila krepka roka: „Izgubil l. 1463. domovino in vsa posestva in...“ Zastala je roka, ni zapisala: „bil zadnji tega rodu...“ Glavo uprto v roko, je gledal knez v debela, goreča polena. Dogorela bodo — razpadla v pepel, kakor njegov stari rod, kakor njegovi načrti... On umira kakor zadnji zvok junaške pesmi, ki bi se pela, še dolgo pela, a je zastal glas v grlu pevčevem.

Lepo bi se zapisalo: „Vilemir Vladimirovič“ — a Romana ni hotela. Skozi in skozi plemeniti mladenič si je pridobil srce Radivojevo in — Radivoj je menil — tudi srce deklice. Saj je občevala sicer nedostopna Romana tako zaupno ž njim, se smejala tako veselo v njegovi navzočnosti kakor nikoli poprej. Menil je torej Radivoj, da prisije solnce veselja na njenem licu, ko ji obljubi, da jo omoži, kadar se vrne iz Turčije, z mladcem, ki je bil po srcu, licu in zvanju vreden, nositi staro slavno ime. In če ga ne ljubi po poldrugoletnem občevanju ž njim, ga ne bo ljubila nikoli. Kakor strela pride ljubezen, kakor ropar te napade prvi hip, ko vidiš, slišiš osebo, s katero naj se združi duša. A Romana se je smejala, ko ji je vitez omenil zakon z Vilemirjem: „Saj je mlajši od mene, stric!“

„Na to nisem mislil“, je priznal osupel. „Kaj za to! Včasih je zakon še srečnejši, če je žena iz vihravih let.“

Zapustila ga je s smehom. Zakaj se smeji? Morebiti ker hoče vcepiti v staro deblo vejico neznanega drevesa! Nemara ji brani rodbinski ponos, ljubiti potomca neznane plemena... Poznal je Romano. Mehka, popustljiva v vsakdanjih stvareh, je bila železne volje, kadar je branila pravice srca.

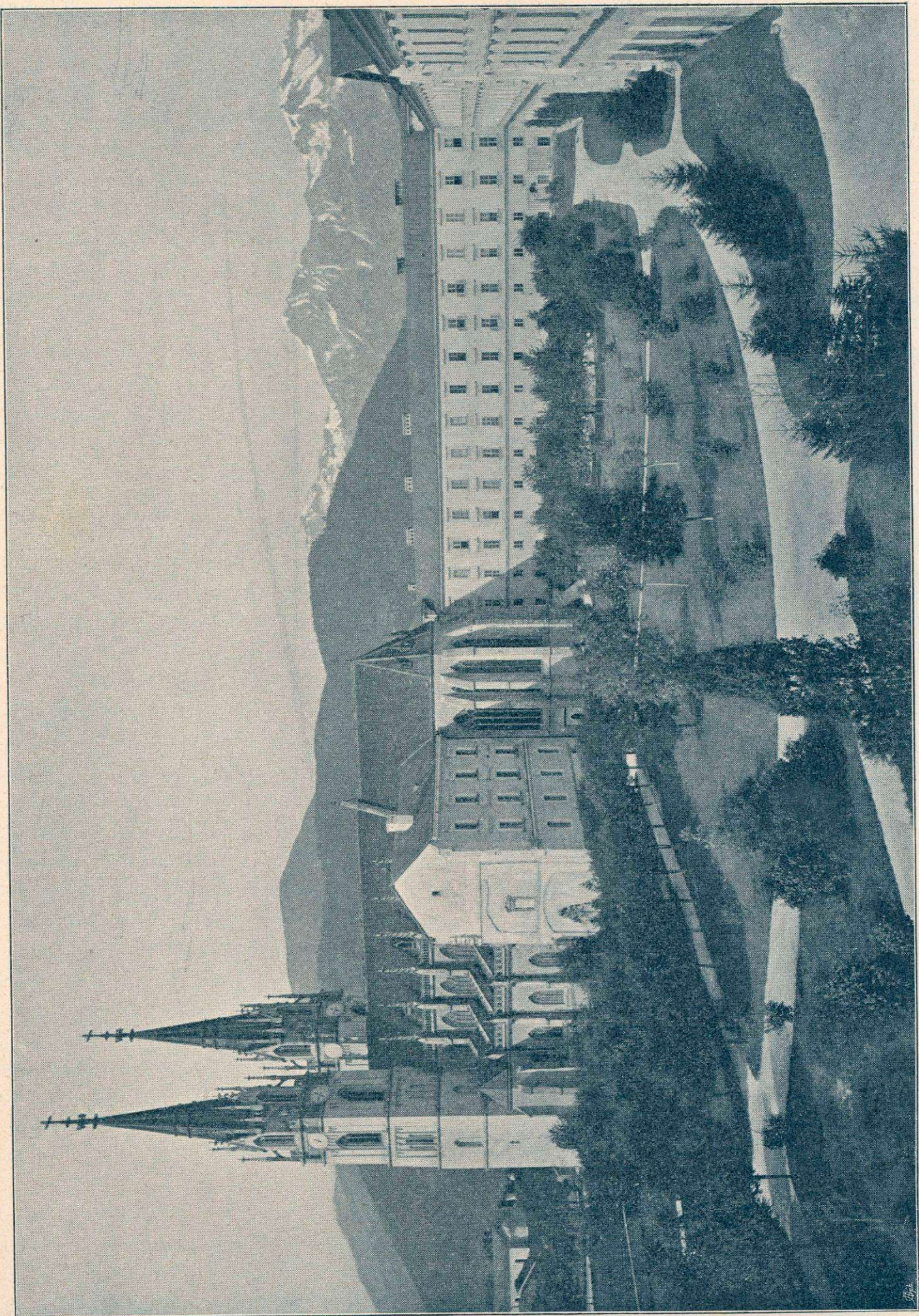
Poizkus njenega očeta, poturčiti jo, se je odbil ob trdnosti osemletnega dekletca. Zmotam korana je odgovarjala z resnicami katekizma. Nežen otrok je bežala z bogatega dvora od očeta, se ločila od matere, se skrivala po jamah, med hajduki. Zaradi resnice, ki je živela v njenem srcu... Zato je ljubil in občudoval Radivoj nežni odrastek ponosnega debela, spoštoval znak železne volje na njenem čelu in želel, pridobiti ji vso zemsko srečo. Toda zdi se, da se ji ona upira: nikogar noče, da bi jo osrečil, vsak ji je pre slab, prenizek — morda primerja vsacega občudovanemu stricu, ker ne ve, da ima tudi on hipe slabosti — — —

Vzdihnil je Radivoj. Vzdignila se je črna senca. Kakor jo je videl zadnjikrat, blede, na kolenih — tako je stala pred njim, povzročiteljca njegovega gorja, nesrečna bo-

sanska Katarina. Prosila je — a ni bilo odpuščanja v duši. Kajti za njo je stala sijajna, v razkošju lepote in bogastva, prekrasna goriška Katarina... Trenutki so, ko je človek slab, silno slab. Misli, ki stanujejo skrite v dnu srca, prihajajo neopažene iz temnega kota, se polaščajo volje, razuma... Sram je človeka takih misli, dokler ga vodi krepka volja proti vzvišenemu cilju — zato prežijo na samotne ure, ko se čuti človek tako samega na prazni cesti življenja, ko tone moštvo, slava, dolžnosti in načela v morju hrepenenja po ljubezni...

Tudi ti moj vitez, moj junak! Vihar izkušnje je prihrumel nad tvojo glavo, sklonila se je, omahovalo je srce... Pa bodi zabeleženo v tolažbo zdvajajočih duš, da nisi padel.

Katarina! Sladek smeh se je razlil po tožnem, plemenitem licu Radivojevem. Vdajal se je mislim, spominom. Nedostopen, kakor ponosna deva, kipi ob morju trdni grad Devin. Ob njegovem vznožju se vije prašna cesta, se penijo, bučijo valovi morja. Mimo njega razpenja ladja vsa jadra, hiti — — mimo njega poganja konja voznik in jezdec, ker preži grad na cesto in na morje kakor roparska ptica, kakor divja zver. Strah potnikom, siloviti Devinci, so izumrli l. 1399. Njihova posestva je bil podedoval Friderik in podaril Devin Hoferju Hohenfelskemu. Švab je bil oduren človek, pijanec in pretepač. Vendar se je osmelil pogledati v solnčno oko Katarine, sestre grofa Lenarta. Najlepša gospica Goriške se mu je posmehovala — v Hoferju se je kuhala ljubezen in jeza. — Katarina je potovala v Trst. Pot jo je privedla pod Devin. Tu je planil Hofer iz grada, pobil nekaj spremljevalcev — nekaj jih je zbežalo... Že se je borila Katarina s silovitežem, ki jo je hotel unesti na grad, že je zdvajala — ko je prišla pomoč. Rihemberški je prihajal od Trsta: znan kot „pismouki“ človek, je bil naprošen, da pomaga razsoditi prepir med Štivanci in Tržačani. — Slišal je vpitje, zagnal konja, stisnil meč, rešil devojk. Kaj mu je bilo slajše plačilo nego hvaležni pogled rešenke... Tedaj mu

ADMONT.

je srce prevzela ljubezen do lepe goriške Katarine. Toda ljubezen — in dolžnost? Kajpa njegove prisege?...

V sanjah se mu je prikazovala Jelena. Ob mejah je valovila zelena zastava. — On se ni zmenil za njo — hodil je za solnčnim očesom, kot orel, z zvezanimi perotmi. Hodil je za Katarino po turnirjih, metal najhrabrejše viteze iz sedla in sprejemal darila iz njenih trepetajočih rok. Ljubila ga je ponosna Goričanka. Mnogo žensk mu je že zastavljalo pot življenja — hladno je šel mimo njih. Lahko je bilo držati prisege, dokler je molčalo srce — a tu...

In vendar je zmagal tudi tu. Ojunačil se je nekoč in povedal Katarini, ki je pričakovala snubitve, da ga vežejo tri prisege. Pozabi naj ga... ah ne — pozaba je smrt... zvesta naj mu ostane, če ga ljubi.

In ni ga pozabila. Sameva, čaka ženitve — onkraj groba. Snubijo jo knezi in grofje, ona pa odbija prosilce, molči in koprni videti njega. Da se ne vrne staro gorje, se je izogiblje Radivoj — — —

Čemu tako? Ali ni to preveč žrtve?...

Zašumela je reka hrepenenja, prestopila je meje. Kaj prisega — pustil bo brezuspešne poti za sestro, pustil četovanje in šel bo k tisti, ki ga ljubi, čaka...

Zavesa se je zgenila. Rahel glas je naznanil: „Deček, sel goriške grofinje.“

Na mig je stal pred njim. Rdečeličen, vranolas, v živoboju baržunu, v sveži lepoti mladosti. Z ljubko gibčnostjo je uklonil koleno pred knezom, mu ponudil šop rdečih rož in zavitek iz drage tkanine, prevezan z zlato nitjo, prepečateno z goriškim levom.

„Cvetlice, hčerke družega solnca in drugega kraja, Ti pošilja Katarina. Znak so ljubezni, vroče in solnčne. Turnirji in pustne veselice vršé po Dunaju, v grofovem dvorcu v Liencu, po mestih Italije. Povsod se ozira oko vitezov za Katarino, a ona je zapustila bratov dvor in hitela, da diha zrak v Tvoji bližini. Sramotno je tako priznanje — ali Katarina je izgubila ponos v dolgih letih hrepenenja za Teboj. Vem, da me ljubiš tudi Ti, moj vitez. Po-

znam silno ljubezen Vladimirovičev, poznam pesem o lepi Vidoslavi in Vukotinu, vem, da Ti brani le ljubezen in njeno silno trpljenje do mene. — Ali zdaj, moj vitez brez madeža, Te kliče Katarina. V stiski je tista, katero ljubiš. Pusti svoje prazne prisege, ne hodi za nedosegljivim, živi enkrat sreči in ljubezni. — Veš, da je Lenart, moj brat, pijanec. Zapravlja svoje in moje premoženje. V vednih denarnih stiskah je zastavil že svoja furlanska in koroška posestva cesarju. In zdaj — prosi cesarjev sorodnik moje roke. Snubec je cesar — Lenart mu ne more odreči. Ušla sem bratu in prihitela sem v Tvojo bližino, da me rešiš. Radivoj, ščiti me! Lenart mi je zapretel s samostanom, če mu ne izpolnim volje... Katarina ni rojena za samostan. Pridi, Radivoj, povem Lenartu, da sem zaročena s Teboj, in vse bo dobro. Ljubezen Katarine Ti bo sladila življenje. Pomisli, da Te ne veže nepremišljena prisega mladosti, da je grešna prisega maščevanja, da je sestra, katero iščeš, gotovo že davno umrla... Pridi in otmi me!

Katarina.“

Prečital je, omahnila je roka, rdečica je pokrila čelo. Ne more, ker sveta je prisega Vladimiroviču! Svetno čast, srečo ljubezni bi dosegel z blagorodno Goričanko, rod Vladimirovičev bi procvital — a bili bi nevredni potomci Vukotina — ni časti, ni sreče za rušilca prisege...

Sedel je k pisalniku in namočil pero v soku črnih jagod. Hotel je pisati, naglo, odločno, kakor je bilo lastno veliki duši, ki ni poznala obotavljanja. Pa črnilo se je ustavljalo v zarezi, pero je praskalo, velika kaplja je padla na popir. Jezno je udaril z nogo ob tla. Deček je prihitel iz sprednje sobe.

„Pojdi v stan k Grku, prinesi mi šop peres.“

Hitro je pritekel deček z belimi gosjimi peresi. Znal je Zenon ostriti in zarezavati peresa.

Pero je hitelo po debelem popirju. Ne hiti tako, moj junak, prišle bodo temne ure in žal ti bo kratkih besedi odločitve...

„Ti me ne ljubiš, Katarina, me nisi nikoli ljubila. Drugače me ne bi hotela pahniti v časno in večno pogubo, ki preti nestalnemu. Zaprla bi se za zid samostana in čakala svidenja onkraj groba. A Ti ljubiš veselice, love, poklone... Vzemi sorodnika cesarjevega, živi v veselju — prosto Ti. Jaz sem ubog vitez, diči me le čistost imena pred Bogom in ljudmi. Zato moram naprej za dolžnostjo svoje prisege... Ljubil sem Te, Katarina, spominjal se te bom kot pesmi iz davnine... Bodi srečna — Ko slišiš, da je padel v boju Radivoj, ne obžaluj ga, vedi, da je padel za svete vzore!“

Odjahal je deček po beli poti v pišu in tuljenju viharja, dva čvrsta oboroženca sta podila konja za njim. Radivoj je gledal skozi okno za dečkom. Bolestne misli so ga zagrnile. Tajna roka mu je risala omamne slike tega, kar je izgubil — in rodila, vzdignila se je kletev v duši proti tisti, katere senca je padala na slike sreče... Gorelo, šumelo je v srcu — nikoli ne bo v njem odpuščanja sladke besede za bosansko Katarino...

Zašuštelo je po sobi. Zlati kodrci so se dotaknili Radivojevega čela, drobna netjakinja se je naslonila nanj. Videla je rodbinsko listino in menila, da je ugenila žalost stričevo.

„Striček, ne bodi žalosten... Vidiš, saj imam Vilemirja rada, kot bi bil moj brat, a moža, menim, da bi morala drugače ljubiti. Veš kaj? Oženi Vilemirja in daj mu svoje ime — jaz pa ostanem pri tebi... A kaj tako diši!“

Zagledala je rože na mizi in zabliskalo je krotko oko. Vzela je rože in trgala jih s trepetajočimi prsti ter jih teptala z jezo nogo.

„Krvave so in srce me boli od tega duha... Stric — stric...“

S tožnim nasmehom jo je gledal stric:

„Ne razburjaj se dete, radi prošlih stvari.“

„Romar želi govoriti z gospodom.“

Vitez je pokimal, dečka rjava glava je izginila za zaveso. Star mož z romarsko palico je stal pred Radivojem. Brada in lasje sivi, razmršeni; plašču se je poznalo, da se je igrala burja ž njim; lice je bilo trudno.

Vse je kazalo, da je bila pot dolga. Pogled knezov je prašal: „Zakaj se nisi odpočil, preden si prišel pred mene?“

Romar je pogledal devo, ki je stala s pecljem rože v roki, zamišljena, neodločna. Stric ji je mignil — odšla je tiho. Romar je prekrižal zamrzone roke in se poklonil globoko:

„Zdrav, knez Radivoj Vladimirovič!“

Živo se je dvignil vitez: „Ti si Bošnjak? Odkod prihajaš?“

„Iz večnega mesta. Trepetajoča duša, ki je na koncu zemske poti, me pošilja... Zaklel sem se, da se ne odpočijem, ne okrepčam v tvojem gradu, dokler ne sprejmeš lista od nesrečne Katarine. Ah kneže, naj se omehča tvoje trdo srce, pošlji besedo odpuščanja zdvajajoči — sprejmi pozdrav od nesrečne zadnje kraljice Bosne...“

Bled kot zid je bil Radivoj, ko je sprejel v zeleni baržun zaviti list iz roke romarja.

„Idi, okrepčaj se.“

„Ne mudi z odgovorom, moj knez, odprta so vrata večnosti nesrečni Katarini...“

Bledi vitez je odprl list. Pisane s tresočo roko so visele črke nerodno na popirju, črni madeži so kazali sledove solza. Radivoj je bral, da ga prosi nesrečnica odpuščanja, da se ne upa pred sodni stol Stvarnika brez njegove oprostilne besede. Zaklinjala ga je pri spominu matere, križa v domači cerkvi, pred katerim sta klečala skupno v mladosti čarobnih dneh. Zaklinjala ga je pri svidenju onkraj groba...

Zdrknil je na kolena in skril lice v list. V uri, ko se je rodila kletev v duši, je prosila nesrečna, nekdanj goreče ljubljena, odpuščanja...

Zima je privela list iz daljnega kraja, pa je segrel mrzlo srce. Zbudil je spomin pomladi, življenja, čiste, prve ljubezni. Otajal je led dolgih let: solza oproščenja je padla na list spokorničin...

Na dvorišču se je poslavljaj romar od družine. Torba je bila napolnjena z brašnom, palica novo okovana, nov plašč ga je branil pred viharjem. Vedrega lica je šel v mrzli piš — nosil je mir obupajočemu srcu...

„Zvesti sluga Katarine, vrni se k meni, ko premine ona. Za mojo mizo bo tvoj prostor.“ Tako mu je rekel knez pred odhodom. Poljubil je blede roko, ki je bila

sveta, ker je odpuščala. Naj ga le ustavlja piš, prežijo naj roparji, tulijo zveri — ne-utrudno pojde, kajti v mukah ga čaka umirajoča... (DALJE.)

ANTON MEDVED:

SLOVENSKA GOVORICA.

Ljubim te, slovenska govorica,
ljubim bolj kot žuboreči vir,
bolj kot pesem, ki jo drobna ptica
poje v jutranji svečani mir.

Ljubim te, slovenska govorica,
kadar detetu nabiraš v smeh
rožne ustnice, nedolžna lica,
kadar vreš iz src prepolnih dveh.

Ljubim te, slovenska govorica,
kadar te povzdigajo možje,
sveta narekuje te pravica,
neustrašeno za dom srce.

Odrevêni gibka mi desnica,
jezik mi prirasti na nebo,
ako te, slovenska govorica
kdaj pred svetom zatajim plašno!

Sladka materina govorica,
lepa mimo zemskih vseh glasov,
mojih misli in čutil glašnica,
tvoj oblij me zadnji blagoslov!

ANTON MEDVED:

MOLITEV.

O Bog, ki daješ srečo
dejanjem in pokojen čut,
ki vzbujaš misel spečo,
da k Tebi razvije perut,
in preden se obrne ves
od Tebe duh, začuti kes,
solzan prekolne svoje zmote
in Tebe vzljubi, vir dobrote:

O Bog, Ti varuj tudi
breznádejnih trenutkov nas,
ko duh bolan se zgrudi,
pretekli in prihodnji čas
režita vanj kot srepa smrt,
s seboj in svetom vsem razdrt,
ne najde druge rešnje poti
kot pot široko k novi zmoti!

IVAN PODLESNIK:

TELOVADBA IN ŠPORTI.

Primer je sicer že stara in mnogokrat rabljena, pa še vedno dobra: človeško telo je podobno stroju, katerega kolesje je sestavljeno tako umetno, da ne bo mogla tudi najpopolnejša tehnika iznajti temu stroju samo nekoliko podobne naprave. Če primerjamo človeško telo stroju, potem je duša tisto, kar goni ta stroj, ga dela živega in s tem različnega od iznajdb njegovega duha. Da pa stroj človeškega telesa dobro „teče“, da more uspešno opravljati svojo nalogo, je treba, da je telo zdravo in da je harmonija med njim in duhom. Odtod izvira stari, že tolikokrat rabljeni rek: Zdrava duša v zdravem telesu.

Stoletje, v katerem živimo in še bolj stoletje, ki je pravkar prešlo, imenujemo lahko in po vsej pravici stoletje iznajdb na vseh poljih človeške delavnosti. Več kot v prejšnjih stoletjih zahteva sedanji čas od človeka dela in sicer duševnega dela, pri katerem postaja človeško telo samo orodje, samo stroj za veliko, naporno delo duha. Da pa se to orodje, ta stroj ne izrabi prezgodaj, da se kolesca v njem ne zaprašijo in da ne zarjave, je treba stroj mazati. Najboljše mazilo stroju človekovega telesa je pa telovadba — telovadba v najširšem pomenu.

Tudi medicinska veda je jela spoznavati in vpoštevati veliki pomen telovadbe in se ne poslužuje pri zdravljenju človeškega telesa in še bolj pri odvrčevanju bolezni od človeškega telesa samo produktov kemične industrije in farmacevtičnih preparatov, temveč tudi gimnastike.

Da nekoliko natančneje spoznamo ta za človeško zdravje tako važni in potrebni

predmet, bodem razdelil svoj spis o telovadbi sledeče:

Najprej podam nekaj zgodovine, potem govorim o telovadbi sami in slednjič o športih.

Predno pa pričnem s to razpredelbo, samo nekoliko opombe. Stojim na stališču, da ni dobro se spuščati lajikom v strogo strokovna medicinska vprašanja, kar se tako rado in mnogokrat ne v korist predmeta dogaja ravno pri vprašanjih, ki interesirajo ne samo ožji krog strokovnjakov, temuč so občega pomena za najširše kroge kakor n. pr. pri abstinenci od alkoholnih pijač i. dr. Naj nam lajikom zadostuje samo principijelno mnenje strokovnjakov. Lajik, ki se zanima za to ali ono vprašanje, ki temelji na mnenju strokovnjakov zdravnikov, naj ga obdeluje s stališča, s katerega ga predmet najbolj zanima, n. pr. z etičnega, zgodovinskega, gospodarskega, organizatoričnega stališča i. t. d.

Tako je tudi s telovadbo. Odlični zdravniki, medicinski kongresi i. t. d. so brez izjeme pripoznali odločilni pomen telovadbe za ohranjenje človeškega zdravja in kot pripomoček, da se zabranijo različne bolezni. To stališče zdravnikov, katerih sto in sto je vprašanje o telovadbi že strokovnjaško obdelalo, moramo vpoštevati in potem skrbeti, da se potreba po telovadbi razširi v vseh krogih, zlasti pa v naših delavskih krogih, katerim je v prvi vrsti potreba telovadbe. Zakaj, bom izkušal razložiti pozneje. Skrbeti nam je, da se organizirajo telovadni krožki, v katere naj imajo pristop najširši krogi. Medicinci pa bodo storili gotovo svojo dolžnost in stali na straži, da se telovadba ne spelje na pota, kjer bi bila človeškemu telesu v kvar in ne v korist.

I. Nekaj zgodovine.

Bolj kot pojmujeemo v sedanjem času pomen telovadbe, so cenili stari narodi, med njimi v prvi vrsti Grki, vrednost telesnih vaj. Nekateri pisatelji trdijo, da so Indi l. 1800. pred Kristusom vpeljali nekatere telesne vaje, največ v religiozne namene. Od njih so prišle nekatere vaje med Kitajce, ki so gojili gimnastiko gotovo že 6—700 let pred Kristusom. Star je tudi že celo praktični gimnastični sestav Japoncev „Dšiu — Dšitsu“, kateri se v zadnjem času goji zlasti med Angleži in Američani. Bujno, kakor v sedanjem času nikjer, je cvela gojitev gimnastike med Grki, ki so dosegli višek na telovadnem polju in bili zato tudi tako čvrsti in krepki narod ne samo telesno temuč tudi duševno, kakor noben drug narod v starem veku. Telovadba Grkov je bila urejena vzorno in njih olimpske igre so bile narodne svečanosti tako velicega pomena, da jih primerjamo lahko romanjem, na katerih so se zbirale mnogoštevilne narodne mase in se tu navduševale v ljubezni do domovine, sebe in dela. Grkom ni bila telovadba samo zabava, temveč živa potreba. Zavedali so se, da ne krepki telovadba naroda samo telesno, temveč tudi duševno in da jim ustvarja jekleno močne mladeniče in moške, katerih telesa so vzor lepote, njih srcá pa zakladi srčnosti in močnatosti, in njih razum poln jasnosti in gibčnosti. Telesni in duševni učinki telovadbe se kažejo pri Grkih v njih umetnosti, zlasti v kiparstvu, kjer vse kipí telesne lepote, kjer je vsak kip harmonija človekovega telesa in duha, katerega sad je bilo po harmoniji hrepeneče svetovno naziranje in globokost njihove filozofije. Od njih je pregovor, ki velja zlasti sedanjemu času: Zdrav duh v zdravem telesu. Podpirali, gojili in s tem privedli na visoko stopinjo so pri Grkih gimnastiko zlasti zdravniki, ki so uporabljali gimnastične vaje, da ubranijo in zdravijo različne bolezni. Ustanavljali so Grki velikanske gimnazije in borilne šole, v katerih so si mladenči pod nadzorstvom izkušenih učiteljev utrjevali s

telesnimi vajami telesa in se tako pripravljali za lažje prenašanje bojnih naporov. Preprosti način njih življenja, duh samozatajevanja, odločnost i. t. d. — vse so to sadovi, vsajeni v mlade duše v teh gimnazijah. Med tem ko je bila pri Grkih gimnastika že nekako sistematično urejena, so Rimljani bolj gojili razne športe.

Grški zdravniki kakor Asklepiades, pozneje Celsus, Galenus i. dr.¹⁾ so sicer tudi med Rimljani v zdravstvene namene gojili gimnastiko, toda mehkužnemu Rimljanu je bolj služila masaža in namestu da bi sam telovadil, se je rajši naslajal nad borivci v cirku. Zato pa pogrešamo med Rimljani samimi tiste duševne svežosti, tiste hrabrosti, preprostosti in poguma, katere lastnosti so odlikovale Grka, dokler je bila njegova najljubša zabava in potreba vsestranska vaja telesa.

Med modernimi narodi najdemo posebno ljubezen do telovadbe in še bolj do različnih športov zlasti pri Angležih in Američanih. Francozi so pričeli zlasti v zadnjem času, ko so se jeli zavedati od leta do leta bolj rastoče degeneracije svojega naroda, skrbno gojiti telovadbo. Tudi laška gimnastična društva se lepo razvijajo, kar je pokazala velika javna telovadba, katero so priredila lanske jesen kat. telovadna društva v vatikanskih vrtovih v Rimu. Z vpeljavo švedske zdravstvene gimnastike je odprl Peter Henrik Ling popolnoma novo telovadno polje. Švedske gimnastike so se poprijeli zlasti zdravniki in domovina ustanovitelja tega načina telovadbe, Švedija sama je krepko podpirala prizadevanja Lingova s tem, da je ustanovila l. 1813. v Stockholmu „Gimnastičen centralni zavod“ in l. 1827. „Gimnastično-ortopedičen zavod“. Veliko zaslug za švedsko gimnastiko si je pridobil zlasti naslednik Lingov G. Zander, ki je napravil mnogo novega telovadbenega orodja za zdravstveno telovadbo. Po njem se imenujejo tudi telovadni zavodi „Zanderinstitute“. Nemci imajo v svojem „Turnvater“ Jahn u

¹⁾ Die deutsche Klinik: P. Jakob, Berlin, Gymnastik.

ustanovitelja nemških telovadnih društev. Jahn je ustanovil l. 1811. v Berolinu prvo veliko nemško telovadnico in navzlic temu, da so nemške oblasti l. 1819. telovadnice zaprle, češ da se razširja med telovadci uporen duh ter jih odprle šele čez nekaj let, so se telovadna društva v Nemčiji čudovito razmnožila, več tisoč telovadnih društev z ogromnim številom telovadcev šteje danes Nemčija. Oče nemških telovadnih društev Jahn ni vzbudil k življenju samo telovadnih društev, temuč je izpopolnil svoje delo z mogočno organizacijo, v katero je spletel svoja društva. Cilj mu je bil Vse nemčija.

Med slovanskimi narodi najdemo najpopolnejše in najintenzivnejše gojenje telovadbe med našimi brati Čehi, katerim je bogati duh njih učitelja in voditelja Miroslava Tyrša (1832–1884) zasejal dragoceno seme ljubezni do telovadbe, iz katerega semena žanjejo sedaj Čehi bogato žetev na vseh poljih kulturnega napredka. Lepi spisi Tyrševi nam pričajo, kako globoko je on pojmoval pomen telovadbe. Ideja vodnica je bila ustanovitelju češkega Sokola ta, da dá svojemu narodu na podlagi telesne izurjenosti krepko organizovane, telesno in нравno močne može in mladeniče in da napravi iz njih mogočno narodno armado do viška discipliniranih vojakov, vedno pripravljenih za narodni boj. Genijalnemu Tyršu se je to tudi posrečilo, kar vidimo v tem, da šteje češki narod danes ogromno število krepko organiziranih mož in mladeničev v mnogoštevilnih sokolskih društvi, na katere je narod češki po vsej pravici lahko ponosen. Skoro vsakoletni pohodi čeških Sokolov med druge slovanske narode pa večajo samo ugled in ljubezen do krepkega slovanskega plemena tam okoli zlate Prage.

Po zgledu Čehov so si ustanovili tudi drugi slovanski narodi svoja telovadna društva, katerih skupno gnezdo, bi rekel, je še vedno zlata Praga, odkoder dobivajo po večini hrane za teoretično in praktično izobrazbo in kamor polete tako radi ob prilikah vsesokolskih izletov češkega sokolstva.

V sokolski telovadbi sami je nekaj čisto posebnega in Tyršev sokolski telovadni sestav se razlikuje od vseh drugih telovadnih sestavov po svoji harmoničnosti, bogastvu vaj in eleganci.

* * *

Visoki cilji in lepi ideali, ki jih je postavil M. Tyrš češki sokolski organizaciji za podlago, na kateri naj se izobražujejo sinovi tega plemenitega slovanskega plemena, je tisto, kar razločuje sokolsko organizacijo od drugih tu- in inozemskih telovadnih organizacij. Zdi se, da nimajo telovadna društva družega namena, nego da nudijo svojim članom priliko, da si okrepe svoja telesa v lažje prenašanje fizičnih naporov. Tyrš pa je pridejal temu poslednemu namenu še drug, še višji namen, namreč нравno vzgojo in plemenjenje. V istem razmerju, kot raste potom telovadbe telesna moč, naj se razvijajo tudi duševne moči. Telovadba vzgojuje telovadce k srčnosti, potom telovadbe se lepo razvija mišičevje človekovega telesa, toda telovadba sama daje pa tudi mnogo sirovosti, v kateri se lahko potope mehka srca, verne duše in dovzetni duhovi. Zato pa mora in je neizogibno potrebno, da spremlja vaje telesne tudi vaja srca in razuma. Kaj nam pomaga, ako imamo telesno še tako zdravo mladino, ako pa je mladina duševno zanemarjena, nedelavna, neizobražena! Kaj nam pomaga, ako je telovadec še tako dobro discipliniran član tega ali onega telovadnega društva, če pa je izven telovadne vrste v življenju samo suh listič na veji naroda! Tyrš pa je ravno hotel, da si, kot v telovadnici pogumen izvesti to ali ono vajo, pogumen tudi v življenju prenesti to ali ono težkočo, ki jo stavi življenje na tvoje rame. Kot si vztrajen v telovadnici pri učenju te ali one lepe vaje, bodi vztrajen tudi v življenju pri svojem stanovskem delu ali pa pri delu za narod. Kot si v telovadni vrsti samo vojak, poslušen svojemu višjemu, tak hraber, discipliniran vojak bodi tudi v življenju.

Toda ne izgubi se nikdar med maso, temuč ohrani vedno svojo individualnost, izpopolnui isto do najvišje stopnje, ki jo moreš doseči po svoji fizični in duševni moči. Ta harmonični temelj, to teženje po obestranskem napredku, združeno z veliko, navdušujočo ljubeznijo do naroda, do domovine, do ljudstva, to je tisto lepo, plemenito, kar razločuje Tyršovo organizacijo od drugih telovadnih organizacij. Drugo brez drugega ni popolno, drugo brez drugega je enostransko in spelje lahko na pota, ki so visoko oddaljena ali pa v prav nasprotni smeri idealu, ki ga je M. Tyrš češkemu sokolstvu načrtal.

Tudi pravi nekje Tyrš: „Česar ves narod ne zna, nihče ne zna. Česar narod še ni zvedel, nihče ni zvedel. Kar po narodu ni nastalo, sploh ni nastalo.“ Leto 60. prejšnjega stoletja in naslednja leta, ki so vzbudila avstrijske narode izpod jarma absolutizma in izpopolnila vrste narodnih delavcev z mladimi, navdušenimi močmi, ta leta so vzbudila tudi

zavest, da narod brez ljudstva, brez najširših mas ne pomeni nič. In zato je hotel tudi Tyrš pritegniti svoji organizaciji najširše mase češkega naroda. On pravi: „Tu ne more ogromen del (naroda) ostati samo občinstvo, mi nismo samo zato, da bi nas drugi gledali in našim težnjam pritrdjevali, tu mora sčasoma vse občinstvo ne izginiti, ampak menjaje vstopiti na telovadišče in se krepiti na njem gotova leta.“ Dovolj demokratičnega duha je imel že Tyrš, zakaj njegovo „sokolsko bratstvo“ ni samo fraza ali vsaj biti ne sme tamkaj, kjer hočejo slediti sokolskim ciljem.

Dve veliki zasluge za sokolsko organizacijo zaznamenuje Tyrševo življenje: telovadcem je podal dosedaj najpopolnejši telovadni sestav in dvignil je njih organizacijo do idealne višine narodove telesne in nравne moči in popolnosti. Ker pa ravno to dvoje visoko razločuje sokolsko organizacijo, kjer se ravna po Tyrševih pravilih, od drugih telovadnih organizacij, sem se pomudil nekoliko dalj pri tem. (DALJE.)

ANTON MEDVED:

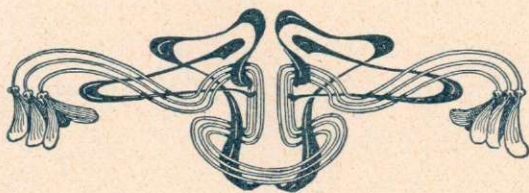
PREPOZNO.

Vse urneje, kot menimo,
hiti življenja čas,
in mnogo manj ga cenimo,
kot vreden je za nas.

S sijajnim upom varamo
srcé mladostne dni,
ko se čez noč postaramo,
odpró se nam oči.

Za sabo daleč gledamo
gradove ničnih sanj,
pred sabo se zavedamo
le trudov brez dejanj.

Vzdihujemo užaljeni:
O kje leži zaklad?
Leži v megli oddaljeni —
in vmes zija prepad.

SVETOSLAV PREMROU:

DVOJNO KNJIGOVODSTVO IN NJEGOVE OBLIKE.

Knjigovodstvo ni le privilegij trgovstva. Smoter knjigovodstva je podajanje urejene slike gospodarskega delovanja posameznika in celega naroda, namen njegov zasledovanje in opredelitev učinkov gospodarskega dela. Trgovina pa je le važen del splošnega gospodarskega organizma, ki poleg trgovine, posredovalke za menjavo dober, obsega še produkcijo, industrijo, transport, konsumpcijo in ohranitev (upravo). To so vsi deli narodnega gospodarstva, ki drug drugega dopolnjujejo, se drug z drugim vežejo, drug z drugim opazujejo in spremljajo gospodarske procese od proizvajajo notri do porabe.

Vsebina in predmet knjigovodstva obsegata torej vse narodno gospodarstvo. Vsled tega je knjigovodstvo važno toliko za producenta kolikor za obrtnika ali trgovca; toliko za upravo kolikor za transport in konsumpcijo; važno za posameznika in za državno gospodarstvo.

Iz obširnosti tega delokroga knjigovodstva sledi, da se je morala podvreči primitivna zabeleževalna oblika nujnemu razvoju in raznoliki izpopolnitvi. Prilagoditi se je moralo knjigovodstvo znanstvenemu proučevanju in raziskavanju, razviti se iz prvotne mehanske enovitosti do oblik in vrst, umetno zasnovanih na temelju principov, plodov mnogoletnih študij in praktične uporabe.

Imena, kakor F. Hügli, I. Fr. Schär, H. Belohlavek, J. Ziegler, T. Esersky, E. Pisani, G. Cerboni, in mnoga druga so nam porok, da postaja knjigovodstvo znanstven predmet. Njegovo bodočnost pa najbolj ilustrirajo sledeče besede, ki jih je izustil v svojem

nastopnem govoru dr. Karol Büchner, rektor lipske univerze:

„Kdaj da se sprejme knjigovodstvo med univezitetne discipline, kjer mu je mogoče v družbi z ekonomijo in z jurisprudenco sprejemati najplodovitejše vzpodbude, a jih tudi nuditi, mislim, da je le vprašanje časa. Nujna potreba vseh privatnih znanosti to zahteva, a tudi pravoslovje samo se mora enkrat vdati in se pobliže pečati s tem predmetom.“

Kajti ni baš lep prizor, če se morajo vršiti o priliki javnih sodnih razprav večdnevna zasliševanja knjigovodstvenih strokovnjakov, in to mnogokrat za najbolj enostavna vprašanja, in če so trgovske poslovne knjige, imovinski sezname, varstveni računi — vsi dokumenti največje dokazne vrednosti — za razsojujočega sodnika v resnici — — knjige, zapečatenne s sedmimi pečati.“

Knjigovodstvena literatura je danes zelo bogata. Slovenska pa ni niti spomina vredna, tako je omejena, da lahko rečemo, da je sploh ni. Sicer niso Slovenci sami temu v toliko krivi, ker je naša trgovina šele v povojih, kakor marsikaj drugega; v prvi vrsti pa je iskati krivdo v naši odvisnosti od Nemcev, s produkti, katerih smo se do danes zadovoljevali, in v dejstvu, da nimamo še niti ene trgovske šole. Milijonski narod in niti ene trgovske šole! Če je pa preteklost in sedanjost tako žalostna, se nam vendar obeta boljša bodočnost. Višja trgovska šola v Ljubljani in dvorazredne trgovske šole v nekaterih važnejših centrih, kakor Gorica, Trst, Celje, i. dr. se snujejo in polagoma osnujejo. Ž njimi si pa pridobimo brez-

dvomno toli potrebno strokovno slovstvo, saj šol brez učil si ni mogoče misliti. In to Bog daj prav kmalu!

I.

Namen vsakatega pravilno nastavljenega in redno vodjenega knjigovodstva je redno zabeleževanje vseh gospodarskih procesov, ki izpreminjajo stanje imovine določenega podjetja, bodisi v nje celoti ali pa v nje sestavinah.

Zabeleževanje, računarstvo ali knjigovodstvo imenovano, se dá opravljati na razne načine, kakor je baš uporabljena knjigovodstvena oblika in vrsta, ki mora vedno odgovarjati obsegu in več ali manj kompliciranemu obratu podjetja.

Razločujejo se dve glavni vrsti knjigovodstva:

1. enovito ali enostavno,
2. dvojno ali dvostavno knjigovodstvo.

Obe vrsti se splošno smatrata kot dva samostojna sestava, kar pa ne odgovarja resnici, ker je enovito knjigovodstvo le bistveni del dvojnega. Ne stojita si tako izključujoče nasproti, kakor se navadno misli; saj je dvostavno knjigovodstvo le razširjeno in izpopolnjeno enovito knjigovodstvo. Obe vrsti imata enako bistvo in enak smoter, edino - le stopinja popolnosti v podajanju obračunskega pregleda poslovnih uspehov in v kontroli izprememb upravne imovine je pri obeh neenaka.

Enovito knjigovodstvo se namreč omejuje le na to, da zabeležuje imovinske sestavine v najširšem pomenu in izpremembe teh sestavin, ki jih provzročajo poslovni dogodki; ne podaja pa posebnega obračuna čiste imovine, nje pomnožitve ali zmanjšbe, podane po upravnem uspehu. Imovina se da razviditi šele iz svoječasnega inventarnega seznama, uspeh uprave (dobiček ali izguba) pa le v celoti, namreč kot diferenca med sedanjo čisto imovino in ono prejšnje upravne dôbe. Uspeh, na ta način določen, se kot tak sploh ne izkazuje v poslovnih knjigah, ali pa le v odlomkih v nekaterih postranskih knjigah. Poedini deli, ki sestavljajo

celotni upravni uspeh, se ne dadó dognati na podlagi knjig.

Vsled tega je obračun pri enovitem knjigovodstvu le *e k s t e r e n* (zunanjen), ker predstavlja le dolžna razmerja, ne jemlje pa v ozir imovinske izpremembe, nastale vsled pojavov dolžnega razmerja; stanje imovine, pomnožitev in zmanjšba iste se pa pokažejo šele s sestavo inventarja in s primerjavo tega s predhodnim.

Dvojno knjigovodstvo pa podaja poleg zunanjega tudi *i n t e r n i* (notranji) obračun, ker poleg računskega razmerja zabeležuje tudi imovinske izpremembe in izpremembe v stanju sestavin, torej izpremembe, ki preobrazujejo imovino v celoti in v njenih delih.

Enovito knjigovodstvo analizira vsak posamezen poslovni dogodek le v toliko, v kolikor vpliva na računsko razmerje s tretjimi osebami (dolgi, terjatevi, plačilo), ne ozi-
ra se na izpremembe, ki jih provzroči poslovni dogodek glede oblike in vrednostne višine imovinskih sestavin. Dvojno knjigovodstvo pa zabeležuje obojestranski učinek poslovnega dogodka, namreč računsko razmerje s tretjimi osebami in stanje imovine in imovinskih sestavin.

Z dvojnimi knjigovodstvom se doseže torej podrobni izkaz imovinskih sestavin, izprememb v stanju sestavin, in uspehov, rezultatov izprememb.

Ker se pa vsak posamezni poslovni dogodek analizira z ozirom na njegov dvostranski vpliv, namreč na računsko razmerje s tretjimi osebami in na imovinsko stanje, je vsekakor potreben dvojni vknjižbeni stavek (odtod ime „dvojno“ ali „dvostavno“ knjigovodstvo). Prvi se dotikaj zunanjega obračuna (dolžnega razmerja), drugi pa notranjega (imovinske izpremembe). Vsaka vknjižba se mora tedaj dotikati najmanj dveh računov; eden zabeleži pomnožitev, drugi zmanjšbo, nastalo vsled premika imovinskih sestavin.

Tu pa je tudi izvor rednostnega principa, vsled katerega je eden tangiranih računov *d o l ž a n*, mora „Dati“ za pomnožitev, torej za to kar prejme; drugi pa mora

„Imeti“ za zmanjšbo, torej za to kar oddá. Odtod pravilo, da je prejemnik dolžnik, dajavec pa upnik.

Istočasno vsporejanje dajočega in zahtevajočega računa izenači dvostransko učinkovanje poedinega poslovnega dogodka, odnošno izenači „Dati“ in „Imeti“ prizadetih računov. Iz tega izenačenja sledi osnovni stavek dvojnega knjigovodstva, vsled katerega mora

Račun *A* dati na Račun *B*
odnosno Račun *B* imeti od Računa *A*
torej Dati = Imeti.

Ta osnovni stavek, ki zahteva torej dvakratno raznostransko zabeležbo, enkrat na strani „Dati“, drugikrat na strani „Imeti“ dveh raznih računov, izenačuje tem potom dolžna razmerja, imovinsko stanje in upravne uspehe.

Vsaka zabeležba se mora torej formulirati v obliki enačbe; izhodna točka vseh enačb pa je otvoritvena bilanca ali inventar, kateri izkaže, če se odbije dolgove od sestavin aktivne imovine, čisto premoženje. Ta izhodna točka se skozi celo vknjiževalno dôbo ne izpremeni, zato pa vtemeljuje aksiom, vsled katerega mora dvojno knjigovodstvo, kot rezultat vseh vase sprejetih enačb poedinih gospodarskih procesov, podati enačbo:

$$A = \check{C} + P$$

t. j.: Izkazana aktiva so enaka čistemu premoženju, povečanemu z dolгови.

Ker pa vplivajo vse zabeležbe na dve strani in ker se morajo vedno uporabljati v zmislu vodilnega osnovnega stavka, sledi tudi, da se prvotna enačba vedno ohrani neizpremenjena in da mora tekom cele upravne dôbe skupna vsota strani „Dati“ biti enaka skupni vsoti strani „Imeti“ vseh računov. V slučaju, da si te dve vsoti nista enaki, je s tem podan dokaz, da se je med zabeleževanjem vrnila pomota, katero treba poiskati in odpraviti, zato da pride dvojno knjigovodstvo v soglasje z osnovnim vodilnim stavkom.

Vsled te enačbe, ki ostane vedno enaka in neizpremenljiva, podaja dvojno knjigovodstvo ne odpovedujočo in dragoceno kon-

trolo po samem sebi, in je najbrže treba pripisati temu dejstvu, da se je ta knjigovodstvena oblika tako priljubila in razširila.

II.

Vsak poslovni dogodek ima torej kot rezultat imovinski premik, odgovarja tedaj gospodarskemu procesu, ki vsled svojega bistva kot dajatev in protidajatev mora vplivati dvostransko na stanje imovine.

Dvostranski, izenačujoči se vpliv pa tvori v matematičnem smislu enačbo, posamezni deli, ki jih označujejo imovinske sestavine, ki so prizadete po premiku. Premik sam na sebi je dvojen, ali formalen, t. j. rezultat je le zamenjava enakovrednih dober, ali pa povzroči narastek ali upadek v vrednosti, torej poleg zamenjave še uspeh (dobiček ali izgubo).

Nanizanje vseh učinkov, provzročenih tekom določene npravne dôbe vsled poslovnih dogodkov in nanašajočih se na določeno imovinsko sestavino v skupinski razkaz, ki na eni strani zbira v povrstnem redu in pregledno predločuje prirastek, na drugi pa upadek te določene imovinske sestavine, imenujemo *k o n t o* ali *r a č u n*.

Iz nanizanja vseh gospodarskih procesov, ki zadevajo imovino tako določene upravne dôbe, razvrščenega v primernem računskem zistemu, dobimo celotno sliko todobne uprave in stanje in uspeh uporabljene upravne imovine koncem upravne dôbe.

Z ozirom na namen se ločijo računi v glavne ali glavnične in v partikularne ali sestavinske račune.

Glavnični računi imajo vpliv na celoto upravnega imetka ali pa izkazujejo glavne podatke istega, provzročene po upravi. Izkazujejo torej obseg, obstanek, pomnožitev in zmanjšbo upravne imovine, izpostavljene vplivom gospodarskih procesov.

Sestavinski računi pa izkazujejo dohod, razhod in stanje poedinih imovinskih delov (realnih in idealnih dober).

Sestavinski računi, z drugim imenom tudi „računi za imovinske dele“, se ločijo zopet v dve vrsti: v čiste in v mešane sestave.

vinske račune. Prvi izkazujejo vsak čas čisto, resnično stanje imovinske sestavine (na primer račun blagajne), drugi pa izkazujejo poleg stanja sestavine še uspeh (dobiček ali izguba), ki ga povzročajo gospodarski pojavi (na primer račun blaga).

Dvojno knjigovodstvo razvija torej računski zistem, čigar naloga je podajati natančen obračun imovine, v celoti in v vseh poedinih delih, dalje izprememb, ki preobrazujejo imovino in njene sestavine tekom določene dôbe, poleg tega še obračun rezultatov teh izprememb (pomnožitev = dobiček, zmanjšba = izguba) z ozirom na začetno stanje imovine v celoti, poedinih sestavin v detajlu.

Vzporeditev omenjenih dveh računskih skupin se vrši v glavni knjigi, ki se nekoliko razlikuje od istoimene knjige enovitega knjigovodstva. Dočim je vsebina glavne knjige pri enovitem knjigovodstvu le razporedba osebnih računov, razkazujočih stanje dolga ali terjatve nasproti tretjim osebam, dostavlja dvojno knjigovodstvo osebnim računom še račune za obračun glavnice, sestavin iste in pomnožitev ali zmanjšbo glavnice in sestavin. Posamezni osebni računi se dadó izločiti iz glavne knjige in prenesti v posebno glavno knjigo za osebne račune (kontokorentna knjiga; knjiga debitorjev in kreditorjev; knjiga korespondentov). V tem slučaju pa izkazuje skupljajoči „račun dolžnikov in upnikov“ v skupni vsoti stanje in izpremembe vseh poedinih osebnih računov.

III.

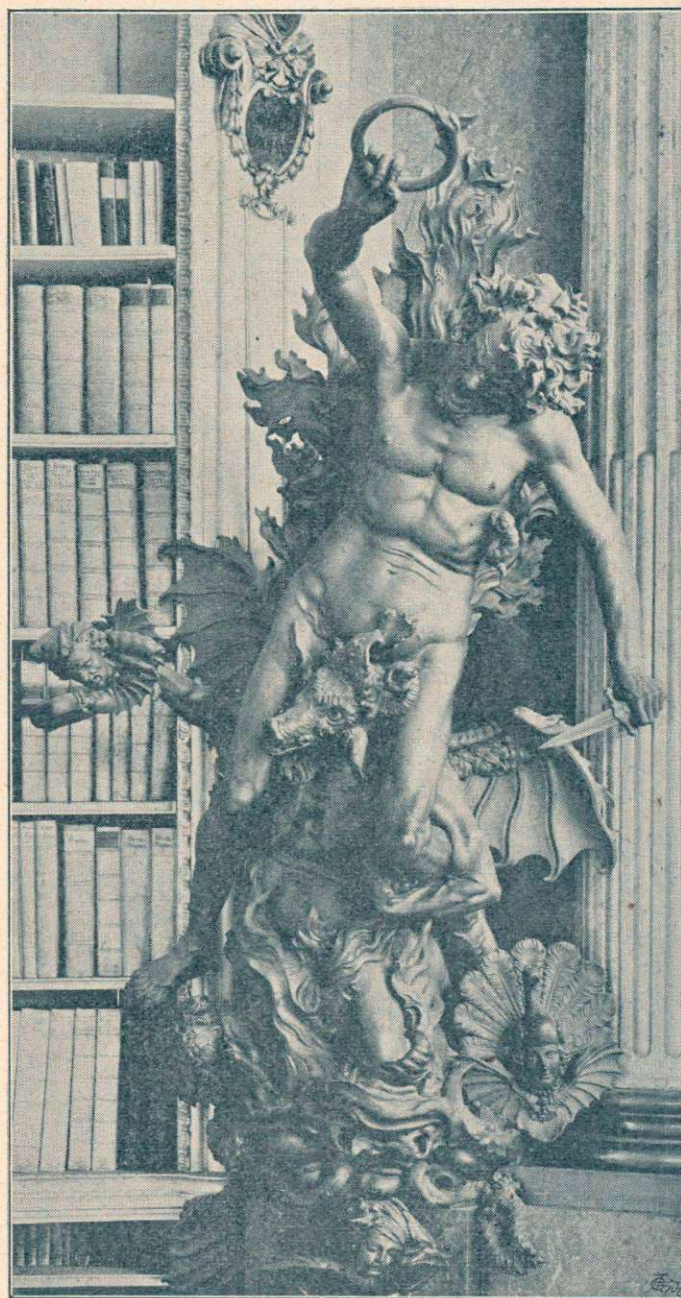
Posledica poslovnih operacij je z ozirom na protidajatev menjava dober, odnosno premik v sestavinah imovine. Če opazujemo protidajatev operacij, vidimo, da se iste delijo:

- a) v opravila proti gotovini, ali takojšnjemu plačilu;
- b) v zamenjalna, in
- c) v kreditna ali časovna opravila.

Hočemo li dobiti historični in pregledni obračun operacij, moramo učinke iste zabeležiti po kronološkem redu, torej po času, v katerem so se operacije pripetile in

se vrstile, in po sistematičnem redu, torej po naravi operacije.

Iz tega sledi, da mora knjigovodstvo razpolagati s knjigami, ki sprejemajo zabeleževalne postavke posameznih trgovskih opravil po časovnem in naravnem redu. Postavke se najprej vnesejo v tekočem redu

IZ ADMONTSKE KNJIŽNICE: PEKEL.

druga za drugo, kakor se resnično pojavljajo, v kronološke knjige, odtod pa prenesejo v sistematične, iz posameznih računov obstoječe knjige.

Po teoriji bi morali torej imeti za vsako operacijsko vrsto po eno kronološko knjigo (Blagajnično knjigo; memorial za menjave in memorial za kreditna opravila) in po eno

zistematično knjigo (skontre k omenjenim knjigam). Na mesto skontrov, ki se rabijo pri enovitem knjigovodstvu, stopi pri dvojnem dotična glavna knjiga. Ta sprejema poleg računov za glavnico in za glavnične uspehe še vse one račune, ki jih sicer specializirajo skontri.

IZ ADMONTSKE KNJIŽNICE: SMRT.

V praksi se pa navedene teoretične knjige bodisi povečajo ali pa skrčijo. Tako se dá n. pr. „Memorial za menjave“ razdeliti v blagovno in v menično knjigo, in prva zopet v nakupno in v prodajno knjigo, nasprotno pa se dadó glavna knjiga in oba memoriala skrčiti v eno samo knjigo imenovano „dnevnik“ ali „prima-nota“.

A zabeleževanje v samih kronoloških in sistematičnih knjigah je nepopolno. Iz samih kronoloških knjig se ne dá doseči potrebni in zaželeni pregled čez uspeh poedinih izprememb z ozirom na imovino, ker zabeležbe teh knjig zgolj pripovedujejo, koliko in kateri gospodarski procesi vplivajo v danem razdobju na stanje imovine; tudi iz sistematičnih knjig se ne dá doseči tak pregled, ker obsegajo te knjige le porazdeljeno obračunanje poedinih imovinskih sestavin.

Obe vrsti knjig služita kot temeljne knjige toliko enovitemu kolikor dvojnemu knjigovodstvu. Pri enovitem preneha zabeleževanje opravičnih operacij s temi knjigami, ker se ne razvijajo učinki operacij na glavnico in njene sestavine. Pregled o trenutnem stanju imovine se dá doseči edino s tem, da se sestavi popis imovine (inventar). Dvojno knjigovodstvo nasprotno razvija zabeležke še dalje, ker jih analizira z ozirom na imovino. To analitično obračunanje podaja v posebni sinkronistični, dopični glavni knjigi. Sinkronistično, torej istočasno kronološko in sistematično izkazovanje v glavni knjigi se vrši na ta način, da se koncentrirajo iz inventarja in iz temeljnih knjig (blagajna in memoriali) vse enakovrstne postavke v medknjigo (journal-mensual), sešteje skupno vsoto zbranih enakovrstnih postavk in šele to prenese v enotnem znesku v glavno knjigo.

Bistvene knjige dvojnega knjigovodstva so potemtakem: Dnevnik (opisovalna, kronološko vodjena knjiga) in glavna knjiga (sinkronistična, stanje izkazujoča knjiga), katerim se vsled predpisa zakona dodá še inventarna knjiga v svrhu, da zbere v sebi periódne izkaze imovinskega stanja. Predknjige in pomožne knjige, ki se sicer rabijo pri enovitem knjigovodstvu, se tudi pri dvojnem ne izpremené.

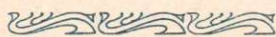
Iz raznih poizkusov, da se omeji število uporabljenih knjig na najnižje mogoče število, dalje, da se knjige izpopolnijo glede ob-

računskega izkazovanja in preglednega svojstva, kakor tudi, da se mehanično delo napravi kolikor mogoče preprosto, so nastale razne oblike in vrste dvojnega knjigovodstva. Bolj važne vzamemo v ozir tekom pričujoče razprave.

Deliti se dadó v dve glavni vrsti:

1. v sistematične knjigovodstvene oblike, pri katerih se kronološke in sistematične zabeležbe vršijo v ločenih temeljnih knjigah, in

2. v sinkronistične knjigovodstvene oblike, pri katerih se vrše kronološke in sistematične zabeležbe zaeno v eni sami temeljni knjigi. (DALJE.)

DR. MIHAEL OPEKA:

BRATU NOVOMAŠNIKU.

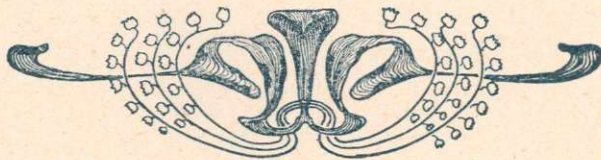
Končana pot. — Izpod preproste strehe
v svetišče božje, k cilju, pred oltar.
O pač je polno ti srce utehe,
moj brat, ko sije novomašni žar,
ko dan najlepši je zazoril tvoj,
s tolažbo v srcu brata brat pozdravlja
s pozdravom mašniškim: Gospod s teboj!

Gospod s teboj! Njegova te desnica
je dvignila, sprejela v svojo last,
zato pa duše tvoje govorica
odmevaj v nas: Gospodu bodi čast!
Visoko hvalno pesem, brat, zapoj,
Gospod je dal — o naj je kakor danes
do konca tvojih dni Gospod s teboj!

Končana pot — Ne! Zdaj se le začenja;
v življenje resno vodi zdaj korak;
v življenju, polnem trnja in trpljenja,
nemara dan noben ne bo lahak...
Pogum, moj brat! Življenja se ne boj!
Z močjo te svojo je Gospod opasal,
zaupaj vánjo in — Gospod s teboj!

Zavida svet, prezira in sovraži
in za „hosano“ — „križaj ga!“ kriči...
Naj le! Nas sladka pa zavest tolaži,
da nad Gospoda revni hlapec ni.
Trpel je On, ki zdaj je délež tvoj,
ne brani ti se ž Njim in Zanj trpeti,
nevstrašen stoj, moj brat, Gospod s teboj!

Gospod s teboj! Nobena misel žalna
ne zmráči danes tvojega srca.
Gospod s teboj — glej, tvoja sreča stalna,
ki svet je v solzah svojih ne pozna...
Še enkrat naj pozdrav izlije svoj
pred brata brat na dan časti njegove:
Pozdravljen bodi in Gospod s teboj!

JOS. LAVTIŽAR:

ONSTRAN BALTIŠKEGA MORJA.

POPOTNI ZAPISKI.

(DALJE.)

22. Glavno mesto Norveškega.

akšno iznenadenje! Kristijanijo sem si predstavljal kot mesto, ki je še daleč za novodobno izobrazbo. Človek, ki pride iz središča takozvanih omikanih deželâ, bi mislil, da dobi v obližju arktičnega sveta kdove kako nazadnjaško ljudstvo. A temu ni tako. Glavno mesto Norveškega ni nič manj napredno, kakor na primer Trst. Poleg tega šteje sedaj že 226.000 prebivavcev, kar se o Trstu ne more reči. Tujca preseneti, da dobi v Kristijaniji, ležeči ob šestdeseti stopinji severne širjave, vse najnovejše iznajdbe. Vtisk je toliko večji, ker se odpre takoj pred kolodvorom krasna ulica Karl-Johannsgade. Ta ulica drži poleg palač in sijajnih izložb vedno višje, a le toliko, da se komaj pozna. Končuje se z velikanskim kraljevim gradom, ki gleda s svojega vzvišenega stališča po vsej ulici doli. Z njo bi se lahko ponašala vsaka evropska prestolnica.

Mesto je dobilo ime po danskem kralju Kristijanu IV., ki je imel Dansko in Norveško v svoji oblasti. On je ustanovil leta 1624. ob severnem koncu fjorda sedanjo Kristijanijo. Staro mesto, ležeče ob vzhodni morski strani, se je opuščalo vedno bolj. Sedaj se prišteva predmestjem. Številke nam povedó najbolje, kako da napreduje norveška metropola. Leta 1801. je imela samo devet tisoč prebivavcev, leta 1870. sedemindeset tisoč, najnovejše brojenje pa izkazuje prej označeno število. Poleg tega je tudi njena okolica jako lepa. Ob južni strani obrobuje Kristijanijo morje s svojimi zalivi, ob jugovzhodu stoji 122 metrov vi-

soki Ekeberg. Prav tako sta severna in zapadna stran obmejeni z gorovjem. Gozdi, skalovje in morje: vse to daje mestu prikupljivo vnanjost. Skoro bi mislili, da nismo v obližju severnega tečaja, temveč v kakem južnem obmorskem pristaniču.

Prva pot me je peljala na trdnjavo Akershus. Nekaj časa greš po Karl-Johannsgade, potem zaviješ v Kirkegade, iz katere prideš na širok prostor, zasajen z drevoredi. Od tu je treba stopati navzgor, a ne dolgo. Kmalu se nahajam med mogočnim zidovjem, proti kateremu se je že mnogokrat zaletaval sovražnik. Zadnjič je oblegal trdnjavo Akershus pogumni švedski Karl XII. leta 1716., pa je ni mogel dobiti v roke. Zgrajena je na polotoku, segajočem v morski zaliv. Na najvišji bastiji so postavljeni topovi, ki imajo obrnjena svoja žrela proti fjordu. Dva vojaka sta stala na straži, eden z mečem v roki, drugi s puško ob rami. Akoprav je straža o mirnem času, ko se o sovražniku niti misliti ne more, čisto formalna reč, me vendar nista pustila dalje. Oni z mečem je zamrmral par besedi in me pogledal neprijazno, kakor bi imel kakega nevarnega človeka pred seboj. Moral sem se torej zadovoljiti in gledati na spodaj ležeče mesto s stališča, kamor je dostop dovoljen. Nekateri so šli v notranje prostore trdnjave, toda pustili so jih le za to, ker so imeli dovoljenje od vojaškega poveljništva.

Prišedši nazaj na ravnino, grem mimo Ivanove cerkve (Johanneskirke). Stavba sestoji iz rumene opeke in je videti nova. Nad glavnim vhodom se vzpenja visok vitek stolp, ki daje cerkvi kaj lepo podobo. Pred njo so uravnali svet ter ga zasipali z gramozom. Smilili so se mi konji, ki so mnogo

trpeli pri vožnji. Žival se je upirala na vse kriplje, da je spravljala vozove naprej, kajti kolesa so se skoro na polovico vdiral v omehčani zemlji. O Skandinavcih je sicer znano, da ravnajo lepo z živino in je ne mučijo tako, kakor marsikdo naših brezsrčnih voznikov, a pri tej priliki sem videl, da je živina veliko trpela.

Stopimo od tu v m o r s k o p r i s t a n i š č e, ki ni daleč od Ivanove cerkve. Ker stoji trdnjava Akershus na polotoku, potisnjenem precej daleč v morje, ima Kristijanija dvoje pristanišč, vzhodno in zapadno. Vzhodno se imenuje Björviken, zapadno pa Piperviken. V prvem vidiš velikanske sklade lesa, glavnega norveškega pridelka. Tukaj so tudi zasidrani veliki parniki. Tisti parniki, ki prihajajo iz severnih norveških mest Christiansand, Bergen, Trodhem itd., ostajajo v obližju trdnjave; drugi, ki prihajajo iz južnih krajev, se ustavljajo ne daleč od vzhodnega kolodvora. Mesto samo poseduje 180 parobrodov in 130 jadrnic, iz česar se lahko sklepa, kako razvito plovbo ima ta narod. Prav tako je zapadno pristanišče Piperviken jako obsežno.

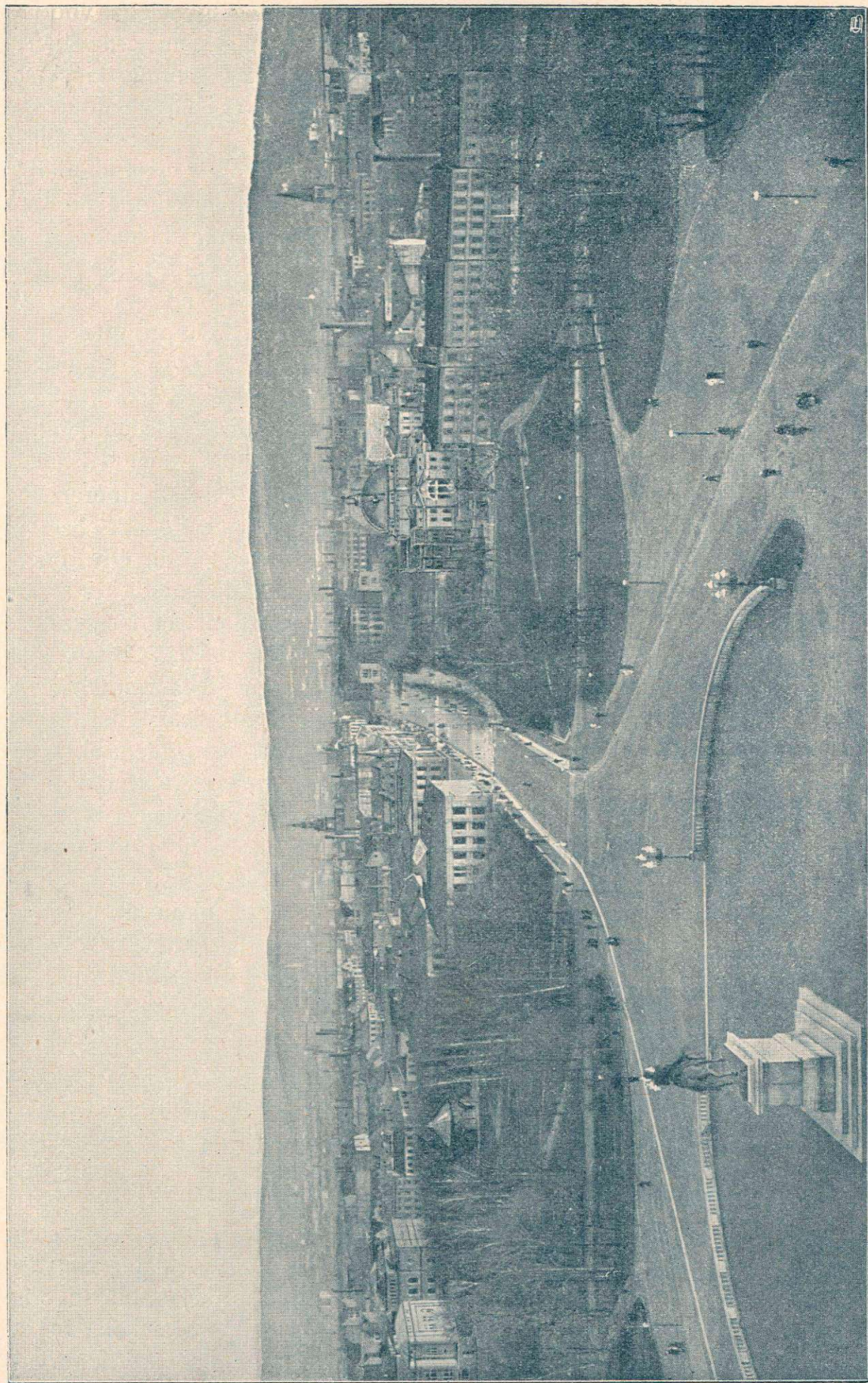
Hudo preglavico dela zimski mraz, ki pokriva morje z ledom, toda mornarji si znajo pomagati tudi v tem slučaju. Pri nas se rabi snežni plug, ki ga vlečejo konji in odpirajo z njim zamedene ceste. Enako delajo Norvežani pot skozi zamrznjeno morje, seveda ne s konji, ampak s parno silo. V to jim služijo močno okovane ladje, ki razbijajo led pred seboj. Kako to poka po trdem površju! Ladja potrebuje mnogo časa, da se izkoplje iz leda ter dobi pravo smer. Šele potem se pomiče polagoma med debelimi ledenimi kosovi dalje. Razčesane plasti se kopičijo druga nad drugo, umikajoč se jeklenemu oklepu ladje, ki se drzno zaganja v trdo skorjo. Treba je boja in hudega napora, da se more prodirati naprej. V gorkem letnem času je vožnja prava igrača v primeri z vožnjo pozimi.

Meščani obiskujejo v poletju posebno radi polotok Bygdö ob zapadni strani Kristijanije. Tu je mnogo gradičev, vrtov,

parkov in zabavišč. Tje se lahko pelješ z električno železnico ali s parnikom, kakor se ti poljubi. Najbolj zanimiva stavba na polotoku je kraljevi grad Oskarshall, stoječ na visoki skali nad morjem. Ako se potrudiš na njegov osmerovoglati stolp, boš gotovo zadovoljen z razgledom, ki se ti nudi naokrog. Če te mika plezati tako visoko, ostaneš lahko na grajski terasi, s katere se tudi vidi daleč okoli. Ko se pelješ po morju nazaj v mesto, obiščeš otok Hovedö. Na njem so bivali štiri stoletja redovniki cistercijani, toda reformacijska dōba tudi njim ni prizanesla. Zapustiti so morali samostan, ki je sedaj v razvalinah.

Kakošni so neki prebivalci Norveške? utegnil bi kdo vprašati. Skoro vsi so krepke, velike postave, žilavih rok in dobro razvitih stopal. Že po obutvi, ki je izložena v prodajalnicah, sklepaš na obsežnost nog. Včasih smo rekli o tistem, ki je imel velike škornje, da bi se z njimi lahko vozil kakor v čolnu. Pri Norvežanih ni velika noga nikaka izjema; treba je mogočnega kopita in precej usnja, da se jej naredi primerno obuvало. A ne samo po krepkih udih, temveč tudi po barvi se razločuje Skandinavci od drugih ljudi. Prebivalci južne Evrope, osobito romanski narodi, so temne kože in črnih las, pri Norvežanu in Švedu pa prevladuje svetla polt. Srečuje te prav veliko višnjevoških in rumenolasih, bodisi moških ali ženskih, da takoj vidiš, kakošno je skandinavsko pleme.

Kakor sta si južni in severni Evropec neenaka glede telesnih lastnosti, tako se razločujeta tudi v duševnih zmožnostih. Italijan in Španec sta živahne narave ter vzplamtita večkrat iz neznatnega povoda, goreča kakor vino, ki je dozorelo pod žarki ondotnega solnca. Norvežan pa je hladnega značaja, prej počasen nego nagel, trezno misleč, a vztrajen in neustrašljiv, ako se je polotil kakega dela. Gore njegove domovine in dolge zime so ga utrdile, da more prenašati vse težave. Prebivalci južnih pokrajin skoro ne vedó, kaj je sneg in mraz, zato so čestokrat lahkomišljeni in brezskrbni. Ne tako

POGLED NA KRISTIJANIJO IZPRED KRALJEVEGA GRADU.
SPREDAJ NA LEVO UNIVERZA, NA DESNO DRŽAVNA ZBORNICA.

Skandinavec. On ima v celem letu malo solnčnih dni, kratko poletje in dolgo zimo. Boriti se mu je s prirodnimi silami, ki so mu vtisnile pečat moči in poguma. To vidimo pri drzovitih brodarjih, ki se podajajo proti severnemu tečaju, ne meneč se za nevarnosti, ki jih čakajo v domovini večnega ledu.

Kako izgleda hiša norveškega kmeta? Čeprav mu ne manjka kamenja, teše vendar kmet svoja poslopja edino le iz lesa. Vse je narejeno prostorno, velika je veža, velika je kuhinja, velika so stanovanja za ljudi in živino. Visoka so tudi okna, da je dovolj zraka in svetlobe. Ob notranjih straneh oken, t. j. v hiši vise bele mreže, kakršne so pri nas le v gosposkih stanovanjih, tukaj se pa nahajajo tudi v kmečkih domih. Hlevi in shrambe za seno slonijo na debelih lesenih ali kamenitih podporah, da dohaja od spodaj preprih, ki odvrta vlažnost. Gospodarji imajo poleg živinoreje in poljedelstva še drug zaslužek. Ker v notranjih delih dežele ni poštne zveze za osebni promet, morajo kmetje sami oskrbovati vožnjo popotnikov. Dolžnost jim je, da peljejo za določeno svoto vsakega tujca in ob vsaki uri, kamorkoli zahteva. Omenjeni način vožnje se imenuje „skyds“. Vozovi imajo le dvoje koles ter prostora za dve osebi in za voznika. Dobijo pa se tudi majhni vozički, v katerih se pelje samo eden, ki je h kratu voznik in popotnik. Ko se pripelje, kamor je bil namenjen, pošlje karijolo in konja gospodarju nazaj.

23. Slike iz Kristijanije.

Velik trg se je odprl pred menoj, ko sem prišel v mestno središče. Trgu pravijo Stortorvet. Krasi ga velik spomenik, predstavljajoč danskega kralja Kristijana IV. († 1648), tistega, ki je položil temelj Kristijaniji. Ura je bila okoli devetih zjutraj in tod okoli je vladalo živahno gibanje. Ves prostor je bil zaseden s prodajalkami zelenjave in sadja. Nisem šel mimo, da ne bi bil kupil za nekaj ōrov okusnih norveških češenj, ki dozore šele proti koncu julija.

Ob vzhodni strani trga stoji luteranska stolna cerkev s svojim širokim stolpom. Poleg glavnega vhoda v cerkev visijo na vnanji steni črne table, kjer so zapisana imena pastorjev, ki službujejo pri stolnici. Pod vsakim imenom je označena ulica, v kateri prebiva ta in oni. — Poizkusil sem odpreti vrata, da bi bil pogledal v cerkveno notranjščino, a ni šlo. Stara navada evangelijskih je, da imajo svoje molilnice vedno zaklenjene. Odprte so redno le takrat, kadar je napovedana ura božje službe, o kakem drugem času protestant nikoli ne gre v cerkev. Tujec pa, ki si jo hoče ogledati, mora poiskati cerkvenika (kirketjener), da mu jo odklene za določeno napitnino. Tako je povsod po lutrovskih deželah.

Obrnivši se nazaj, uberem pot po sijajni ulici Carl-Johanngade naravnost proti kraljeve mu gradu. Ob koncu ulice me sprejmejo lepi drevoredi ter pripeljejo do vznožja višine, na kateri se vzdiguje impozantna kraljeva stavba. Čeprav zidana v preprostem slogu, dela vendar že od daleč zaradi svoje obsežnosti in vzvišene lege mogočen vtisk. Ko pridem bliže, se mi ustavi oko najprej pri stebrovju, vrstečem se na obeh straneh glavnega portala. Stebrovje se vzpenja od tal do prvega nadstropja ter se nadaljuje ter sega do vrha drugega nadstropja. Šel sem okoli in okoli gradu, pa povsod je vladala tihota. Gorenja okna so bila zagnjena, nikjer žive duše, vse kakor izmrlo. Prav rad pritrdim Norvežanom, ki zahtevajo, da naj pride kralj večkrat iz Stockholma pogledat, kako se godi v njegovem drugem kraljestvu, čegar glavno mesto je Kristijanija. Šel sem nazaj, da bi še jaz ne motil miru, ki kraljuje v velikan-skem poslopju.

Pred gradom opazim bronastega jezdeca in pod njim blesteči napis Karl Johann. Kdo je bil mož, kateremu so odločili tako časten prostor? Dostavljena beležka pove, da je postavil spomenik ves norveški narod. Na konju sedeči junak mora imeti velike zasluge, če ga je poslavlila vsa dežela s tem pomnikom. Pa še domačin ni bil, temuč

tujec, in v taki časti! To je francoski maršal Ivan Bernadotte. Skandinavci so imeli do njega posebno zaupanje, sicer si ga ne bi bili izbrali za svojega kralja. Ivan Bernadotte je bil sin nekega francoskega odvetnika. Posvetil se je vojaški službi ter dosegel v njej visoko dostojanstvo. Ker ni imel švedski in norveški kralj Karol XIII. nobenega pravnega naslednika, posinovil je maršala Bernadotteja z določbo, da mu sledi v vladi. Ljudstvo se temu ni upiralo in je pripoznalo po Karolovi smrti Francoza za svojega vladarja. Bernadotte se je imenoval kot kralj Karol XIV., narod mu pa pravi Karl Johann. Za časa njegovega krepkega in modrega vladanja (1818–1844) je bilo v Skandinaviji dosti mirneje kakor v drugih evropskih državah. Da imajo Karola XIV. osobito Norvežani v tako dobrem spominu, izhaja odtod, ker jim je bil jako naklonjen. Že kod prestolonaslednik je ustanovil v Kristijaniji vseučilišče. Pozneje je potrdil državnozborni sklep, da se odpravi plemstvo na Norveškem in da ne sme biti nobenega državnopravnega razločka med stanovi. Sezidati je dal prej opisani grad v Kristijaniji, svojega sina Oskarja je poslal kot namestnega kralja na Norveško ter odpravil preveliki zemljiški davek. Karol XIV. (Karl Johann) je ustanovitelj kraljeve rodovine Bernadotte, ki vlada sedaj na Švedskem.

Ob vznožju gradu vidimo celo vrsto javnih palač. Tu je vseučilišče, ki ga obiskuje okoli 1200 slušateljev. V obližju se nahajata umetniški in zgodovinski muzej z bogatimi zbirkami. Vseučilišču nasproti je narodno gledališče. Pred njim sta kipa dveh skandinavskih pesnikov, katera prištevajo najbolj slovečim možem sedanjega časa. Eden je Bjørnstjerne Bjørnson, drugi Henrik Ibsen. Pročelje gledišča sloni na stebrovju, vsa stavba pa nosi ogromno kupolo.

V bližini so zgradili znamenito poslopje, v katerem se shaja storting, to je norveški državni zbor.¹⁾ Zidava kaže izvirne, a tako čudne oblike, da ne veš, kateremu

slogu bi jih prišteval. Pred parlamentom stražita dva granitna leva, ki naj bi značila moč norveške države in pogum njenih poslancev. Reči se mora, da simbol ni brez pomena, kajti ustava, ki jo ima ta narod, mu dovoljuje prosto gibanje na vse strani. Dežela je znala varovati svoje svoboščine ter pokazala, da se tudi sama lahko vlada. Švedski kralji so si sicer prizadevali, da zmanjšajo pravice norveškega državnega zbora, toda narod se je krepko uprl zoper povečanje kraljeve oblasti. Ko so se Norvežani l. 1814. vsled sklepa vladarskega shoda na Dunaju združili s Švedi, so potrdili to zvezo le s tem pogojem, da obdrže svojo svobodomiselnostno ustavo. Njihov „storting“ sklepa o novih postavah ter dovoljuje davke in vojake. Sploh se Norveška jako lepo razvija ter se je na podlagi svojih pravic povzdignila do blagostanja, ki ga ni imela nikdar poprej.

Sedel sem na klopico v parku kraljevega gradu. Nikogar ni bilo mimo, le pometalca sta vihtela dolge metlje, da osnažita pota. Izberem si ulico Uranienborgvejen, iz te grem v drugo in tretjo. Pot, ki postaja vedno bolj napeta, me pripelje v ob bregu ležeči severni del mesta. Kmalu dospem na Hanshaugen (Ivanov grič), kjer so senčni nasadi, majhno jezero, gostilna in razgledni stolp, raz katerega se ti nudi panorama okolici. Pozna se, da zahaja gospôda na to višino iskat razvedrila. Celo električni tramvaj so speljali tu-sem, da bi skoro premišljeval, ali bi se vsedel vanj ali ne, ker drži po strmi cesti navzdol. Šel sem raje peš nazaj v mesto, toda ne iz nepotrebnega strahu zaradi vožnje, ampak da vidim kaj več, kakor bi se videlo iz voza.

Ob levi strani ulic me spremlja železna ograja, s katero je obdan lep vrt, vrt mrtvih. Vsak grob je zala gredica, ki te ne spominja trohnobe, temuč ti kaže bujno zelenje in cvetje. Z belim peskom posute steze vodijo na vse strani, poleg njih so klopi za odpočitek, košate veje pa spletajo zelen obok nad domovanjem počivajočih. Na pokopališču se navadno domislimo min-

¹⁾ Glej sliko str. 61.

ljivosti vsega posvetnega, a na tako krasno gojenem vidimo le novo življenje, ki klije iz smrti.

Nekoliko nižje stoji katoliška cerkev sv. Olava, lična zgradba gotskega sloga. Sezidana je iz rdeče opeke ter v notranjščini s stebrovjem razdeljena v tri ladije. Sv. Olav, kateremu je posvečena, je bil norveški kralj in iskren pospeševatelj krščanstva na Norveškem († 1035). Cerkvi niso mogli izbrati boljšega zavetnika, ker velja Olav tudi luteranom kot svet mož. Ta zgodovinska in domovinska vez približuje kolikortoliko obe konfesiji.

24. Izlet na Holmenkollen.

Mikalo me je, da bi zapustil mestno zidovje ter si ogledal bližnjo okolico Kristijanije. Obrnem se proti severozapadni strani, kjer se vzdiguje zaraščeno gorovje, da obiščem osem kilometrov oddaljeni Holmenkollen. Vsak tujec, ki ima le kolikaj časa, napravi menda ta izlet, zato ga tudi jaz nisem hotel opustiti. Izvedel sem, da pelje tje gori električna železnica, treba je bilo samo poiskati dotično postajo. Išoč postaje sem videl tudi nekaj lesenih hiš. Tu moram opomniti, da je v Kristijaniji veliko lesenih poslopij, ki so pa ometana in pobeljena, da jih ne ločiš od zidanih. Še hôteli so nekateri leseni in vsled tega glede ognja jako slabo zavarovani. Da bi se prebivavci rešili v slučaju nevarnosti, so v višjih nadstropjih pri oknih vrvi, po katerih bi se o požaru lahko splezalo navzdol.

Železnica drži ob vznožju gorenjega mestnega oddelka, da se vidi mnogo hiš, ki stojé ob vzvišenem robu Kristijanije. Nekoliko časa se peljemo po ravnini mimo dolge vrste lesenih gradičev. Pozneje začne stroj huje delovati ter nas tira po ovinkih in nasipih vedno više. Slednjič nas sprejme gozd, obraščen s smrekami in borovci, deloma gre železnica tudi med izklesanim skalovjem. Kmalu dosežemo vrhunec Holmenkollen, ležeč 317 metrov nad morjem. Višina ni velika, toda glede izbornega razgleda nekaj posebnega.

Stopimo iz vozov ter korakamo po široki cesti še nekoliko više do turistovskih hiš, ki vabijo popotnika k odpočitku. Vse hiše so enonadstropne, lesene in tako lično izrezljane, da sestojé iz samih okraskov. V verandah sedijo izletniki, ki imajo pred seboj vsakovrstna krepčila. A vse to me ni zanimalo. Nekaj drugega je razveseljevalo oko in polnilo dušo. Pogled po fjordu!

Kakor razgrnjen zemljevid, tako je razprostrt pred menoj zaliv, dotikajoč se s svojim leskečim vodovjem obrežja Kristijanije. V daljni megleni daljavi se širi nepregledna ravnina veličastnega oceana, a bližje in bližje prihajajo njegovi objemi, slični velikanski razcepljeni reki, pluskajoči proti suhi zemlji. Daleč v morje segajo ozki polotoki, podobni jezu, ki naj bi krotil besno valovje. Ob skrajnem zalivu je razpoložena množica poslopij, nad katerimi se vzpenja mnogo stolpov v zračne višave. To je Kristijanija, norveška metropola. Ob njenem robu pa je prostorno пристanišče, v katerem imajo ladje varno zavetje pred viharjem. Kdo se ne bi spomnil tukaj pogumnih brodarjev, ki so bili na Norveškem doma ter odhajali s svojimi nalašč narejenimi ladjami proti ledenemu morju iskat severnega zemskega tečaja!

Pred vsemi mi stopi pred oči drzni dr. Fridtjof Nansen. Ker se je uprav iz Kristijanije odpeljal v kraljestvo noči, mraza in smrti, ne bo odveč, ako posvetim nekaj vrstic temu pogumnemu možu.

Nansen se je rodil blizu Kristijanije leta 1861. Tudi šolal se je v tem mestu ter obiskoval na ondotnem vseučilišču predavanja o naravoslovju. Pozneje je opustil omenjeno stroko ter si izbral zemljepisje, ki mu je postalo posebno priljubljena vednostna tvarina. Prav ta je bila povod, da se je začel baviti z neznanimi kraji severnega tečaja. V preiskovanje si je izbral največji otok med otoki ledenega morja, Grönland ali Grünland, ki pomeni „zeleno zemljo“. Ne dvomimo, da ne bi bila imenovana dežela semtertje zelena, toda zaradi bilk, ki poganjajo v njenem južnem delu, še

nikakor ne zasluži takega imena. Rekli so jej zato zelena, da privabijo kaj več nasel-nikov nanjo. Večina njenega površja je snežena puščava z visokimi gorami. Oblju-dena je tuintam s prvotnimi prebivavci Es-kimo, ki se hranijo največ z mesom morskih psov. Naravne sile, večna zima in hud mraz, so provzročile, da je rod Eskimov zaostal v rasti ter je večina pritlikovcev med njimi. V te divje kraje se je podal Nansen spo-mladi 1888. V družbi treh Norvežanov in dveh Laponcev je odplul iz Kristijanije na otok Island, odkoder je šla vožnja dalje proti Grönlandu. Popotniki so se borili z velikanskimi težavami, preden so prehodili deželo od njene vzhodne do zapadne strani. Po srečno izvršeni ekspediciji so se vrnili v Kristijanijo. Vesel, da se je izšlo vse po sreči, premišljuje Nansen, na kakošen način bi dosegel vrh zemlje ob severnem tečaju. V ta namen zgradi močno ladjo, o kateri je mislil, da jej ne bodo mogle škodovati ledene plasti, ki plavajo v polarnem okrožju. Imenoval jo je „Fram“, kar se pravi v na-šem jeziku „Naprej“. Druga skrb mu je bila, da dobi zanesljivih tovarišev, ki bi upali ustrajati v težavah takega potovanja. Ponujalo se mu jih je veliko, toda izbral je le take, katere je smatral popolno spo-sobne za izvanredno službo. Dvanajst je bilo teh pogumnih mož, vsi Norvežani; Nansen, njihov načelnik, je bil trinajsti. Tudi tretja skrb, s čim naj se ladja oskrbi, se je rešila povoljno. Zoper mraz so se zavaro-vali s kolikor mogočo gorko obleko ter s tem, da so imeli na ladji dovolj kuriva in sobo, ki ni izpuščala gorkote. Zoper po-larno noč, ki traja nepretrgoma od 21. no-vembra do 20. januarja, so si omislili elek-trično luč. Tudi bolezní niso pozabili, ki bi lahko napadla tega ali onega. Ker se na dolgotrajni morski vožnji najraje pojavi skor-but (bolezen na krvi in njena posledica občno oslABLJENJE), je Nansen skrbel za primerno hrano. Zato ni vzel s seboj oso-ljenega suhega mesa, kajti tako meso je največkrat povod, da zbolé popotniki na morju. Spremljevalo je drzne brodarje tudi

nekaj izurjenih psov, ki so vozili sani po ledu in snegu.

Prišel je kresni dan leta 1893. Nepre-gledna množica ljudstva stoji na obrežju v Kristijaniji, da vidi še enkrat Nansena in njegove tovariše. Ladja „Fram“ čaka v pri-stanišču, pripravljena za odhod. Zadnji po-zdravi, zadnja voščila za srčno pot. „Fram“ se pomiče od brega, plôve proti fjordu in se izgublja v daljavi.

Družba trinajsterih je prodrla do 85. sto-pinje in 57 minute severne širjave ter se izprehajala med štiri metre debelim ledom v krajih, kjer ni ne jutra, ne poldneva, ne večera, v zamrzjenih pustinjah, kjer še morski somi, beli medvedje in polarne lesice ne morejo živeti. Brez posebne nezgode se je vrnil Nansen s svojimi tovariši na Norveško. Dežela je slovesno sprejela junake, ki so v prospeh vede zastavili svoje življenje.

Manj srečen je bil švedski nadinženir Andree, kateremu je prišlo na misel, da bi se z zrakoplovom peljal proti severnemu tečaju. Vzdignil se je leta 1897. na otokih Spitzbergen v višave, pa od te dôbe ni o njem ne duha ne sluha.

25. Slovo Norveškemu.

Daljava od Kristijanije do Stockholma iznaša 576 kilometrov. Brzovlak, s katerim smo se peljali, jo prevozi v dobrih trinaj-stih urah.

Kmalu smo došli do reke Glommen. Velika, počasi tekoča voda s široko strugo. Norvežanom izkazuje nemajhno uslugo s tem, ker jim prenaša v daljnih krajih pose-kani les notri do morja. Na njenem obrežju je mnogo žag, ki pripravljene hlode režejo v deske. Ob severni strani mesta Kongsvin-ger, nad katerim se vzdiguje trdnjava ena-kega imena, se odpre široka dolina. Kakor daleč seže oko, opaziš same gozde, v sredi med njimi pa teče Glommen navidezno čisto mirno, kakor bi se jej nikamor ne mudilo. Po tej dolini je izpelana železnica držeča v Trondhjem. Mi se je nismo držali, ampak v jugovzhodni smeri zavili proti Charlotten-bergu, kjer so nam zopet pregledovali prt-

ljago. Charlottenberg je namreč že na švedskem ozemlju.

Okolica postaja vedno bolj zarastla, semtertje se peljemo med skalnatimi soteskami in mimo manjših jezer. Na kolodvorih so nam ponujale stare ženice češnje, rdeče jagode in borovnice. Delale so dobro kupčijo, ker je bilo zelo vroče, takošno sadje se pa v vročini dobro prilega. Železniška uprava na Švedskem in Norveškem skrbi za popotnike tudi, da ne trpijo žeje. Vsak voz ima dolg hodnik, ob čigar koncu je posoda z vodo. Natočiš si je toliko, kolikor se ti poljubi. Pri nas še ne sega napredek tako daleč.

Dospeli smo v Karlstad, glavno postojanko pokrajine *Wernland*. Mesto je pozidano na severnem obrežju jezera *Venern* ter ima zaradi zveze po suhem in po vodi živahen promet. V bližini se izteka v jezero *Klar Elf*, mogočna reka, ki izvira na Norveškem. Nadaljna vožnja nas pripelje v *Kristinehamn*. Ves okraj ima prikupljivo vnanjost in je dobro oskrbljen z vodo; opaža se tudi cvetoča obrtnija. Tod okoli je več rudnikov, v katerih se izkopava železo. Zato vidiš ob desni in levi postranske železniške proge, držeče k jamam. Švedska je sploh bogata na rudninah. V tem oziru slovi najbolj staro mesto *Falun* severovzhodno od *Karlstada*, kjer se nahaja neizcrpljiva zaloga bakra. Mesto in okolica sta še sedaj, akoprav se baker ne čisti več v pečeh, ampak v vodi, čezinčez pokrita s strjenimi sajami. Četudi ne dela umazanost prijetnega vtisa na tujca, se vendar domačini ne pritožujejo zaradi tega. Pravili so mi, da ima bakreni dim to lastnost, da zabranjuje trohnobo in razširjevanje kužnih bolezni. Hiše, večinoma iz lesa, so tako trdne, kakor pred stoletji, ko so bile nove. Drugod je gospodovala kolera ali kaka druga nalezljiva bolezen, v *Falunu* pa niso vedeli nič o njej. V rudokopu so našli truplo mladeniča, katerega je pred mnogimi leti ondi zasulo. Truplo je bilo neizpremenjeno, in stara mamica je spoznala v mladeniču svojega nekdanjega zaročenca.

Žal, da se je začel delati mrak, kateremu je sledila kratka severna noč. Popotniki so se poizgubili na posameznih postajah in naredili prostor v vozovih. Čakal sem že težko, da napoči jutro, ko bo ob zaznavanju dne mogoče gledati kraje, mimo katerih nas nese parna sila. Hvala Bogu! V *Katrineholmu* smo že pozdravljali rožnato zarjo, prikazujočo se nad prostrano planjavo. Vlak drči dalje in dalje proti vzhodu ter prihiti z nami v švedsko provincijo *Södermanland*. Vožnja gre mimo nekaterih jezer. Tuintam so razdelili jezove, da se je mogla izpeljati proga čez vodo, ponekod so izklesali granitno skalovje in napravili globoke preseke, skozi katere se vije železnica. Posebno lepo je jezero *Bafven*. Razdeljeno je v več ozkih zalivov in obsenčeno s košatimi hrasti. Njegovo okolico prištevajo najdivnejšim, kar jih je na Švedskem.

Kraji, skozi katere se peljemo, so vedno bolj obljudeni, kar priča, da nismo več daleč od poglobitnega mesta Švedske. Ko pridemo do postaje *Saltskog*, se lesketa pred nami vodna ožina, po kateri se pretaka jezero *Mälaren* v *Vzhodnjo morje*. Omenjena ožina ni prirodna, ampak umetno izdelana, vezoča jezero z morjem. Vlak zdrči čez kanal, vbere severovzhodno stran ter nas nese mimo nekaterih tovarn proti *Stockholmu*. Skrijemo se v predor, ki je izkopen pod južnim mestnim oddelkom. Komaj pridemo na svetlo, že hitimo čez dolg železen most, držeč nad jezerom *Mälaren*. Prvemu mostu sledi drugi. Kamor pogledaš sama voda, ob njej pa palača pri palači. *Severne Benetke!*

26. Stockholm.

Slovak *Ivan Amos Komenski*, ki ga prištevajo najodličnejšim vzgojeslovcem sedemnajstega stoletja, piše na nekem kraju: „Človeštvo se mora navajati, da ne zajemlje svoje modrosti samo iz knjig, temveč iz opazovanja neba in zemlje.“ Ta izrek zadeva tudi popotnika. Z opazovanjem neba, t. j. z zvezdoslovjem se sicer popotnik ne bavi dosti, toda gledé zemlje je drugače. Videl je že marsi-

katèri košček, in to pot ga je pripeljalo celo v Stockholm.

Dosti je spisov, ki nam pripovedujejo o deželah, mestih in vaseh, toda ni knjige ali slike na svetu, ki bi kazala naravne prizore tako jasno, kakor mi jih predstavljajo lastne oči. Da, lep je Stockholm, izredno lep. Prištevajo ga zaradi čudovite lege prvim evropskim mestom. Izvzemši severozapadno stran ga obdaja okoli in okoli voda, na kateri se giblje vse polno čolničev in parnikov. Razpoložen je na sedmerih otokih, zvezanih med seboj z mogočnimi mostovi. Poslopja so moderna, pa brez posebnih vnanjih okrasov, kakršne opazujemo pri palačah drugih krajev. Severni del Stockholma se imenuje Norrmalm, središču pravijo Staden, južnemu oddelku Södermalm. Vseh prebivavcev šteje nad tristo tisoč.

Pred osrednjim kolodvorom so stali izvoščeki in nosači, toda niso bili prav nič vsiljivi. Po mestih srednje in južne Evrope čaka pri izhodišnih železniških postaj cela truma upravičenih in neupravičenih postreščekov, med katerimi je nekaj tako predrznih, da tujcem kar trgajo prtljago iz rok. Ako si premalo odločen, se težko otreseš teh usiljivcev. Švedski nosač je bolj mirne narave. On potrpežljivo čaka in ti ne dela nikake nadlege. Če mu izročiš kovčeg, ga vzame in nese; če mu ga ne oddaš, je tudi prav. Že iz tega spoznaš, da si na hladnem severu.

Prostoren trg se pokaže pred teboj, ko zapustiš kolodvor. Ob nasprotni strani vidiš dolgo vrsto palač, stoječih v ravni črti druga poleg druge. Ulica se zove Vasagatan. Tu dobim hôtel Belfrages, štirinadstropno hišo, ki mi je bila priporočena že v Kristijaniji. Soba se mi je odkazala v drugem nadstopju z lepim razgledom proti zapadni strani Stockholma. Notranjščina stanovanja ni bila karsibodi. Bujno poslikane stene, baržunasti naslonjači, meter visoko ogledalo, pozlačena postelj, preproge po tleh, steklena vrata, držeča na balkonu, vseskozi: sijajna moderna oprava.

Sedaj pa mestni načrt v roko in z njim na ogled!

Korakal sem poleg obzidanega nabrežja ter prišel najprej do kolosalne sohe. Na konju sedi jezdec, švedski kralj Gustav Adolf. Ob straneh spomenika so podobe generalov, ki so se vdeleževali tridesetletne vojske: Torstensson, Wrangel, Banér in Kōnigsmark.

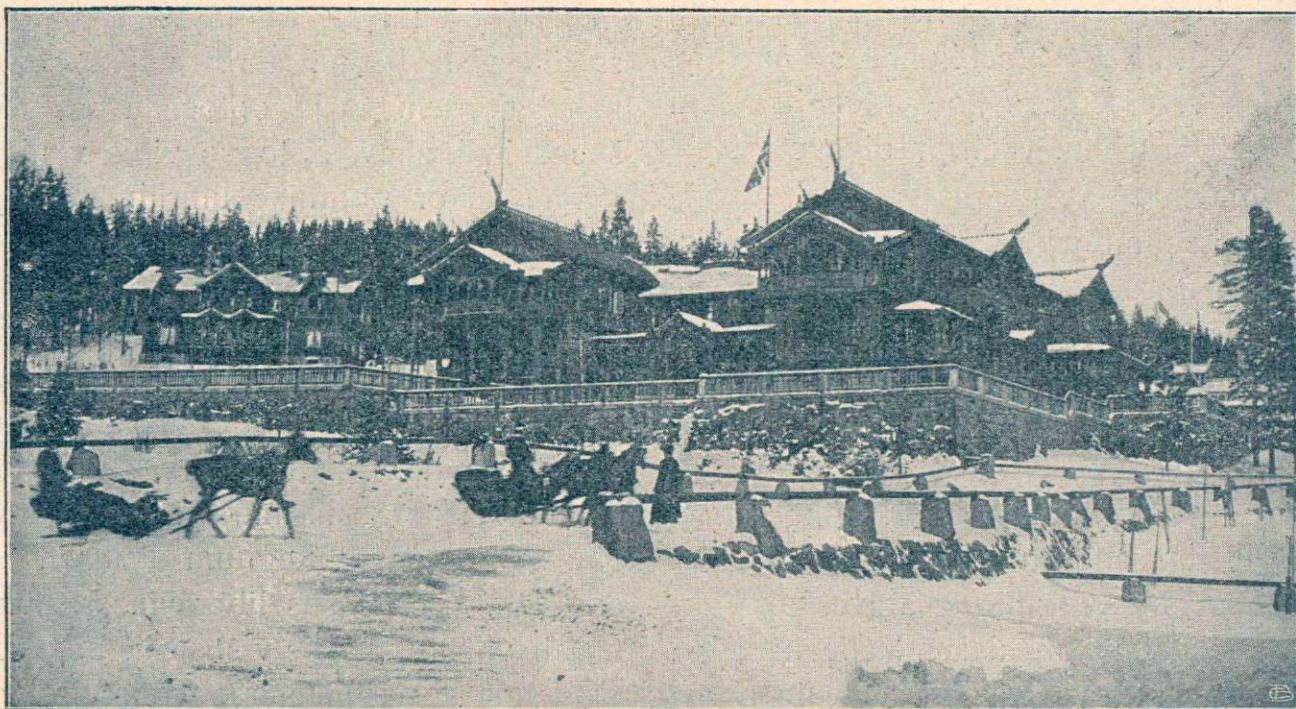
Naprej stopiva čez kameniti most, ki naju pripelje v mestno središče Staden. Oddaleč vgladava vitek stolp, s katerim je združena Riddarholmskyrka. Po našem bi jej rekli „viteška cerkev na otoku“. (Riddar = vitez, Holm = otok, Kyrka = cerkev). Nekdaj je bila last frančiškanov, vsled reformacije je prišla v luteranske roke. V gotškem slogu sezidana stavba ne služi sedaj več svojemu namenu, temveč je odločena za grobišče švedskih kraljev. Zato ne vidiš v njej drugega, kakor pomnike umrlih vladarjev in precejšnje število zastav, katere so dobili Švedi v raznih vojskah. Truplo Gustav Adolfov počiva v marmornati krsti z napisom: „Gustavus Adolphus Magnus“. Dostavljenih je še nekaj markantnih opazek, ki poročajo v kratkih potezah o njegovem življenju. Čitaš namreč: „In angustiis intravit. Pietatem amavit. Hostes prostravit. Regnum dilatavit. Svedos exaltavit. Oppressos liberavit. Moriens triumphavit“. (Prišel je v stiskah, bil pobožen, premagal sovražnike, razširil kraljestvo, povzdignil Švede, oprostil zatirane, umirajoč obhajal zmagoslavje). Čudno, da je napis sestavljen v latinskem jeziku, kajti Germani se radi ogibljejo latinščini, ker jih spominja rimskega vpliva. Slavospev, s katerim se časti Gustav Adolf v gorenjih besedah, je v švedsko-luteranskem oziru popolno zaslužen. Ne more se tajiti, da je bil kralj junak svojega časa. Poleg tega ga zgodovinarji opisujejo kot blagega in modrega vladarja. Toda čemu se je vmešaval v tuje države? Seveda je postal predrzen, ker ga je bojna sreča tako podpirala, da je imel v rimsko-nemškem cesarstvu že večjo oblast, nego sam cesar. Kdove, kako bi bil Gustav Adolf gospodaril, ako ga ne bi bila zadela sovražna krogla? Švedi so že itak priklicali grozno gorje nad nemške pokrajine. Raz-

sajali so skoro tako, kakor Turki na slovan-skem jugu. Naš narod ne bo nikoli pozabil Turčina, Nemec pa Šveda ne.

Ne daleč od viteške cerkve stoji veli-kanski kraljevi grad, nadkriljujoč vsa druga poslopja. V resnici impozantna stavba, kras in ponos Stockholmu. Ker je zgrajen na vzvišenem stalu, dobiva še bolj vzneseno podobo. Na prvi pogled bi sodil, da je kaka trdnjava, toda lepa vnanjost kaže, da je kaj drugega. Zidovje ima skoro obliko kvadrata. Dolgo je 124, široko pa 116 metrov. Mnogo stopnic pelje proti glavnemu vhodu, od koder

Kažejo tudi konja (seveda natlačenega), ki ga je kralj jahal tisti dan.

Širokemu kamenitemu mostu, ki drži iz kraljevega gradu v severni mestni del, pravi-jo Norrbro. Ko prideva na sredo mostu, opaziva, da držijo stopnice navzdol. Marsi-kdo zavije po njih, slediva še midva. Pred seboj imava lično gojen vrt, na njem ste-zice, mize, klopi in verando. Zasuli so namreč vodo, zaježili jo z močnim zidovjem in na ta način napravili zabavišče na sredi jezera. Kraj se imenuje Strömparterren. Tu je glavno shajališče gospôde; prav tako ob-

HOLMENKOLLEN.

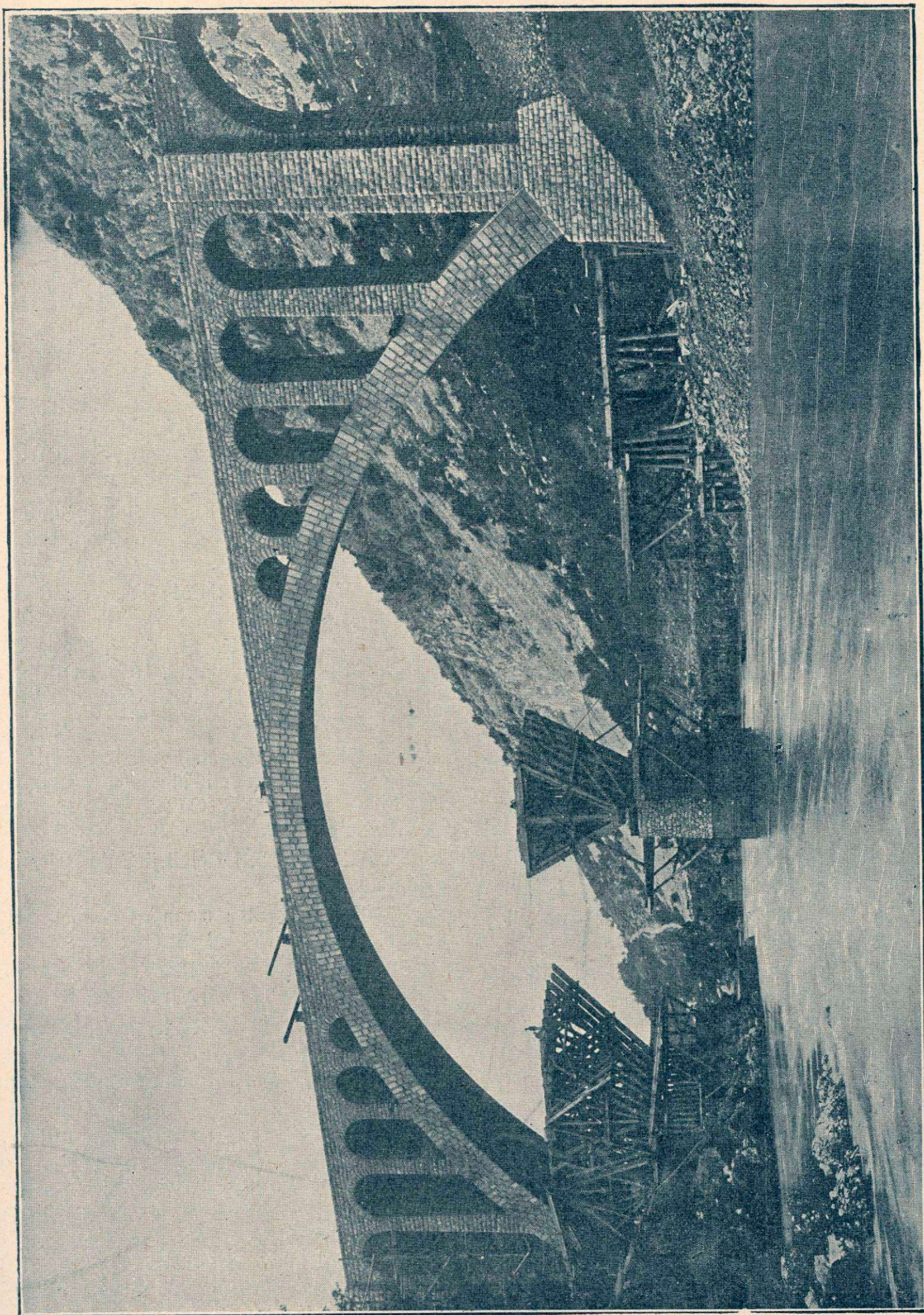
se odpira obsežen razgled na spodaj ležeče mesto. Če še povem, da je grad obdan na zapadni strani z jezerom Mälaren, na vzhodni pa z zalivom baltiškega morja, imaš nekak poj-m o njegovi divni legi. Umevno je, kako sijajna mora biti njegova notranjščina, ker je že vnanjost tako lepa. Poleg kraljevih dvoran se nahaja baje znamenit muzej, v katerem se hrani obleka, ki so jo nosili švedski kralji. Med drugim je razstavljena krvava srajca, katero je imel na sebi Gustav Adolf, ko je padel pri Lützeniu od krogle zadet raz konja.

išče ta kraj vsak tujec. Odtod prislovica: Ako iščeš prijatelja, pojdi v Strömparterren, tam ga izvestno dobiš. Jaz ga pa vendar nisem dobil.

Začela je igrati godba, in vrt se je vedno bolj polnil z gosti. Tu sta sedela dva in se živahno pomenkovala, ondi so bili trije, tam še več. Sladki „punš“, združen z veselimi melodijami, jim je ogreval srce. Sameval je le eden, spominjajoč se svoje daljne do-movine.

(DALJE.)

Z NOVE ŽELEZNICE: SOLKANSKI MOST.

RODBINSKI PRIIMKI IZ RASTLINSKIH IMEN.

(DALJE.)

15. BORČIČ, Prim., BOROVNJAK, Og., BORIČ, N., BORIŠEK, D., PODBORŠEK, G., BOROVINŠEK, Štaj., BOREC, G., BORNIK, Kor., BORIN, Št., BOROVNIK, Št., Kor., BOROVICH, Št., BORKO, Št. : bor, Föhre.

16. BOROVNIČAR, Pr. : borovnica.

17. BRENK, Št., BRENKOVIČ, Št., BRENČIČ, Št., BRENKO, Št. : brenk, 1) neka trta, 2) sorbus aria.

18. BRESKVAR, D. : breskev.

19. BREZAR, G., BREZIČ, N., BREZIC, N., BREZEC, G., N. (že l. 1792. „Bresez“ v Senožečah), BREZNIK, G., Št., Kor., BREZOVEC, Pr., BREZOVŠEK, Št., BREZOVŠČIK in BREZAVŠČEK, Pr., BREZOVNIK, Št., BREZOVAR, G., BREZNIKAR, D., Št., Kor., PODBREZNIK, ZABREZNIK, Št. — : breza.

20. BRINAR, Št., BRINOVŠEK, Št., BRINJŠEK, BRINŠEK, D, G., BRINOVEC, N., Št., BRINEK, Dol., BRINJEVEC, Štaj., — : brina = 1) iuniperus, 2) smreka.

21. BUČAR, D., Št., ponemč. WUTSCHER, Ljublj., BUČOVNIK, Kor., BUČAN, G., BUČEVEC, D., BUČNIK, Št. : buča.

22. BUKOVEC, BUKOVC, BUKOVIC, ponemč. BUKOWITZ, G., D., Pr. (v Poljanah na Gor. že okoli l. 1560.), BUKOVNIK, Št., G., BUKŠEK in BUKOŠEK, Štaj., BUKŠIČ, Dol., BUKVIČ, Ljublj., BUKOVIČ, Št., BUKOVŠEK, D. — : bukev.

23. BUŠPAR, Kor. = pušpan ali zelenika, buxus sempervirens.

24. CEROVŠEK, G., CERJAK, N., Št. : cer, quercus cerris. CERAR, G, CIRAR, Št., menda nima nič sorodnega s cerom, marveč je = turdus viscivorus, Misteldrossel.

25. CVETEK, G., CVETKO, N., Št., CVETKOVIČ, Og., B. Kr. (že okrog leta 1700. v Vinici), CVETNIČ, N., Pr., CVETAŠ, B. Kr. (v Vinici leta 1727.), CVITNIK, Kor., CVET, N. — : cvet.

26. ČEBUL, -ULJ, Gor., Kor., ponemčen TSCHEBULL, Št., ČEBULAR, Št., Kor., ŽBU-ELC, Pr., poital. SBUELZ — : čebula.

27. ČESEN, ČESENJ, N., ČESNIK, Notr., Pr. — : česen.

28. ČEŠAREK, D., ŠEŠARK, Lj., ponemč. SCHESCHARG — : češarek.

29. ČIMŽAR, G., ČREMOŠNIK, -OŽNIK, Št. — : čimž, čremsa, čremha, čremoš, prunus padus. Morda spada semkaj tudi ČEMAŽAR, G., Pr.

30. ČEŠNOVAR, Notr., ČEŠNIK, Ljublj. ČREŠNIK, Kor., Št., ČREŠNAR. Št. — : č(r)ešnja.

31. DETELJA, DETELA, DETTELLA, DETELLA, G., D. (v Rudolfovem že leta 1515.), DETELIČ, Št. — : detelja.

32. DOBERŠEK, Št., DOBNIK, Št., DOBNIKAR, G., DOBOVŠEK, G. (že l. 1752. na G.) — : dob = hrast, dialekt. dober.

33. DERMOTA, DRMOTA, G. : dremota = galium verum.

34. DERNOVŠEK, Št. (že l. 1660. DERNOVSCHEK v Kamniku, l. 1691., DERNOSHNIK v Ljubljani), DRNOVŠČEK, -IK, Pr., G. — iz „drn“, mogoče pa tudi iz „dren“.

35. DRENIK, D., N. (že l. 1515. DRENIG Juri v Rudolfovem at Novem mestu), tudi DRENEK, N., DERNIKOVIČ, Št. — iz „dren“ = cornus mascula.

36. DRNULEC, DRNULJEC, D. : drenulja, drnulja.

37. ERMAN, Št. : rman = achillea millefolium. Tudi HERMAN, Št.

38. ERŽEN, RŽEN, REŽEN, G., Kor., ERŽENEC, G. (l. 1560), rž, prid. ržen.

39. FIGAR, N., FIGELJ, Pr. — iz „figa“.

40. FORMENTIN, Pr. (že l. 1556.), FORMANTIN, Lj. — iz formenta (laškega izvira) = turščica.

41. FIOLIČ, Št. — iz fijolca = vijolica.

42. GABER, Št., GABREJNA, N., GABERC, Št., GABRON, N., Št., GABRŠČEK, -BERŠČEK, -BERŠEK, -BRŠEK, Pr., N., G., Št., GABROVŠEK, N., GABRIČ, G., Št., GABROVEC, -IC, Pr, Št., GABRUČ (menda iz Gabrovič), Kor., GABRIJAN, Št., GABERŠNIK, Št., GABERŠAK, Št., GABERČAN, D, — vse iz „gaber“ = carpinus betulus.

43. GAČNIK, D. = cepetec platanthera.

44. GAVES, GAVEZ, GOVES, Št. : gavez, *symphytum officinale*.

45. GERM, GRM, D., Št., GERMIČ, Kor., Št., GRMEK, N., D., Pr. GRMOVŠEK, D. iz „grm“.

46. GLAD, D. : glad, neka vrsta kiselice, *rumex*.

47. GLAVIČ, D., G., Pr. : glavič, *centaurea montana*.

48. GLOGOVŠEK, Št. iz „glog“.

49. GLIVAR, D. iz „gliva“.

50. GOBAR, Og, iz „goba“.

51. GRAH, Št., GRAHAR, Št., GRAHOVNIK, Št., GRAHONJA, Pr., GRAHEK, G., D. (že okoli l. 1700. v Semiču), GRAŠEK, N., GRAHELJ, Pr., GRAŠIČ, N., G., Štaj. — iz „grah“.

52. GRAHOR, Št., GRAHORNIK, HERNIK, Št. iz „grahor“.

53. GROZDNIK, Št., GROZNIK, D. (na D. že l. 1644.), GROZDE, D., iz „grozd“.

54. GRUŠKOVNJAK, Št., GRUŠOVNIK, ONIK, Št., HRUŠKAR, D., HRUŠOVAR, Hrv., — iz „gruška“, „hruška“ (pridevn. hrušev, na Štaj. grušov).

55. GREBENEC, GREBENC, D., N., Kor. : *ranunculus arvensis*, njivska zlatica.

56. HABAT, D., Pr., HEBAT, D., Prim., HEBAT, Pr, HUBAD, G. = *sambucus ebulus*.

57. HMELJAK, Prim., tudi HMELAK, : iz „hmelj“.

58. HOJA, Kor, HOJAK, Pr., HOJKAR, N., HOJNIK, Št., Kor., PODHOJNIK, Štaj., ZAHOJNIK, Št. : hoja, hojka, *abies pectinata*, nem. Weisstanne.

59. HRVATIČ, HORVATIČ, HERVATIČ, Št., Pr. = *ononis spinosa*, gladež, Hauhechel.

60. HRAST, Pr., HRASTAR, Lj., HRASTNIK, Št. iz „hrast“.

61. HRAŠOVEC, Štaj. : hraščevac, *salvia pratensis*, babkovina.

62. HREN, N., Št., HRENOVEC, Prim., HRENKO, Št. : hren, *armoracia rusticana*.

63. HRUSTELJ, Štaj. = 1) *melampyrum*, 2) neka trta.

64. HUDALES, Št. = *viburnum lantana*.

65. HUDOBIVNIK, ponemč. HUDABIUNIGG, G., Št. = *datura stramonium*, kristavec.

66. IBOVNIK, Kor., IVOVNIK, Kor., IVNIK, Št., IVAČIČ, Št., IVŠEK, D. — iz „iva“, „iba“ = *salix caprea*.

67. IZOP, Kor., IŽEP, Kor. : izop, izof = *hyssopus*, Ysop.

68. JABLANŠČEK, Pr. iz „jablan“.

69. JAGOVČ, Kor. : jaglec (koroška izreka: jagouc, jaguc), JEGLIČ, N., Gor., Štaj. : jeglič, jaglec = *primula*, Schlüsselblume, trobentica.

70. JAGODNIK, Pr., JAGONAK, Ljublj., JAGODIČ, Št., JAGODEC, -IC, G., Pr. (že l. 1648. na G.) : jagoda.

71. JANEŽ, Dol., N., Pr., Štaj., Kor.) ali janež, *pimpinella anisum*, ali pa ime Janez, Janž (Ioannes).

72. JAVORNIK, -ERNIK, G., Št. (= rume-njak, neka vinska trta), PODJAVORŠEK, Št., JAVORSKI, G., JAVORŠEK, D., G., JAVOR, G. : javor.

73. JASENC, G., JESEN, D., JESENŠEK, D., JESENOVEC, N., JESENIČNIK, Št. : jesen, jesenika, jasen, *fraxinus excelsior*.

74. JESENJAK, Št., JESENEK, JESENIK, Št. : jesenják, jesének, Diptam, *dictamnus albus*.

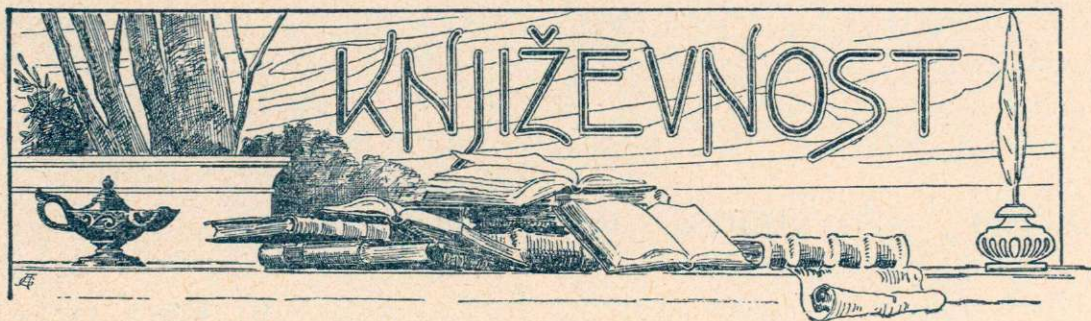
75. JELOVŠEK, N., Št. (že okrog l. 1700. na Kranjskem, JELOUSHEK), JELNIKAR, pokvarjeno JEUNIKER, D., JELOVČAN, G., JELO(V)ČNIK, Ljublj., JELČIČ, Št., JELUŠIČ, Pr., JEVŠEK, Št., JEVŠČEK, Pr., JEVNIŠEK, Št., JEVČ, Ljublj. — iz „jela“, „jelka“.

76. JELŠNIK, Št., JELŠEVAR, G., JELŠOVAR, Št., JELŠENJAK, JEVŠENAK, Št., JEVŠINEK, Št., JEVŠNIK, Kor., JEVŠOVAR, D., JEVŠNIKAR, Kor., JEVŠOVEC, G., JOŠOVEC, JOŠOVČ, Štaj., JAUŠNIK, Štaj., JAUŠOVEC, JAVŠOVEC, Št., OVŠAN, Kor. — iz „jelša“ ali „olša“.

77. JOŽEP, Št., OŽEP, Kor. : ožep, ožepec = *saturela montana* (slov. ime je pretvorjeno iz Ysop, izop).

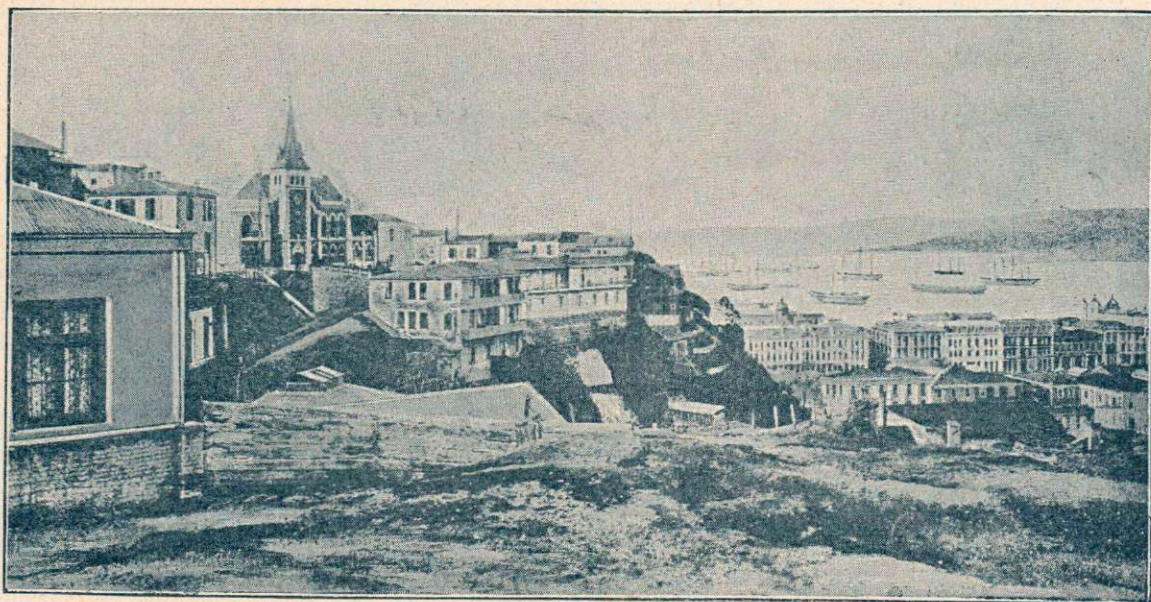
78. KERHLANKO, Št. : morda krljanka, nek n. jabolko? (DALJE).

Gori! Pomagajte! ali alkohol in nikotin. Zapeljanim in dobromislečim v premislek: F. Š. Tako je naslov 70 strani obsegajoči knjižici, ki jo je spisal navdušen in mladino ljubeč goriški duhovnik. Ni velika ravno po obsegu, a je obširna po vsebini. Boj napoveduje alkoholu, posebno žganju, popisuje grozne in strašne posledice žganjepitja, obrača se do vseh, zlasti do vzgojiteljev otrok, vnemajoč jih, da delajo z vsemi močmi na to, da se ustavi in zabrani uživanje vsakega alkohola

skozi dve leti vsak teden kako propoved in te je sedaj zbral v celotno knjigo. Gospod pisatelj nam obljublja še en zvezek svojih „propovedi“. Ti govori so originalni, čisto individualni po duhu, ki jih preveva, in po jeziku, v katerem so pisani. Gospod pisatelj sam pravi v uvodu o svojem jeziku: „Jezik sem dvigniti želel v teh govorih na stalo, vgajajoče vzvišenemu namenu.“ Seveda niso namenjeni za ljudstvo. Znana nam je že skrb in marljivost gospoda monsignora, s katero premišluje in popravlja

VALPARAISO.

pri otrocih. Knjižica ima tudi to posebnost — česar še nismo opazili pri pisateljih abstinencijskih knjig — češ, zakaj naj bi se tudi ne vzdržali nikotina, ki je tudi — strup. Knjižico prav toplo priporočamo vsem — zlasti izobraževalnim društvom v nabavo. Dobiva se v „Narodni tiskarni“ v Gorici.

F. S. Pav—v.

Propovedi. I. Tomo Zupan. Ljubljana 1905. Zalagatelj Tomo Zupan, tiskal Dragotin Hribar. Str. 383. — V svojem cerkvenem časopisu „Danici“ je msg. Tomo Zupan objavljaj

svoje stavke. In v tej knjigi se je še posebno potrudil.

M. R—č.

Die Farne Krains. Von Professor A. Pavlin. Jahresbericht des k. k. I. Staatsgymnasiums zu Laibach 1906. — Prof. Pavlin je posvetil svojo pozornost v tej razpravi raznim vrstam praprota, ker so se učenjaki, ki so dosedaj preiskovali kranjsko floro, premalo brigali za to vrsto našega rastlinstva. Ta strogo strokovna razprava gospoda profesorja bo zelo prav prišla učencem višjih razredov, ki se živeje zanimajo za lepo naravoslovno vedo,

zlasti ker je kljub svojemu strogo znanstvenemu značaju pristopna in umljiva tudi strokovno manj izobraženemu bravcu. Želeli bi, da razprava profesorja-strokovnjaka dvigne med dijaštvom zmisel in veselje za prevažne naravoslovske študije, ki ga mu je ubila sedanja napačna in času neprimerna šolska metoda. — Razprava je po svoji znanstveni vsebini dragocen donesek k slovenskemu domoznanstvu.

Čas bi bil tudi misliti na to, da dobi I. drž. gimnazija, ki je po narodnosti svojega dijaštva pretežno slovenska, tudi slovenska šolska izvestja. Poznamo težkoče, a te bi se dale premagati; imeti je treba le malo vztrajnosti in veselja za to. *P—r.*

Živinoreja in mlekarstvo. Navodilo za družnikom slovenskih mlekarn. Spisal Anton Pevc, mlekarški izvedenec. Samozaložba. Tisk Drag. Hribarja v Ljubljani. Str. 30. — Mreža večjih in manjših mlekaren se je spletla preko cele naše dežele in se spleta še vedno od dne do dne. Zato je bilo pametno, da je gospod mlekarški izvedenec napisal priročno knjigo za slovenske mlekarje in mlekarice, ki obsega nakratko večinoma vse, kar mora vedeti človek, če hoče umno in vestno izvrševati dolžnosti dobrega mlekarja. Take knjige nam je dosedaj manjkalo. Z ozirom na velikanski pomen, ki ga ima živinoreja za našo deželo in ki bo v kratkih letih postal še večji, je tudi ta knjiga važna za našo gospodarsko kulturo. Mlekarske zadruge naj bi si jo oskrbele in se pobrigale za to, da jo dobe tudi vsi njihovi člani. Izborne slike dobro pojasnjujejo tekst, ki je sicer za preprostega človeka nekoliko težko razumljiv. — Želeli bi le, da bi se gospod pisatelj bolj oziral na lepoto in pravilnost jezika. V knjigo je zašlo precej okornih germanizmov, ki bi jih še prav posebno ne smelo biti v knjigah, namenjenih preprostemu ljudstvu. *L. J.*

Ljetopis Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti za godinu 1905. 20 zvezak. Zagreb 1906. — Po poročilu o raznih sejah in računih za leto 1905 sledi več nekrologov. Med umrlimi člani Jugoslavenske Akademije sta tudi dva Slovenca: Dr. Gregorju Kreku je napisal kratek nekrolog dr. A. Musić, sliko življenja in delovanja dr. Šimna Šubica pa je podal v skromnem okvirju dr. A. Mohorović.

M. G.

Nacrt života i djela biskupa J. J. Strossmayera i izabrani njegovi spisi: govori, rasprave i okružnice. — Napisao i sabrao

Tade Smičiklas. Izdala „Jugoslavenska Akademija znanosti i umjetnosti“. Zagreb 1905. Str. 443. — Jugoslavenska akademija se je hotela pokazati hvaležno svojemu velikemu ustanovitelju ter je pripravila tukaj gradivo za njegov življenjepis. Marljivi in nam Slovencem že jako dobro znani Tade Smičiklas je razdelil svojo knjigo v dva dela: Načrt življenjepisa in biskupovi spisi. To še ni popoln življenjepis. Mnogo je še temnega in nejasnega (biskup je dovolil, da se uporabi vsa korespondenca, ki jo je podaril akademiji, šele leta 1915.), vrhutega je pa knjiga nastala tudi v kratkem času kmalu po smrti jugoslovanskega vladike. Vendar je delo dobro in točno. Iz teh redkov proseva veliki Strossmayerjev duh, njegova sinovska vnema za cerkev in narod. Tudi za nas je knjiga zanimiva ne le zato, ker nam je bil največji sin hrvaškega naroda vedno očetovsko naklonjen, ampak tudi zato, ker se je ob priliki njegove smrti širilo v naši javnosti veliko neresničnih poročil o njem. Zlasti se je neprestano pretresavalo njegovo razmerje do vatikanskega koncila in časopisi so pridno falzificirali. Tudi Smičiklasovi podatki niso vedno popolnoma zanesljivi, a njemu na čast moramo priznati, da je izkušal biti objektivni. Stenografični zapisniki vatikanskega cerkvenega zbora še niso zgodovinarjem na razpolago, zato se je pisatelj naše knjige posluževal zlasti jezuita Granderatha in zgodovinarja Friedricha. A tudi iz teh podatkov se razvidi, da je bil naš vladika vedno vdan sin katoliške cerkve. Saj je rekel sam, da „protestira že naprej proti vsakemu falzificiranju, kot da bi se hotel dotekniti pravic rimske stolice.“ (Stran 105.) In sam je zaklical z besedami velikega Bossueta: „Jezik naj mi usahne, jezik naj se mi osuši v ustih, če bi kdaj kaj izrekel s hudobnim namenom, kar bi moglo škodovati pravicam svete stolice, roke naj se mi osuše, če sem kdaj na to samo pomislil.“ (Stran 107.) To so njegove besede in on stoji sedaj pred nami čist in velik. In če bi bilo vse res, kar pripovedujejo njegovi nasprotniki, bi vedeli, da je storil vse v plemeniti vnemi in v blagi ljubezni in skrbi za vero svojih očetov. — Drugi večji del knjige obsegajo njegovi spisi, pre-tiskani večinoma iz „Glasnika biskupije djakovsko-srijemske.“ Tu se še jasneje kažejo sveti cilji, ki jih je imel naš oče in vladika vedno pred očmi, tu človek sluti, da so vse njegove misli kakor neka priprava za bodoči veliki čas Jugoslovancov. On še ni zidal, on je le pripravljaval material, da pridejo potomci in sezidajo. Zbral je ogromen material in nebesa naj bi nam le poskrbela zato, da bi pravi čas

našel tudi svojih delavcev, ki bi znali delati v duhu svojega velikega očeta Strossmayerja. — Knjigo krasi tudi lepa slika našega vladike iz leta 1866. ter tri slike njegove krasne stolne cerkve v Djakovu. *Fr. T. T.*

Rad Jugoslavenske Akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga 164. Zagreb 1906. Str. 266. — Prvo razpravo te knjige „Život i djela Fra Mate Fertića iz Krka, konventualnog franjevca (1583 — 1669) je napisal Fr. Joso Milošević K. F. Pisatelj je jako skrbno obdelal svojo tvarino in najnatančneje poiskal vse potrebne podatke za življenjepis slavnega krškega učenjaka, ki je bil dosedaj hrvaški znanosti popolnoma neznan. Lep je ta življenjepis in jako zanimiv. Vodi v šestnajsto in sedemnajsto stoletje, v čas skladnosti in harmonije, ter v vek Aristotela, Bonaventura in Scota. Fra Mate Ferkić je bil profesor na padovanskem vseučilišču ter je predaval Scotovo filozofijo. Vžival je svetovno slavo in njegova dela bi še danes, ko je zlasti empirična veda skoro neverjetno napredovala, ne bila brez vsakega pomena. Dobra misel je bila pokazati učenemu svetu odličnega hrvaškega zastopnika skolastične filozofije na vseučiliški stolici. — „Razvitak vlasnosti“ od dr. Ivana Strohala je dokončan samo v svojem prvem delu. Razprava je dolga (37 — 156) in silno zanimiva. Nabranih je toliko podatkov, in literatura, ki je služila gospodu pisatelju, je tako ogromna, da zasluži vse naše priznanje. Z nekaterimi nazeri g. Strohala se ne strinjamo, in ko bo razprava dovršena, bo treba obširneje izpregovoriti o njej. — „O Kunićevu i Zamanjinu latinskom prijevodu Teokritovih pjesama.“ To je tretja razprava, napisal jo je dr. Gjuro Körbler. Pri nas še nimamo nobene take in je zdaj še tudi nemogoča, ker more nastati le v narodu, ki ima svoje vseučilišče ali vsaj svojo znanstveno akademijo, ki je podlaga za krepak znanstveni razvoj. Ni, da bi govorili obširneje o njej, ker ne spada v okvir našega lista. A veseli smo je, ker kaže, da imajo bratje Hrvati smisla za drobno književno delo. *M. Š.*

Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena. — Na svijet izdaje Jugo-slavenska Akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XI., svezak 1. Urednik Dr. D. Zoranić. Zagreb 1906. Str. 160. Prvi del „Zbornika“ obsega razprava Jelice Belović-Bernadzikowske „Vezilačka umjetnost u Hrvata i Srba“. Pisateljica je teoretično dobro izobrazena v svoji stroki ter pozna tudi vso tozadevno literaturo. Priznati ji moramo, da se je pečala skrbno in vestno z narodno umetnostjo in da je znala

izvrstno proučevati in razumevati narodnega duha v umetnosti. In res je ta živi, vedno delavni estetični čut narodov neka zagonetka. Brez vseh tehničnih pripomočkov, brez šole in izobrazbe zna preprosto dekle vliči v svoje ročne izdelke to čudovito harmonijo pestrih barv. Zdi se nam zelo prav, da je podala akademija na koncu knjige toliko barvanih vzorcev te narodne umetnosti, posebno pa je bila srečna misel, da je gospodična pisateljica izkušala spraviti v sklad narodno vezilno umetnost in narodno poezijo. To je lep primer, kako je estetični narodni čut v vseh panogah umetniškega ustvarjanja enako lep in enako krepak. Drugi del obsega veliko več strani (52 — 160) in obdeluje „narodni život“. Tu so zastopani pisatelji Jovičević Andrija (Svagdašnji običaji), Božičević Juraj (Narodni život u Šušnjevu selu i Čakovcu), Filakovac Ivan (Ženidba), Ardalić Vladimir (Vuk), Žulić Mijo (Podrugačice o Borovičanima), Sojnović Ivo (Čarojice), Bilan Mijo (Pčele), Bertulin Andrija (Božić). Tako je popisano narodovo življenje po vseh krajih kraljevine, od Slavonije do Dalmacije. Pisano je to življenje in zanimivo, kakor so pisani in zanimivi najrazličnejši dialekti, v katerih so opisani narodni običaji. Narodne pripovedke, uvrščene med ostale popise, delajo knjigo zanimivo tudi za neučenjaškega bralca, dasi ni njemu namenjena. Zato bi želeli, da bi bili v „Zborniku“ zastopani tudi Slovenci ker se za proučevanje narodnih šeg in običajev — te pristne ljudske poezije — pri nas premalo ali prav nič ne stori. *Fr. S. L.*

Matica Hrvatska. — Napisao dr. Ante Radić. Pretiskano iz „Hrv. Misli“. — Zagreb 1906. Omenili smo že v „Dom in Svetu“ težko krizo, ki jo je morala preživeti „Matica Hrvatska“. Mlada generacija je postajala z njo nezadovoljna, hotela je vsiliti v „Matico“ svoje osebe in svoje misli, a ker to ni šlo, se je začel žestok boj. Dr. Ante Radić popisuje v omenjeni drobnici knjižici to krizo in stoji kot tajnik „Matice“ na njeni strani. Brani jo proti napadom „mladih svobodnjakov“ ter dokazuje, da je njihov boj proti najstarejšemu književnemu zavodu krivičen. Glavna zahteva nove generacije je „popolna svoboda pri umetniškem stvarjanju“ — znano geslo vse sedanje epigonske moderne. Radić se mu upira, in to je umevno. On hoče biti priden tajnik „Matice Hrvatske“ in kot tak ne more podpirati struje, ki jo podira, dasi ne obsoja načela modernistov. Radić je previden in zelo pameten oportunist. Lepo pripoveduje književni secesiji, da je absolutna svoboda v takem književnem zavodu, kot je „Matica“, nemogoča, ker vsa-

kega književnika vežejo pravila dotičnega društva, za katero piše, in ker ni društva brez pravil. In to je res, zato se morajo „mladi“ pokoriti vsaj društvenim predpisom — in svobode ni! — Sicer se pa „mladi“ kljub društvenim pravilom ne morejo pritoževati. Radić jim dokazuje, da „Matica“ nikoli ni zavrгла nobene „svobodne“ knjige, da vse sprejme in da je tudi že izdala mnogo knjig, ki so dosti „svobodne“ — kar tudi mi vemo.

Na ta način je Radić storil svojo dolžnost kot tajnik „Matice“, dokazal je mladim njihovo krivico in vendar se jim ni preveč zameril. Saj sam pravi: „Mladi dakle i svobode željni pisci hrvatski imadu posve pravo, kad traže bilo i neograničenu slobodu“ (str. 12.) — in zato nam gre. Priznati ali ne priznati „l' art pour l' art“. Tako je izmolil Radić „credo“ mladih svobodnjakov in se še čuti dolžnega braniti „Matico“ z dokazi, ki jim sam ne verjame, če jih utegne le nekoliko premisliti. Zato, ker so v Matici, naj bi se morali književniki držati njenih pravil? Zakaj pa „Matica“ ne postavi enega pravila za umetnike, pravilo, da so popolnoma prosti pri svojem ustvarjanju? Zdi se nam, da dr. Radić ni dosleden. — Tu ni mesta, da bi govorili o svojem mnenju glede popolne umetniške svobode. Najstrastnejši zagovarjanci tega gesla so ga sami zavrgli v svojih delih. A če je dr. Radiću veliko na tem, da se še bolj razbije in deorganizira vse književno življenje hrvaško, naj zagovarja geslo mladih. Zgodovina ga bo zavrгла, kot je zavrгла liberalno geslo svobode v gospodarskih vprašanjih. Sadovi tega načela se kažejo že v vseh književnostih in zlasti pri Hrvatih, a še jasneje se bodo pokazali, ko zavlada v širših krogih. Mi smo s tem zadovoljni. Pokazala se bo tem jasneje živa potreba krščanske renesanse v književnosti in ljudem, ki se ne brigajo sedaj za to, da bi vzgojili naraščaj za kršč. književnost, se bodo odprle oči.

I.

Die Revolution in Russland. Statistische u. sozialpolitische Studien von Rudolf Vrba. I. u. II. Prag 1906. Str. 532 + 611. Cena 20 K. To delo je aktualno, ker ravnokar revolucija besni v Rusiji in pogostoma pokajo bombe v tej temni, probujajoči se državi. Pričujoča knjiga razlaga obširno vzroke in povode tega razburjenja širokih ljudskih mas. Pisana je pravično, ker je pisatelj prijazen krščanstvu in slovanstvu. Kakor je že nekdanj naš rojak Podgornik spoznal, da so ruska vseučilišča s svojo umstveno zmedo tisti izvor, iz katerega se razliva strup po vseh žilah ruskega javnega življenja, tako pravi tudi naš pisatelj. On go-

vori: „Der leider zu früh verstorbene Slovene Podgornik hat in seinem Blatt, das er in Wien herausgab, im „Slavischen Echo“, folgenden Bericht aus Russland in April 1904 veröffentlicht: Schlecht und dumm ist eine große Zahl der russ. Studenten . . . Russland, russischer Patriotismus zum Teufel, Nationalität, slavischer Patriotismus zum Teufel, den Teufel selber zum Teufel, denn Religion haben sie auch keine — alles das wird ersetzt mit Anarchismus, Kosmopolitismus, Nihilismus und Judenschleckerei . . .“ (I. 113.) To je ruska revolucionarna akademična mladina, to ruska inteligenca. Že od mladih let zastrupljena, nesposobna za kako pozitivno delo, zna le podirati in zabavljati.

In ljudstvo? Vsa ruska zgodovina, v kolikor so smeli birokrati odločevati v njej, se je pregrešila nad njim. Po svoji naravi je dobro, a država, ki ima monopol za žganje, ga je upijanila z alkoholom. Strašno divja alkoholna kuga v velikem carstvu in njej bo podleglo vse: narodova fizična moč, njegova energija, njegova religioznost, ves narod. In nad tem se raduje vse judovstvo. Pisatelj zgoraj navedene knjige dolži žide kot vzrok vseh teh nesreč in homatij v Rusiji, ker judje dobro vedo, da je v kalni vodi lahko ribariti. S svojim vplivnim časopisjem lažejo po vsem svetu o Rusiji in s svojim denarjem dvigajo revolucijo. Oni so provzročili vse to revolucionarno gibanje, ker jih neizmerno boli izjemni položaj, ki ga imajo v Rusiji. Ravno zato, ker iz dna duše sovražijo in zaničujejo vse Slované in zlasti Ruse, bi se hoteli polastiti njihove bogate dežele. Značilno je za judovsko časopisje, da vedno straši s „slavische Gefahr“ in vendar ne zna drugače govoriti o Slovanih, nego s prezirom. Tako citira g. Vrba „Hamburger Nachrichten“, ki so pisale o Slovincih dne 20. marca 1906: „Prijetno je poslušati, kako Slovenci na Kranjskem z vedno nujnejšo in silnejšo zahtevo kličejo po lastnem vseučilišču, kako vedno naznanjajo, da so dani že vsi pogoji, da se osnuje slovenska visoka šola — medtem ko niso niti tako daleč, da bi preskrbeli svoje slovenske srednje šole s slovenskimi učnimi knjigami in so tako prisiljeni poučevati v višjih razredih le v nemškem jeziku. Fabrikacija slovenskih učnih knjig je naravnost ena izmed najnujnejših skrbi slovenskih „učenjakov“, ki se ukvarjajo s tem že desetletja, a ki gotovo niso zmožni doseči te svoje visoke naloge, ker so celo nižje razrede svojih šol preskrbeli s popolnoma nerabnimi učnimi knjigami. Gotovo, bolj drastične ilustracije slovenske kulture si skoro ni mogoče

misliti, kot je to dejstvo, ki se je zadnjič pri nekem shodu slovenskih srednješolskih profesorjev omenilo in obžalovalo. Toda nihče naj ne misli radi tega, da bo utihnil klic po vseučilišču v Ljubljani in da se ta klic ne bo

obilno podatkov iz raznih judovskih listov, da dokaže svojo trditev. Sploh se opaža ta hiba na knjigi: Preobširna je, ker je pisatelj pobral vse, kar je količkaj v zvezi z Rusijo, ni izbiral, ni tvarine predelal, ampak kar podaja

ODKRITJE VILHARJEVEGA SPOMENIKA V POSTOJNI.

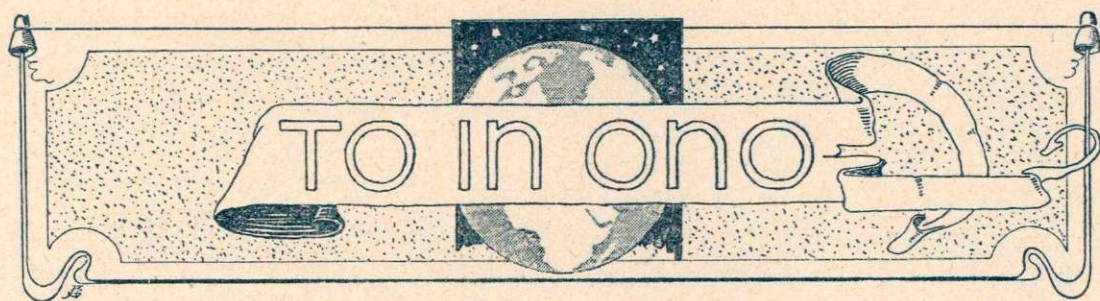
prej ali slej uresničil. Slovanska potreba kulture je potreba moči, s tem je vse povedano". (II. 386. 387.)

To je judovsko sovraštvo in Vrba ga je natančno, celo prenatanko opisal. Zbral je

dolge izrezke iz časopisov v sirovih kosih, kar silno moti pregled. V njej so zbrani šele viri in podatki, na podlagi katerih bi poznejši zgodovinar pisal kritično zgodovino ruske revolucije.

L. B - c

NAŠE SLIKE.

Od otvoritve bohinjske železnice prinašamo danes (stran 513.) prizor, ko na jeseniški postaji deželni glavar kranjski Oton pl. Detela pozdravlja nadvojvoda Franca Ferdinanda, ki je ravno stopil iz dvornega vlaka na kranjska slovenska tla.

VILHARJEV SPOMENIK V POSTOJNI.

Zadaj stojita nadškof goriški dr. Fr. Sedej in ljubljanski dr. A. B. Jeglič. Čisto na desni stoji železniški minister dr. pl. Derschatta. Solkanski most (str. 561) je zdaj največji most na svetu z enim obokom.

Bojarska svatba (stran 521.) je pestra slika iz staroruskega plemenskega življenja. Slikar se je zlasti potrudil, da je pokazal staroruske plemiške noše.

Iz admontske knjižnice podajamo več zanimivih slik. Knjižnica admontskega samostana na Štajerskem je veleznamenita. Samostan je ustanovil solnograški nadškof grof Helfenstein l. 1074 in ga bogato obdaril. Med darovi je bilo tudi več starih knjig; te so začetek velike knjižnice, ki se je tekom stoletij vedno izpopolnjevala. Pogled v knjižnično dvorano je impozanten. Dvorana je dolga 70 m in široka 13 m. Krasne slike, umetni marmornati podso le okrasek k največjemu zakladu — k velikanski zbirki knjig, ki so jih redovniki tu zbrali v službi znanosti. Naše slike nam kažejo štiri plastične ornamente iz dvorane, ki predstavljajo štiri poslednje stvari izdelane od kiparja Stammela. Konceptija je originalna, nekoliko bizarna, ki se poda vrlo dobro kot okrasek med knjižne omare. Oglejmo si jih nekoliko! — 1. Smrt (stran 549.). Umetnik si misli človeka kot romarja v tuji deželi; palica, školjka in klobuk kažeta, da je popotnik v tuji deželi. Na obrazu se mu vidi bojazljivo presenečenje in z roko nekaj odvrta. Nad njim plôve smrt, okostnjak s perutmi, peščeno uro in pšico. Glavina koža mu visi čez leve prsi in iz trebuha mu vrè drob. Pod romarjem sta dva genija: Eden drži prelomljeno svečo in polževo hišico, ki kažeta, kako lahko ugasne luč človeškega življenja in kako slabotna je hišica človeškega telesa; drugi pa se igra kakor otrok s slamico in z mehurčkom iz milja, ki kaže, kako minljive so radosti tega sveta, ki izginejo kakor zračni mehurček. — 2. Sodba (str. 532). Omahljivi mladenič kaže v

vsej postavi, kako negotova je pričakovana sodba njemu, ki stoji tu na razpotju med nebesi in zemljo, med izveličanjem in pogubo. Dobri in slabi princip se borita, čigava bo duša; zato je mladeniču pod nogami zli duh z očali, peresom in knjigo, v kateri so zapisani dolgovi, zgoraj na desni pa angel varih, ki ga tolaži in kaže na Krista. Čisto spodaj je deska, na kateri je narisana mrtvaška glava, sveča, letnica 1760 in monogram umetnikov. — *Pekel* (stran 548.). Tu so uprizorjeni sedmeri glavni grehi kot voditelji v pekel. Glavna podoba, na katere obrazu se vidita sovraštvo in obup, predstavlja jezo. Kozel, na kateremu sedi, je podoba nečistosti; desnica drži kačo, ki sama sebe grize v rep (večnost), levica vihti bodalo; pri srcu ga zbada gad (vest). Okoli te glavne podobe se vrsté drugi glavni grehi: Skopost ima na glavi čepico iz cekinov, ker sanja vedno o novih zakladih; zavist škriplje proti njemu z zobmi, ker mu jih ne privoščí; nezmernost z netopirjevimi perutmi ima klobaso in steklenico žganja; lenoba miži, kot bi hotela zaspati, in na glavi jej čepi krota; napuh ima na šlemu pavovo pero. Vse to stoji na zevajočem žrelu ogenj bljuvajoče peklenške pošasti, ki požira grešnika z njegovimi grehi vred. — *Nebesa* (stran 533.). Ljubezniva, pol v zraku plavajoča, pol od angela podprta ženska podoba ima na glavi krono zasluženja; levica dviga srce proti nebu. Spodaj so štirje geniji: eden z zvito kačo kaže večnost nebeskega veselja, trije ostali predstavljajo dobra dela: molitev, post in dobrotelost. Molitev sklepa roke in ima zvezdo na čelu kot znamenje gotove nade; post ima vrana, ki mu prinaša kruha; miloščina drži novc v desnici, levica nima, ker levica ne sme vedeti, kaj dela desnica.

Tomanov in Langusov dom. Letos je preteklo petdeset let po smrti slovenskega slikarja Mateja Langusa, katerega slike v ljubljanski stolnici so ravnokar restavrirane. Ob tem povodu podajemo zanimivo sličico iz Kamne gorice, kjer sta blizu skupaj pod cerkvijo rojstni hiši Langusa in dr. Lovra Tomanova. Tomanova rojstna hiša je na levi, vidi se tudi spominska plošča. Na desno od nje je Langusov dom.

Izumitelj „svetovnega jezika“ — „volapüka“, katoliški duhovnik Schleyer, je nedavno praznoval petinsedemdesetletnico. Naše čitatelje bo morda zanimalo, poznati po podobi tega zanimivega moža (stran 376.).

Mala smodnišnica na ljubljanskem polju se je razpočila, ko jo je strela vžgala, in je zletela v zrak. Naša slika (stran 576.) nam kaže prizor, ko hodijo vojaki po razvalinah, ki so še ostale, in praznijo veliko smodnišnico, ki je zadaj v bližini in je bila v največji nevarnosti, da se tudi vname.

Strašen potres je razdejal mesto Valparaiso (stran 565.). Še nam je v spominu grozna katastrofa, ki je zadela San Francisco, in že nam je po-

ročati o enaki grozni nasrčci. Siloviti potresni sunki so se dolgo ponavljali in razdejali celo mesto, v katerem je našlo smrt mnogo nesrečnih prebivavcev.

Katoliški shod in leposlovje.

Tretji slovenski katoliški shod v Ljubljani se je vršil od 26. do 28. avgusta t. l. ob ogromni udeležbi. Izdalo se je čez 9700 vstopnic. Katoliški shod se je bavil z vsemi važnimi kulturnimi in socialnimi vprašanji, ki zanimajo zdaj slovenski narod. Na slavnostnem zborovanju je govoril tudi urednik „Dom in Sveta“ g. dr. Mihael Opeka o književnosti. O leposlovju je dejal govornik:

„Leposlovna književnost hodi, kakor drugod, tako pri nas nekatera napačna pota. Tu je goli realizem, ki s svojo nagoto, s svojo brezstidnostjo bije v obraz vsem zakonom etike. Človeka ponižuje v žival, brez višjih ciljev, brez prave svobodne volje, brez moči nasproti strastem, pohôti in sli. Človeško družbo slika vso potopljeno v blato in uživanje, ki je navsezadnje edini smoter življenja. Kult poltenosti. — Potem je naturalizem, ki zanika vse nadnaravno, ki išče pri Buddhi in Zarastri surogatov za pravo životvorno religijo ali pa se odeva kvečjemu s preperelim plaščem protestantstva. — Gospôda moja! S takim leposlovjem strani od našega naroda! Naš narod nosi globoko začrtane v svoji duši zakone nravnosti, naš narod „up sreče onstran groba v prsih hrani“ — gorjé mu, kdor zabrisuje v njem izrazite črke moralnosti, gorjé, kdor mu ropa večne cilje in mu daje zanje strup naslade, da ga časno in večno ugonablja! Strani s tako književnostjo, zlasti od mladine, ki je up naše bodočnosti, da ne bo, otrovana, spočenjala otrovanega zaroda, brez vere v nadnaravnost, brez opore na moralnost, s katerima stoji in pade ves družabni red! — „Moderna“ je tu, naj se ji že pravi „dekadence“ ali „simbolizem“, „impresionizem“, „misticizem“ ali kakorkoli. Ne tajimo: Kakor „secesija“ slikarstvu, tako je dala „moderna“ literaturi velik polét. Kdo je do danes kdaj tako izbirčno opazoval, tako minuciozno analiziral, tako rafinirano slikal in opisoval, kot to delajo „moderni“? Ta domišljija, ta psihologija, ta plastika, ta silni blesteči slog — kdo jih je kdaj prej videl? Toda, gospôda moja, žal, da je pri „modernih“ toliko lupine brez jedra, toliko megle brez svetlih žarkov, toliko potvare dejanskega življenja, toliko pesimizma, cinizma, negacije in obupne resignacije! Nekaj boleznega je v tem slovstvu, in naj mu je tehnika še tako mojstrska, nekaj neresničnega — a nekaj docela pogubnega tedaj, kadar gredô „moderni“ do svoje umetnosti po istih umazanih potih kakor naturalisti.

Gospôda moja! Mi moramo skrbeti národu za drugačno leposlovno berilo. Pošten, zdrav realizem, kakor daleč ga dopušča krščansko

svetovno naziranje, z vsemi resničnimi pridobitvami „moderne“ — to je naš cilj. Ne umetnost, ki je sama sebi namen — saj za tako nimajo lepe književnosti v resnici niti realisti niti naturalisti niti „moderni“ — marveč umetnost, ki dviga ljudstvo, ki blaži in izobrazuje, ki vceplja in goji prave ideje, ki se klanja večni Lepoti in Resnici, v kateri ima izvor in poslednji cilj vse, kar je čiasno lepega in resničnega! To je naša leposlovna umetnost, te podajajmo svojemu ljudstvu, katero ljubimo!“

Govornik je pozival občinstvo, da naj tudi dejansko podpira pisateljske talente, da bodo mogli uspevati. V svojih resolucijah je sklenil katoliški shod mnogo važnih nasvetov v povzdigo našemu časopisju in književnosti sploh.

Vilharjev spomenik v Postojni.

Dne 12. avgusta so odkrili v Postojni spomenik Miroslavu Vilharju. Vilhar bo ostal vedno v slovenski književnosti reprezentant dôbe narodnega probujenja. Dasi njegova pesniška in glasbena dela v umetniškem oziru niso na vrhuncu, so pa postala narodna in so se splošno priljubila, kakor n. pr. pesmice „Zagorski zvonovi“, „Po jezeru bliz Triglava“ i. dr.

Vilhar je na svojem posestvu Kalcu postal središče narodnega preporoda na Notranjskem. Da bi zbudil narodnega duha, je pisal igre in zlagal pesmi z napevi. L. 1850. je zložil prvo slovensko spevoigro „Jamska Ivanka“, ki ima še danes ne le zgodovinsko, ampak tudi umetniško vrednost. Na čitalniških odrih so igrali narodni diletantje njegove šaloigre „Župan“, „Detelja“, „Pomota“ in „Poštena deklica“, ki so zbuja le Slovence na prijeten način k narodni zavesti. Stopil je v literarno zvezo z Levstikom, ki je prišel k njemu na Kalc kot vzgojitelj otrok, in z Jakobom Alešvcem. L. 1861. je bil izvoljen za deželnega poslanca, l. 1863. je izdajal politični list „Naprej“, ki mu je bil pravi urednik Levstik. Vlada je list zatrla, in Vilhar je prišel celo v zapor, kjer je zložil svoje satirične „Žabjanke“. Umrl je dne 8. avgusta 1871.

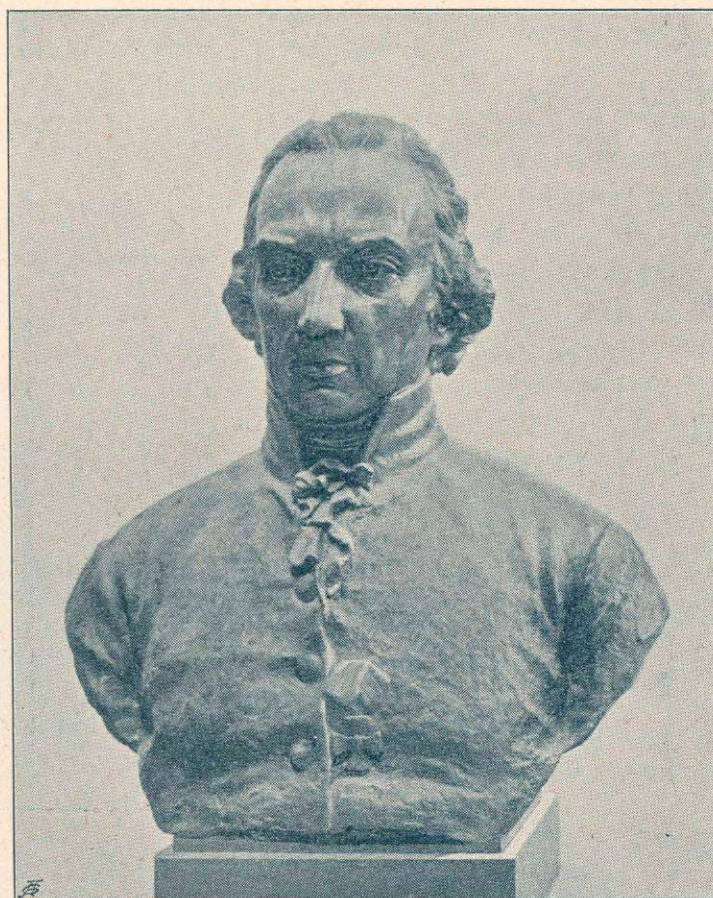
Njegov sin Fr. S. Vilhar živi v Zagrebu in je znan glasbenik, ki je zložil mnogo krasnih skladb, hči Bogumila je igravka v Zagrebu.

Spomenik v Postojni je dekorativen vodnjak po načrtu arhitekta Ivana Jagra, kip je delo akademičnega kiparja Ivana Repiča, ki sta tudi oba rojena Notranjca. Na piramidi, iz katere teče voda, je napis: „Čujte gore in bregovi, da sinovi Slave smo“, okoli cevi pa se vijeta dve človeški ribici — znamenje Postojne. Spomenik je bil odprt z veliko narodno slavnostjo.

Vegov spomenik v Moravčah. Poleg stoječa slika nam kaže krasni doprsni kip Vegov, ki stoji na spomeniku, katerega mu odkrijejo v Moravčah nje-

govi častivci. Slavnost odkritja „Vegovega“ spomenika se bo vršila 16. septembra v Moravčah. Spomenik je visok 4 m 44 cm in sicer podstavek 3·24 m, doprsni kip iz bronu pa 1·16 m. Načrt je napravil gospod akademični kipar Zajc. Kip je izvrstno vlit, poteze jako izrazite, naredi najlepši, impozanten vtisek. Vli la ga je dvorna livarna na Dunaju. Kameniti podstavek je iz nabrežinskega marmorja fino izdelal domači kamnosek iz Peč gospod Ivan Vctorac. Spomenik bo res pravi kras za prostorni, lepi trg pred veličastno dekanjsko cerkvijo v Moravčah. Da se je tak veličasten spomenik napravil, gre zasluga gospodu stotniku Fridolinu Kaučiču in moravški duhovščini, posebno gospodu dekanu Bizjanu in M. Škrjancu.

lv. Zajec. 2 3

Vegov spomenik v Moravčah.

„Slovensko planinsko društvo“ je izdalo seznamek markiranih potov. Slovenski turisti, sezite po tej knjižici!

Slovensko gledišče.

Kmalu bo odprto zopet slovensko gledišče in vsak prijatelj dramske umetnosti se poprašuje, kaj bo, kako bo? Ali nam prinese prihodnja sezona tudi to, kar se nam obljublja že toliko let?! — Mi smo v tem oziru sila skeptični, in naj nam bo dovoljeno povedati za danes samo nekaj svojih misli.

Gospoda Dobrovolnega ni več, na njegovo mesto je prišel Dušan Barjaktarović iz Belega grada, ki je

igral že nebroj najtežjih vlog s častnim uspehom. Njegova slava je znana po celem slovanskem jugu. Upamo, da je ta nova moč prav dobra, vsaj kolikor moremo sklepati po dosedanjih kritikah. Adela Barjak-tarovičeva je nova naivka. Gospej Taborski, na novo angažirani heroini je priredilo praško občinstvo ob njenem odhodu iz Prage prisrčne ovacije. Bila je splošno priljubljena in je, kot se čuje, resnična umetnica. Njen soprog, gospod Viljem Taborski, angažiran za karakterne in ljubimske vloge, slovi kot eden najboljših slovanskih igravcev sploh. Gospod Oton Boleška pride nanovo v Ljubljano, upamo, da se potrudí v bodoče vedno tako, kot se je v „Moči teme“ in da nam ga vspríčo njegovega talenta ne bo treba grajati radi večnega karikiranja. Upamo najbolje. — Zopet je aganzirana tudi g. Ruža Noskova. Vse drugo osobje ostane. Gospod Dragutinovič je izvrsten intrigant, gospod Verovšek poleg narodnih značajev prav dober oče, gospod Danilo časten bonvivant, gospa Danilova dobra salonska in seriozna dama, gospod Nučič sigurno stokrat boljši ljubimec kot Vedral.

Seveda pogrešamo, da bi bile vloge tako zasedene, kot je obligatno pri večjih odrih; nimamo posebne sentimentalke, ne subrete, ne karakternega komika, ne salonskega ljubimca; pri nas igra isto osobje „Hamleta“ in „Od stopnje do stopnje“. Pa za naše razmere smemo imenovati angažirane moči dobre in zato lahko zahtevamo od intendance, da nam sestavi repertoar tako, kot to vpričo osobja lahko stori. Letos ne rabi-mo več „Japonskih vaz“ in „Detektivov“, ne maramo več „Luce in Lipeta“ in „Kilometerfresserja“. Dajte nam iger, ki bodo vredne dostojnega občinstva in osobja, ki ga imate na razpolago! Naj slavno dramatično društvo res gleda, da goji pravo umetnost!

Kolikor vemo, vpošljejo v najkrajšem času razni avtorji nekaj slovenskih izvirnih iger. Zgodovinska igra „Erazem Predjamski“ je gotova, istotako tudi: „Moč ljubezni“ in „Abiturient“, dijaška drama. Gospodje odborniki naj izreko svojo sodbo naglo in ni treba prebirati igre oziroma rokopisa, ki obsega 120 strani, sedem mesecev, kot se je to dogodilo lani. Kako se glede domače dramatične produkcije nastopa na primer v Zagrebu! Kaj hitro se vprizori vsaka reč, in občinstvo sodi. Pri nas pa se jemlje ozir v prvi vrsti na pisatelja, če je persona grata oziroma gratissima, Kaj je z „Jakobinci?“ Ali so izginili v prahu? Dajte nam jih in ne bojte se jih, morda so boljši kot „Cigani“.

Kakor hitro bo znan novi repertoar, izpregovori-mo kaj več, za sedaj samo še enkrat klic obupnega v puščavi: S tem osobjem dober repertoar, če ne,

ne bomo nikogar pardonirali. Saj dobrih iger je dovolj, le ne tiščite z nosom ob zid, da jih ne vidite!

V operi smo dobili mesto g. Orželskega Mihaela pl. Rezunova iz Berolina. Njegov tenor je močan, visok in dobro šolan. Nova altistovka g. Reisova je dobra, isto smemo reči o gdč. Kamili Prohaskovi, koloraturki. Operno osobje se že pridno vadi. Za opero nimamo toliko strahu, kot za dramo. Glede opere nimamo lanske sezoni ničesar oporekati. Z njo smo zadovoljni. Le nekaj naj se nam letos da: Wagnerja že dolgo nismo čuli.

Za danes dovolj. Upamo, da ne bo treba le grajati, ampak da v bodoče slavno dramatično društvo vendar enkrat upošteva naše upravičene zahteve.

Prvi hrvaški časopis. Dne 12. julija 1906 je preteklo ravno sto let, odkar je začel izhajati prvi hrvaški časopis. To je bil uradni list Napoleonove

Rojstni hiši dr. L. Tomana in M. Langusa v Kamni gorici.

vlade v Dalmaciji „Kraljski Dalmatin“ (Il Regio Dalmata). Ta list je izhajal v laškem in hrvaškem jeziku in je nosil motto: *Dic maris et terrae tempestatumque potentes ferte viam vento facilem et spirare secundi* (Verg. Aen. III.) „Kraljski Dalmatin“ je izhajal vsako soboto predpoldne v Zadru. Literarnih stvari seveda ni bilo v časopisu. List je prinašal zlasti uradne vesti, potem dogodke iz Dalmacije in od drugih strani Napoleonovega cesarstva. En popoln eksemplar tega časnika ima zagrebška vseučilišna biblioteka, ki ga je šele pred kratkim dobila. „Kraljski Dalmatin“ je izhajal do 8. decembra 1809., potem pa niso imeli Hrvatje svojega lista prav do Gaja, ki je ustanovil svoje: „Novine horvatsko - slavonsko - dalmatinske“.

Josip Kozarac. 22. t. m je umrl v Koprivnici na Hrvaškem znani hrvaški književnik Josip Ko-

zarac. Vzrok smrti je bila tuberkuloza, ki ga je mučila in polagoma morila že dolgo časa. Rojen je bil dne 18. marca leta 1858. v Vinkovcih. Oče je umrl že v prvih letih njegovega življenja in tako je vladala njegovo vzgojo nežna roka materina. Osnovne šole in gimnazijo je dovršil v Vinkovcih in zatem je študiral na Dunaju poljedelske nauke (Bodenkultur) in jih l. 1879. z odličnim uspehom končal. Nato je služboval do l. 1895. v Lipovljanih in pozneje kot kr. državni nadgozdar v svojem rodnem kraju v Vinkovcih. Ob svoji smrti je zapustil soprogo (rojeno

Vilhar v ječi.

Franjico Vričković) in hčer Miro. To je kratka povest njegovega zunanjega življenja; daleč zanimivejše in važnejše pa je njegovo duševno življenje. Kozarac se je pričel že v prvi gimnaziji baviti s pesništvom. Prva njegova pesem je bila natisnjena l. 1875. v „Hrvatski Lipi“, ki jo je takrat urejeval Avgust Šenoa. S pesništvom se je pečal Kozarac do l. 1889., vendar je ostalo to njegovo delovanje brez posebne važnosti. Poizkusil se je tudi na polju dramatike in napisal l. 1878. na Dunaju komedijo „Tartuffov unuk“ in

šaloigro „Tunja Banjarilo“. Zadnjo so vprizorili na zagrebškem gledališču l. 1873. No, vse to je bilo mimogrede. Pravo njegovo umetniško delovanje je bilo doma v beletristiki. Kot tak je velik socialist in realist. Zlasti mu je pri srcu Slavonija in do dna se je globil v bitje in žitje njenega naroda. Njega zanima duša. On ne odgaja, ampak študira in konstatira. Tuintam se potopi v pesimizem, a ne prezre pri tem jasnih in čistih poetičnih momentov, ampak jih z vso natančnostjo izvede. Na Dunaju je napisal svoje prve krajše povesti „Priče djeda Nike“. Mnogo

njegovih povesti je prinesel „Vienac“: „Biser Kata“, „Naš Filip“, „Proletarci“, „Kapetan Gašo“, „Dona Iues“, „Ljudi, koji svašte trebaju“, „Moj djed“, „Slavonska šuma“, „Rodu u pohode“ in „Mrtvi kapitali“. V teh zadnjih opisuje plodovita slavonska tla, ki bi lahko tako bogato preživljala Slavonce, a ti so nevešči in nedelavni in ne umejo izrabiti zemlje. Z zanosom kaže sliko bodoče srečne Slavonije, kakršna treba da bo po prestanem ekonomskem preporodu. To je prvo njegovo daljše delo, ki kaže mnogo dobre volje, a manj tiste globokosti, ki daje umetnosti pravo lice. To je bilo njegovo delovanje v „Viencu“. A tudi „Matica Hrvatska“ je izdala l. 1891. njegove povesti „Medju svetlom i tminom“. V „Prosvjeti“ so izšle povesti „Pri ljubavi“, „Mira Kodoličeva“, „Tri dana kod sina“ in psihološka študija „Oprava“. V „Dom i Svietu“ je objavil „Teno“ in „Krčeliči ne će ljepote“. Sarajevska „Nada“ je prinesla njegovega „Emilijana Lazarevića“, ki je napisan v mračnem razpoloženju in končan docela pesimistično. Poleg tega je objavljajal Kozarac manjše stvari v koledarju „Danici“ in omladinskem listu „Pobratimu“. Tudi na znanstvenem polju je bil vedno delaven. Več izvrstnih sestavkov je prinesel „Šumarski list“, ki ga je Kozarac od l. 1896. do l. 1898. tudi urejeval, „Oesterr. Forstzeitung“ in „Centralblatt für das ges. Forstwesen“. V zadnjem času je pisal Kozarac povest „Živi kapitali“, ki naj bi bili nasprotno z „Mrtvimi kapitali“ rezultat izkustev bogatega življenja. A delo je preprečila smrt. Pisal je Kozarac zelo počasi. Komaj eno stran vsak dan. Vedno je popravljajal in zato kažejo tudi zadnja njegova dela veliko vestnost. R.

☞

Smrt je pobrala ta mesec več jugoslovanskih umetnikov. Poleg Kozarca, ki ga obširnejše omenjamo, je umrl v Apatovcu v bližini Karlovca Ivan Lepušić, ki je napisal več poljudnih povesti iz bosenskega življenja. Njegove „Bosančice“ so širom znane. Ob svoji smrti je spolnil 52. leto. — V Soko-Banji pa je umrl v drugi polovici avgusta profesor Stevan Sremac, ki stoji v vrsti najboljših in naj-

plodovitejših srbskih književnikov. Krasno so mu vzpela leposlovna historična dela in istotako humoristične povesti.

V Sofiji se je dne 26. avgusta začela velika jugoslovanska zajedniška slavnost. Ta dan je bila otvorjena druga jugoslovanska razstava, ki se je udeležuje tudi 18 slovenskih umetnikov. Dalje se je otvoril ta dan tretji sestanek jugoslovanskih časnikarjev in književnikov, ki naj pospešuje vzajemno delo jugoslovanskega časopisja, in drugi shod jugoslovanske akademične mladine.

Najnovejša bolgarska književnost.

G. V. Jordanov je na shodu jugoslovanskih književnikov in publicistov v Belgradu govoril o novi bolgarski književnosti. Govor je bil kratek, a zelo poučen. Iz tega govora podajamo tu nekoliko misli, ki zadevajo sedanje najnovejše bolgarske pisatelje.

Najboljši sedanji bolgarski pesnik in pisatelj je Ivan Vazov. Vazov je sicer že pisal, preden je bila Bolgarska osvobodjena, ali njegova muza je prav vzrastla šele, ko je Bolgarski zasijala luč svobode. Iz Vazovih poezij odseva najnovejše bolgarsko življenje z vsemi čuvstvi in stremljenji, z vsemi strastmi in boji. Zato pozna njegove pesmi vsak Bolgar. Že dvajset let Vazov vzgaja in izobraža dušo novih Bolgarov. Vazov je realista z narodno tendenco, ki posluša žilo bolgarskega življenja in vse, kar izve, podaja čitateljem v krasnem zlogu. Nima bujne domišljije kakor V. Hugo, ni tako globok kakor Turgenjev, ali njegovi duševni proizvodi po svoji krasni obliki in po svoji zanimivosti ugajajo bolgarskemu narodu.

Poleg Vazova imajo Bolgari še sledeče dobre pesnike in pisatelje: Konstantin Veličkov, Stojan Mihajlovski, Penčo Slavejkov in Aleks Konstantinov. Vsak izmed njih ima svojo posebno fiziognomijo in kaže nadarjenost v svoji stroki, ali vsi so razen A. Konstantinova manj poljudni nego Vazov. Veličkov je prinesel v bolgarsko poezijo pesmi starega klasičnega Rima, muza Penča Slavejkova polet nemške poezije in filozofije; Mihajlovski je izpočetka hodil v šolo francoskih pesnikov, a v zadnjem času se je oklenil bolgarske sedanjosti in v juvenalskem tonu kaže svoj burni balkanski temperament. Od le-teh pisateljev je najbolj popularen A. Konstantinov, katerega humoristični spisi po svoji preprostosti in individualnosti najbolj zanimajo sedanje Bolgare.

Pred nekoliko leti je bolgarsko življenje zapustilo patriarhalno upravo, vznikla so nova politična in gospodarska vprašanja. Socialni problem je vzkalil tudi na Bolgarskem, važna in zapletena vprašanja moderne družbe so začela zanimati tudi bolgarsko

občinstvo. Zaradi tega se le-ti novi pojavi zrcalijo tudi v duševnih proizvodih nekaterih bolgarskih pisateljev. Tako na primer v povestih Veselin-Vlajkova, M. Georgieva, A. Strašimirova, Stamatova, D. Strašimirova, N. Načeva, pisateljice Ane Karima, Elin-Pelina i. dr.; v liriki Kirila Hristova, P. Javorova, Andrejčina i. dr.; v drami: P. Todorova, Iv. Kirilova i. dr. V tvorbi imenovanih pisateljev, dasi še ni v obliki dovršena, vidimo novo socialno življenje Bolgarov z vsemi njegovimi pojavi. Med temi pisatelji ima odlično mesto Kiril Hristov po svojem silnem subjektivizmu, bujni individualnosti in globokem in jasno določenem patriotizmu.

Ahlova peta bolgarske književnosti je — drama. Razen drame „Ivanko“, ki se še zdaj vzdržuje na bolgarskem odru, ni drugih boljših del. Dramatični spisi Vazova, Milarova, Strašimirova, Todorova, Kirilova so samo poizkusi.

Bolgarska kritika je še v povojih. Dasi nima edinosti v estetičnih in kritičnih načelih, vendar dobro vpliva na razvoj bolgarskega slovstva. Prvi bolgarski kritik je dr. K. Krstev, za njim so prišli A. Teodorov, katerega ocene se odlikujejo po strogi objektivnosti, dalje Angelov, Minčev, Protič, Vasilev, Andrejčin i. dr. („Bolgarska Sbirka“. XIII. št. 2.).

Fr. Št.

Karel Havlíček-Borovský. 29. julija so na Češkem obhajali petdesetletnico po smrti časnikarja K. Havlíčka. Pristaši radikalne, narodno-socialne, socialno-demokratske in liberalne stranke so to petdesetletnico zlorabili v napade na katoliško vero in cerkev, dasi Havlíček ni bil tak sovražnik krščanstva in duhovščine, kakor ga češkemu ljudstvu opisujejo češki radikali in liberalci. Havlíček je sam v svojih „Kutnohorských epištolách“ (poglavje XXII.) napisal: „Vera se ne more od javnega življenja oddeliti, ker druga drugo podpira. Ako se bode duhovnik kazal sovražnika naroda, bode s tem tudi oškodoval vero in narobe. Vsak pameten duhovnik naj svojo neodvisnost od vlade k temu porabi, da brez posvetne bojazni sevéda na miren in dostojen način odpira ljudstvu oči o njegovih lastnih javnih zadevah.“ Dasi vsi priznavajo Havlíčkovo veliko nadarjenost, ne morejo niti najbolj navdušeni njegovi častivci utajiti, da je tudi on imel svoje napake, katere bi bil v poznejši dobi in pri bogatejših izkušnjah gotovo odložil. Preveč je vplival nanj duh francoskih enciklopedistov. Umrl je v starosti, ki v nji duh začenja šele razpenjati peroti k visokemu vzletu. Samo domnevati moremo, h kako visoki stopinji bi bil njegov močni duh dospel, če bi bil dalj živel, in gotovo bi bil v mnogem oziru samega sebe popravil. Telo, na katero je bil privezan njegov duh, je bilo žal slabotno. Ako bi bil Havlíček imel močno telo Riegrovo, kako daleč bi bil prišel! — K. Havlíček je bil rojen v Borovi pri Nemškem Brodu 51. oktobra 1821 in

je študiral najprej bogoslovje. Ko je izstopil iz semenišča, je sprejel na priporočilo Šafaříka službo vzgojitelja v družini moskovskega profesorja Ševireva. Ali poldrugoletno bivanje na Ruskem je v Havličku uničilo vseslovansko misel, za katero je bil tako navdušen, in vcepilo mu je v srce sovraštvo do carskega despotizma. Na Ruskem pa je Havlíček spoznal rusko književnost, Puškina in Lermontova, posebno pa je vzljubil Gogolja. Na Ruskem se je v njem vzbudila pesniška nadarjenost in že tu je jel pisati svoje strupene epigrame, ki so njegovo ime na Češkem tako proslavili. A ne le epigrami, ampak tudi njegovi politični članki so vzbujali občno pozornost. Uredoval je liste „Pražské Noviny“, „Česká Včela“, „Národní Noviny“ in „Slovan“. Književno največ

Rembrandt Harmensz van Ryn.

vredni so njegovi epigrami iz mlajših let; k njim so se pozneje pridružili satirični članki in pesmi. Izmed člankov najbolj znane so parodije na ljubavne romane in novele. Glavni satirični spisi so nastali šele v Briksenu, kamor ga je Bachova vlada ukazala 16. decembra 1851 po sili zapeljati. Iz Briksena se je vrnil 7. aprila 1855 na Češko, a samo po smrti, ki ga je vrgla v prezgodnji grob 29. julija 1856. Razen nekoliko prevodov iz Gogolja in Voltairja je izdal Havlíček samostojno le „Duch Národních Novin“ in „Epištoly Kutnohorské“. Vse drugo, kar je napisal, je bilo raztreseno po časopisih ali pa je ostalo v rokopisih. Šele l. 1886. je začel K. Tůma izdajati Hav-

líčkove „Vybrané spisy“, l. 1897. so izšli „Básnické spisy“ K. Havlíčka in istega leta je dr. Tobolka izdal vse Havlíčkove politične spise. *Fr. Št.*

Slovaška „Muzeálna společnost“ je dne 8. avgusta ob priliki svojega letnega zbora položila v Turčanskem Sv. Martinu vogelni kamen k muzealnemu poslopju. Slovaška stvar navzlic vsem velikim zaprekam, ki jih ji delajo Mažari, zmirom bolj napreduje. Požunski okraj ima v državnem zboru štiri slovaške narodne poslance. Po konfiskaciji „Slovaške Maticice“ do l. 1890. Slovaki niso imeli nobene kulturne zbirke. 8. avgusta t. l. pa se je položil vogelni kamen za poslopje muzealnega slovaškega društva, ker ni bilo več prostora za primerno shrambo zbirk, ki so se začele l. 1890. po zgradbi „Narodnega Doma“.

Jakub Herrman, buditelj lužiških Srbov, je pred nedavnim obhajal svojo sedemdesetletnico. Župnik J. Herrman podpira vse, kar je narodu v korist. Ni sicer pisatelj ali meceni, ni bogatin, a kar ima, to je last njegovega naroda. Herrman je nekoliko let gmotno zalagal list „Lužica“, ki bi bil brez njegove pomoči nehal izhajati. Mesečnik „Lužica“ je o Herrmanu pisal, da svet takih mož nikoli ni imel in nima odveč, tem manj pa mala lužiško-srbska zemljica. *Fr. Št.*

Ruskí pisatelj Jasinski je pred kratkim obhajal petindvajsetletnico svojega pisateljevanja. Naučil se je čitati že v petem letu, v sedmem letu je čital življenje svetnikov in zdravniške spise, v devetem letu je pisal verze. Ko je končal študije na kijevski univerzi, je vstopil v državno službo, kateri se je kmalu odpovedal ter se je posvetil samo književnosti. Kot beletrist je Jasinski začel delovati začetkom l. 1881. Dne 14. januarja tega leta je objavil povest „Na čistotu“ v radikalnem listu Korobčevskega „Slovo“. Ta povest je bila kriva, da list „Slovo“ ni smel potem štiri mesece izhajati. Sicer pa je Jasinski že deset let poprej spisal kot dijak na kijevski univerzi članek „Razušenie soslovnyh peregorodok“ za „Kijevski Věstnik“. V članku se je mladi dijak kritično dotaknil vpeljave splošne vojaške dolžnosti; list se je s tem člankom zameril mero-dajnim vladnim krogom in je radi tega dobil cenzurno kazen. — Jasinski (psevdonim Bělskij) je spisal več nego 40 romanov in 200 povesti in drobnih črtic; ako se pa k temu priračunijo še njegove lirične in satirične poezije, predstavlja književno delo Jasinskega lepo knjižnico. Jasinski piše prehitro in nepotrpežljivo, zaradi tega ne utegne svojih spisov umetniško zaokrožiti. Krajše povesti, novele, črtice mu

bolj uspevajo nego dolgi romani. Nekatere črtice presenetijo bravca po svoji tehnični dovršenosti. Romani Jasinskega pa nimajo nobene umetniške vrednosti. Celota je samo lupina brez jedra, zmes malomarno urejenih slik, plitvih situacij in brezpomembnih razgovorov. Zato se pa dela Jasinskega odlikujejo

Izumitelj „volapüka“ Schleyer.

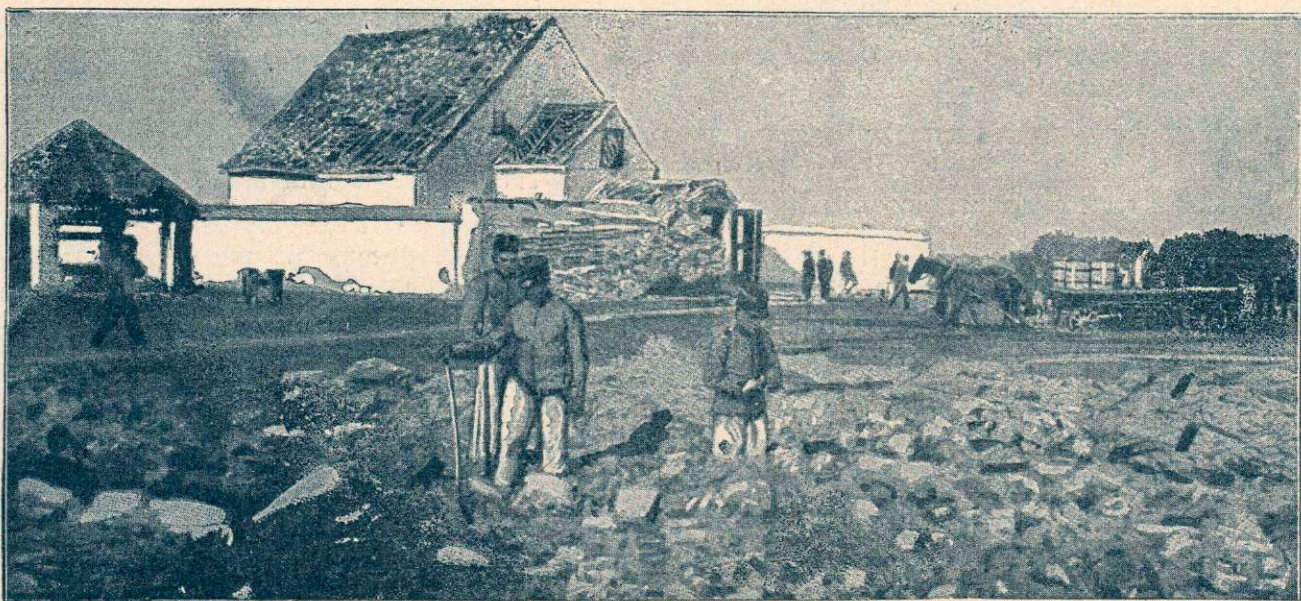
po svoji zunanosti, po jasnem, solnčnem koloritu in cvetličnem jeziku, ki je poln smelih epitetov in metafor ravno tako kakor spisi Gogolja in drugih južnoruskih pisateljev. Spisom Jasinskega pa nedostaja južnoruskega dobrohotnega humorja; humor se pri Jasinskem izpreminja v ironijo, satira v paskvil.

Junaki, ki v romanih in povestih Jasinskega nastopajo, so sami nenormalni, slabi ljudje, bedaki, razuzdanci in goljufi. Predmeti njegovih spisov so: prešeštvo, ljubavne spletke, brezobziren boj za obstanek. V nekaterih delih popisuje opolzlosti preveč naturalistično po vzoru Zole in drugih francoskih naturalistov. Iz dolge vrste njegovih del imenujemo: „Bunt Ivana Ivanoviča“, „Ordinarny profesor“, „Věčný prazdnik“, „Peterburgskaja pověst“, „Gorod mertvyh“, „Spjaščaja krasavica“, „Nataška“, „Lyceměry“, „Novaja žiznj“, „Staryj drug“, „Gornyj Ručej“, „Putevodnaja zvezda“, „Osennie cvěty“, „Zvezdy“.

Fr. Št.

Rembrandtovo slavlje. Letos so priredili v Amsterdamu velikansko slavlje v čast tristoletnici rojstva velikega mojstra Rembrandta. Ta ženijalni slikar, eden prvih realistov, kar jih pozna zgodovina umetnosti, je živel in umrl v Amsterdamu, v svojem času še neznan in nerazumljen. Sedaj ga je svet šele odkril in mu po smrti priredil v njegovem rojstnem mestu impozantno slavlje. V slavnostnem sprevodu je vzbujalo splošno pozornost zlasti pet vozov, ki jih je spremljalo petsto oseb v zgodovinskih oblekah. Prvi voz je predstavljal slavo in moč Holandske v XVII. stoletju, drugi nizozemske provincije, s tretjega so metala dekleta cvetje na cesto pred četrti voz, ki je bil alegorija Rembrandtovega dela. Peti voz je imel velikanski venec, ki so ga potem položili na Rembrandtov spomenik. Celi sprevod je učinkoval zlasti po svoji barvni harmoniji in je bil zanimiv, ker so bile vse dekoracije izdelane iz svežih cvetlic. Sprevod je uredil akademični slikar Theo Molkenboer.

SMODNIŠNICA NA LJUBLJANTKEM POLJU RAZSTRELJENA.

Ena prau lejpa in kunštna peisem

ki jo je peu Jure Nabore tejga 20. novembra tejga lejta 1775., ki je v eno začeto faro peršou.

Kir jest v prvič danes pojem
Inu te orgle igram
Se k Bugi obernit moram
To doužnost spoznam jest sam,
Mojo prošnjo bom polužu
Dones narpaprej Bogu
De bi on meni dodejlu
Ana faj štima taku.

Kir me še vsi nepoznate
Se vam razodenem ves
Naj poprej si zamirkajte
Da sem jest rojen zarejs
Jest sem rojen u Šenčurji
Pod hišno numaro deset
Men je ime Nabore Juri
Miha Nabore očet!

An poseben, lušt vesále
Od mladust do petja imam
Zmiraj so ble moje žále
Stopit v „Šumosterski“ stan,
In zagvišno, de narbulši
Je zarejs ta sveti stan
Šumoštram tem je narlejši
Tu premisli vsak kristjan.

Komej mečkeno zapoje
In s teh orgel glas spusti
Odpira fara šace svoje
Strašno biro mu dejli
Nuč in dan se njemu mejsi
Ta preljub' vsakdajni kerh
Kir je v kajšči tulku zmejsi
De je pounu vse na vrh.

Oče so me dal štedírat
Dab' bil novo mašo brau
Jest se nejsem otu flisat
Rajši s' šule sem ostau.
Potim per Cepcu Francetu
Sim se orgle učiu lepu
Tako sim se orgle zuču
Vsmil se tauženkrat Bogu!

Sdaj možje me poslušajte
Ojstro opominam vas
Radi lubo biro dajte
Kadar pride zadni čas.
Če bo dobra kolektura
Meni na tejm svejtu sdej
Potem svet' Bonaventura
Vam bo dubu večni raj.

Upet drugič se prou živu
Jest ženam perporačim
Glejte, da čistu predivu
Ne pak kak pezdir dobim,
O prejoh! v en sami sraci
Sem jest Jurčik k vam peršav
Tako sem jest revež zdajci
Usmil se tauženkrat Bogu.

Sdaj deklič me poslušajte
Mehek sim ko lipov lejs
Oh! zatu ne zapelvajte
Me v pregrejšni grejh zarejs!
Preč od mojega telesa
Se vé poberijte preč!
Jest nejman za vas očesa
Jest za vas nemaram neč. —

Štertič pridite sem fantje
Poslušajte me naglas
Zapustite pitje, kvante
Tu le opominjam vas
Pole, orgle bote vlejkli
Kadar jih jest špilou bom
Inu v turen k men pertekli
Kadar treba bo: „Bom bom!“

V zadnič ljube otročaje
Jest tako nagovorim,
Pridte k meni da vas braje
In pisaje naučim.
Kir bo jabuk dost pernesu
Ta bo dobro glavo imu
Za ušesa ga bom stresu
Kir bo prazen k men' peršu.

Moje dobro zadržaje
Bo vsim farmanam v izgléd
Pitje, flandraje, kvantaje
Tejga nemorem terpejt
Še nkol najsem piu jest vina
In ga ne bom nikdar več
Ko pak bo kaka botrina
Za tu nemorem perseč.

Vsako uro no minuto
Bom vam na piketu štau,
Da bi jest večna sirota
Od vas štole kej nabrau.
Torej h krstu rad nosite
Scer ne bo otrokou neč
Ali tudi radi mrite
Ker je vas tako preveč.

Kodar kol bom stau in hodu
Tam bom zmeraj arje peu,
Čeb b'mi usta kdo zamašu
Bom pa čez ušesa peu
Vsak nedejl bo druga peisem
Vsak nedejl bo novi marš
Toraj rad hodite lésem
Kjer se znajde vaš tovarš.

Kej ne de je b'la ta pejsen
Prou prou lejpa lub kristjan
Sdej pak né grem prej od lésem
Dokler vam ta svét ne dam:
Vsi vkup na kolejnah stujte
In ozrite se v nebu
Zmano zadni štikelc pujte
Na to arijo taku:

„Ce u svejt nejma tacga prima
Kakor je Naboreta
Srečna fara, ktera ima
Tacga gespud šumoštra
Petdeset lejt še živet
Dej Buh našmo šumoštru
Inu čez stu lejt uzeti
Od nas farmanou slovu.“ —

To peisem slošou, komponirov in na to višo ali arjo gorpostavou:

Franc Cepec,

Škocjanski šumošter kakor tudi mežnar tejga 8. novembra v tejmu lejtu 1775.

Finis oder Ende
Bie froh sind meine Hände
Kdor zna komponirat taku
Ta je imeniten močnu.

Priobčil *Jož. Volc.*

